

Δὲν εἶναι φιλόσοφος ὁ συλλαμβάνων μόνον τὰ ἐπὶ μέρους συγκεκριμένα καὶ μὴ ἀναφέρων ταῦτα εἰς τὰς ιδέας, δηλαδή ὁ ἐρευνῶν μὲν κατ' ἔκτασιν πᾶσαν τὴν ρευστὴν πραγματικότητα, οὐχὶ ὅμως εἰς βάθος, οὐχὶ ὑπὸ τὸ φῶς σταθερῶν κριτηρίων⁵.

Δὲν εἶναι φιλόσοφος — ἐὰν θέλωμεν ἐνδύσει ὄρους συγχρόνους τὰς πλατωνικὰς σκέψεις — ὁ σήμερον ὀνομαζόμενος διανοούμενος, ὁ μονοπλεύρως ἔχων ἀνεπτυγμένας τὰς διανοητικὰς του δυνάμεις, ἢ καὶ ὁ ταλαντοῦχος ἐρασιτέχνης, — ὁ, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Πλάτωνος, «φιλοθεάμων καὶ φιλήκοος καὶ τῶν τεχνιδρίων μαθητικός»⁶. Ὁ κατὰ τρόπον διεστραμμένον καὶ ἀκατάστατον μορφωμένος εἶναι κατὰ Πλάτωνα ἐπικινδυνωδέστερος τῶν στερουμένων μορφώσεως, οἵτινες συγχάκις πολλὰ δύνανται νὰ συλλάβουν διὰ τοῦ κοινοῦ νοῦ. «Οὐδαμοῦ γὰρ δεινὸν οὐδὲ ἢ σφοδρὰ ἀπειρία τῶν πάντων οὐδὲ μέγιστον κακῶν, ἀλλ' ἢ πολυπειρία καὶ πολυμαθία, μετὰ κακῆς ἀγωγῆς, γίγνεται πολὺ τούτων μείζων ζημία»⁷. Φιλόσοφος δὲν εἶναι ὁ ἔχων ἀνεπτυγμένην μόνον τὴν διάνοιαν καὶ στερούμενος ἤθους⁸. Ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν σωκρατικὴν ἀρχήν, τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων οὐδέποτε ἐγκατέλειπεν, «οὐδέεις ἐκὼν κακὸς»⁹ καὶ ὁ κατανοῶν τὸ ὀρθὸν καὶ πράττει τοῦτο, τοῦλάχιστον κατὰ κανόνα, ἔπεται, ὅτι οἱ ὄντες πράγματι ἐλεύθεροι καὶ γνωρίζοντες, ὡς οἱ φιλόσοφοι, τὸ τῆ πόλει πρέπον, τοῦτο καὶ θὰ πράξουν¹⁰. Εἶναι συνεπῶς ἤθος καὶ διάνοια ἀρρήκτως συνδεδεμένα. «Δειλιῆ καὶ ἀνελευθέρῳ φύσει φιλοσοφίας ἀληθινής . . . οὐκ ἂν μετεῖη»¹¹.

Γνώρισμα τῆς τοῦ φιλοσόφου φύσεως εἶναι ἡ ἁρμονικὴ συνανάπτυξις καὶ συλλειτουργία τῆς σοφίας, τῆς ἀνδρείας, τῆς σωφροσύνης καὶ πρὸ παντὸς τῆς δικαιοσύνης, δηλαδή ὅλων τῶν βασικῶν ἀρετῶν, ὥστε ἡ προσωπικότης νὰ διαπλάσσεται κατὰ τρόπον σφαιρικὸν καὶ ἰσορροπὸν¹².

Ὁ φιλόσοφος πρέπει μάλιστα νὰ συνδνάξῃ, κατὰ τὸ ὀρθὸν μέτρον, καὶ ἀντιθέτους ἀρετάς, ἀντιθέτους ιδιότητας, τὴν μεγάλην κινητικότητα τῆς σκέψεως πρὸς

5. Πολ. 490 b, 486 a, 484 c-d.

6. Πολ. 475 d.

7. Νόμ. 819 a.

8. Πολ. 484 d, 519 a, Νόμ. 698 b-c, 875 a-b.

9. Νόμ. 689 a-b, ἰδίᾳ 734 b.

10. Πολ. 500 d-e.

11. Πολ. 486 b.

12. Πολ. 487 a: «. . . εἰ μὴ φύσει εἶη μνήμων, εὐμαθής, μεγαλοπρεπής, εὐχαρῆς, φίλος τε καὶ συγγενῆς ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης. . .», Πολ. 485 e. Πολ. 486 d: «Ἐμμετρον ἄρα καὶ εὐχαρῆν ζητῶμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις διάνοιαν φύσει, ἢ ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος ιδέαν ἐκάστου τὸ αὐτοφυῆς εὐάγωγον παρέξει».

τὴν εὐστάθειαν τοῦ χαρακτῆρος, τὴν δυναμικότητα πρὸς τὴν μετριοπάθειαν, τὴν ἀνδρείαν πρὸς τὴν πραότητα¹³.

Συνελόντι δ' εἶπεῖν, φιλόσοφος εἶναι ὁ κατὰ τὴν ψυχὴν καλῶς ἀγαθός¹⁴, ὁ καθ' ὅλας τὰς ἀναφορὰς καὶ ὑπὸ τὸ φῶς ὄλων τῶν ἰδεῶν ὠλοκληρωμένος ἄνθρωπος.

Τοιούτους ἀνδρας θέλει ὁ Πλάτων νὰ ἰδῆ βασιλεύοντας καὶ οὐχὶ τοὺς σοφιστὰς ἢ καὶ τοὺς φιλοσόφους τῆς ἐποχῆς του, ἢ καὶ τῆς ἰδικῆς μας¹⁵.

4. Ἐμπλεως ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν ὁ φιλόσοφος ἡγέτης πρέπει νὰ ἐξουσιάζῃ τῆς πολιτείας ἀπεριορίστως¹⁶. Τί ἐστὶ δίκαιον, ὁρίζει δι' αὐτὸν ὁ ἐπιστημονικὸς λόγος, ὁ νόμος τοῦ νοῦ.

Οὐδεὶς ἄλλος νόμος εἶναι ὑπέρτερος τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, τοῦ νόμου τοῦ νοῦ: «Ἐπιστήμης γὰρ οὔτε νόμος, οὔτε τάξις οὐδεμία κρείττων»¹⁷. Διὸ καί, ὅπου ὑπάρχουν φορεῖς τοῦ νόμου τούτου, πάντες οἱ ἄλλοι νόμοι σιγῶσι. Διότι ὁ νοῦς, ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, ἐλεύθερος καὶ ἀδέσμευτος, φθάνει μέχρι τῆς πλήρους συλλήψεως τοῦ συγκεκριμένου καὶ τῆς ἐξαντλητικῆς κρίσεως αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτου τοῦ γεγονότος θεμελιούται τὸ δικαίωμα τοῦ φορέως τοῦ νοῦ, νὰ θέτῃ ἐλευθέρως παγίους νόμους, ὅπου τοῦτο κρίνει σκόπιμον, καὶ νὰ τοὺς καταργῇ ἐπίσης ἐλευθέρως, οὕτω δὲ νὰ ἴσταται πάντοτε ὑπεράνω τοῦ τεθειμένου νόμου.

5. Ἡ ὑπαρξὶς τοιούτων φιλοσόφων, εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ὁποίων θὰ συμπέσῃ καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς, ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν τῆς κατ' ἰδέαν πολιτείας. Ἄνευ αὐτῶν τὸ οἰκοδόμημα καταρρέει. Γνωρίζει δὲ ὁ Πλάτων ὅτι ἡ προϋπόθεσις αὕτη καθιστᾷ τὴν πολιτείαν του πραγματοποιήσιμον μόνον μεταξὺ θεῶν ἢ τέκνων θεῶν, οὐχὶ μεταξὺ ἀνθρώπων¹⁸. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον κυρίως ὠκοδόμησε καὶ

13. Πολ. 503 d. Δὲν εἶναι ἐπομένως βασιλικὸς ἀνὴρ ὁ φιλόσοφος, ὁ καθαρὸς μεταφυσικός, τὸν ὁποῖον περιγράφει εἰς τὸν Θεαίτητον 173 d-175 b.

14. Πολ. 489 a.

15. Ἐφ' ὅσον ἄξιοι νὰ ἀρχώσω εἶναι οἱ φιλόσοφοι οἱ καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, οἱ μόνον τοῦτο ὑπερηγοῦντες καὶ οἱ ὡς ἐκ τούτου ἀρνούμενοι πᾶσαν ἄλλην σκοπιμότητα, πᾶσαν ἄλλην πολιτικὴν, εἶναι φυσικὸν νὰ θεωρῆ ὁ Πλάτων ἑαυτὸν ὡς τὸν μεγαλύτερον πολιτικὸν τοῦ καιροῦ του, μεγαλύτερον τῶν θεωρουμένων μεγάλων τῆς ἐποχῆς του. «Οἶμαι μετ' ὀλίγων Ἀθηναίων, ἵνα μὴ εἶπω μόνος, ἐπιχειρεῖν τῇ ὡς ἀληθῶς πολιτικῇ τέχνῃ καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ μόνος τῶν νῦν» Γοργ. 521 d.

16. «Τὸ δ' ἄριστον οὐδὲ τὸς νόμους ἐστὶν ἰσχύειν, ἀλλ' ἀνδρα μετὰ φρονήσεως βασιλικόν». Πολιτ. 294 a-d, 296 e, 297 a, Νόμ. 875 e, Πολ. 425 a-e.

17. Νόμ. 875 c.

18. Νόμ. 739 d: «Ἡ μὲν δὴ τοιαύτη πόλις, εἴτε πον θεοὶ ἢ παῖδες θεῶν αὐτὴν οἰκοῦσι πλείους ἑνός, οὕτω διαζῶντες εὐφραυνόμενοι κατοικοῦσι».

τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων, εἰς ἣν οἱ ἄρχοντες δὲν εἶναι φιλόσοφοι, καὶ εἰς ἣν συνεπῶς ἐλλείπει ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύμπτωσις φιλοσοφίας καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας. Τὴν σοφίαν τῶν φιλοσόφων τῆς Πολιτείας ἀντικαθιστῶσιν εἰς τοὺς Νόμους δύο στοιχεῖα: ἀφ' ἐνὸς σὺ σ τ η μ α κ α ν ὄ ν ω ν δ ι κ α ἰ ο υ, ἀποτελοῦν ἔκφρασίν τινα ἀποκρυσταλλωμένην καὶ ἐξειδικευμένην τοῦ νοῦ, καὶ ἀφ' ἐτέρου ἡ φ ρ ὄ ν η σ ι ς τ ῶ ν ἀρχόντων.

Ἄνδρες ἔχοντες οὐχὶ σοφίαν, ἀλλὰ φρόνησιν, εἶναι οἱ ἔχοντες μὲν ἡλαττωμένην φιλοσοφικὴν παιδείαν, ὕγιᾶ ὅμως ἀντίληψιν περὶ τοῦ πρακτέου, στηριζομένην εἰς τὴν πείραν καὶ εἰς τὸν ἀπλούστερον, τὸν μὴ διαλεκτικῶς τελειωθέντα στοχασμόν, ἄνδρες ἔχοντες ἐν ταυτῷ καὶ ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην καὶ αὐτονοήτως τὴν κρατίστην ἀρετὴν, τὴν δικαιοσύνην¹⁹. Ἡ διαφορὰ τῶν ἡγετῶν τῆς πολιτείας τῶν Νόμων ὑπάρχει ἐπομένως μόνον εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀρετίας διαλεκτικῆς παιδείας καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ σοφίας.

Ὅπως ὁ φιλόσοφος, οὕτω καὶ ὁ διὰ φρονήσεως προικισμένος ἄρχων τῶν Νόμων δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸν οἰονδήποτε δεξιοτέχνην τῆς σκέψεως. Φρόνιμος εἶναι ὁ δι' ὄλων τῶν ἀρετῶν, πλὴν τῆς τελείας σοφίας, κοσμούμενος²⁰. Πρέπει ἐπομένως καὶ ὁ ἄρχων τῆς πολιτείας τῶν Νόμων, ὅχι μόνον νὰ ἐννοῇ τὸ ὀρθὸν διὰ τῆς φρονήσεως, ἀλλὰ πρέπει καὶ ἡ λοιπὴ του ψυχὴ νὰ μὴ ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ὅ,τι ἀποδέχεται ἢ φρονήσῃς του, διότι ἡ μεταξὺ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἀντίθεσις μαρτυρεῖ τὴν χειρίστην ἀμάθειαν²¹. Μόνον ἡ ἐνιαίως πρὸς τὸ ὀρθὸν στρεφομένη, εἶναι ψυχὴ φρόνιμος καὶ ἡγετικὴ²².

19. Διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς φρονήσεως βλ. Νόμ. 631 c-d, 688 b, 689 d, 710 a, 963 c.

20. Νόμ. 631 c. Στοιχεῖον τῆς φρονήσεως εἶναι ἡ χάραξις τῆς πορείας τῆς πολιτείας, ἡ πρόβλεψις τῶν ἐσομένων, ἡ θέσπισις κανόνων πρὸς ρύθμισιν τῶν μελλόντων γενέσθαι. Ὅτι τὸ προορᾶν εἶναι ἴδιον τῶν ἀρχόντων, τονίζει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης: «τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾶν ἄρχων φύσει. . .». Πολιτικά 1252 a.

21. Νόμ. 689 a.

22. Ἡ φρόνησις ἀποτελεῖ τὴν ἡγεμονεύουσαν ἀρετὴν, διότι δι' αὐτῆς κατευθύνεται ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ ἀγαθόν, αὕτη ὀρίζει τὴν πορείαν καὶ τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς πράξεως. Νόμ. 688 b, 965 c. Ἡ φρόνησις διαφέρει τῆς σωφροσύνης. Ὅπως ἡ σοφία, οὕτω καὶ ἡ φρόνησις θέτει τὸ κατὰ λόγον ὀρθόν· ἔχει κατὰ τοῦτο ἐνεργητικὸν χαρακτῆρα. Ἀντιθέτως ἡ σωφροσύνη ἔχει παθητικὸν χαρακτῆρα· ἀποτελεῖ τὴν ἀρετὴν δι' ἧς δέχεται τις τὰς ἐπιταγὰς εἴτε τῆς σοφίας εἴτε τῆς φρονήσεως καὶ συμμορφοῦται πρὸς αὐτάς. Νόμ. 710 a.

Ἡ τοιαύτη φρόνησις ἐπομένως πρέπει νὰ ὑπάρχη παρὰ τοῖς ἄρχουσι. Διὰ τὰ κατώτερα ὄργανα τῆς πολιτείας τῶν Νόμων, φαίνεται ὅτι θὰ ἦρκει καὶ εἰς κατώτερος ἀκόμη βαθμὸς νοητικῆς ἰκανότητος, ὁ τῆς ἀληθοῦς δόξης (Νόμ. 632 c).

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι αἱ ἀρεταὶ παρὰ Πλάτωνι ἀποτελοῦν ἄρρηκτον ἐνότητα. Αἱ ἀρεταὶ

Ὁ Πλάτων ἔθεσεν οὕτω εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πολιτείας τῶν Νόμων ἄνδρας, οἱ ὅποιοι, καὶ ἂν δὲν δύνανται νὰ ταυτίζονται πρὸς τὴν ἰδέαν, εὐρίσκονται πλησιέστατα αὐτῆς, «ἀθανασίας ἐγγύτατα»²³. Ἰδίᾳ οἱ ἀπαρτίζοντες τὸ ἀνώτατον πολιτειακὸν ὄργανον, τὸ λεγόμενον «*νυκτερινὸν συμβούλιον*», πρέπει νὰ συλλαμβάνουν ὠρισμένους «τρόπους» τῆς ἰδέας πλήρως, ἢ σχεδόν, ὅπως οἱ φιλόσοφοι²⁴.

Δὲν παραλείπει μάλιστα νὰ τονίσῃ ὅτι οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸ ἄρχοντες γνωρίζουν τὸν «σκοπὸν»²⁵ τῆς πολιτείας, δηλαδὴ γνωρίζουν τὴν ἰδέαν, τὸ παράδειγμα. Διαβλέπουν τουτέστιν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ φιλόσοφος γινώσκει πλήρως διὰ τῆς διαλεκτικῆς²⁶. Μόνον τοιοῦτοι ἄνδρες θὰ ἠδύνατο ἐπὶ ἐδραίων βάσεων νὰ θεμελιώσωσι μίαν ὀρθὴν πολιτείαν, ἔστω καὶ ἐγγυτέραν τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, καὶ νὰ τὴν διατηρήσωσιν εἰς τὸ πρέπον ὕψος.

6. Ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀκόμη τοῦ πλαισίου τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν, μόνον τοιοῦτοι ἄνδρες, ἐὰν ἐνεφανίζοντο εἰς τὰς πραγματικὰς πολιτείας, θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κακῶς κειμένων. Ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν ἀθλιότητων αἱ ὁποῖαι τὸν περιέβαλλον, τοιοῦτον ἄνδρα ὠραματίζετο ὁ Πλάτων, ὡς σωτῆρα τῆς ἰδίας του πόλεως, καίτοι ἐγνώριζε τὰς ἀντιδράσεις, ἃς ἡ παρουσία του θὰ προεκάλει.

«Νῦν δὲ ἀνθρώπου τολμηροῦ κινδυνεύει δεῖσθαί τινος, ὃς παρησίαν διαφερόντως τιμῶν, ἐρεῖ τὰ δοκοῦντ' ἄριστ' εἶναι πόλει καὶ πολίταις, ἐν ψυχᾷ διεφθαρμέναις τὸ πρέπον καὶ ἐπόμενον, πάσῃ τῇ πολιτείᾳ, τάττων, ἐναντία λέγων ταῖς μεγίσταισιν ἐπιθυμίαις καὶ οὐκ ἔχων βοηθὸν ἀνθρώπου οὐδένα, λόγῳ ἐπόμενος μόνῳ, μόνος»²⁷.

αὗται ἀποτελοῦν τὴν μίαν ἀρετὴν — τὴν ἰκανότητα νὰ πράττῃς ἐνσυνειδήτως τὸ ἐπιτασσόμενον ἀπὸ τὸν λόγον. Τοῦτο τὸ στοιχεῖον εἶναι σαφές καὶ εἰς τὴν ἀρετολογία τῶν Νόμων. Νόμ. 632 e, 963 c. Βλ. καὶ Πρωτ. 349 b-c.

23. Νόμ. 739 e.

24. Νόμ. 951 d, 961 a, 969 a-c. Δι' αὐτοὺς λέγει ὁ Πλάτων, ὅπως πᾶς τέλειος πολίτης «μὴ μόνον δεῖν πρὸς τὰ πολλὰ βλέπειν δυνατὸν εἶναι, πρὸς δὲ τὸ ἐν ἐπιείεσθαι, γινῶναι τε καὶ γινόντα πρὸς ἐκεῖνο συντάξασθαι πάντα ξυνορῶντα». Διότι αὕτη εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, ἢ τῆς ἀναφορᾶς εἰς τὸ παράδειγμα, εἰς τὸ σταθερὸν κριτήριον. «Ἄρ' οὖν ἀκριβεστέρα σκέψις θέα τ' ἂν περὶ ὄτουσιν ὄψουσιν γίγνοιτο ἢ τὸ πρὸς μίαν ἰδέαν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀνομοίων δυνατὸν εἶναι βλέπειν» 965 b-c. Βλέπε καὶ 962 a. Εἰδικῶς διὰ τὸ νυκτερινὸν συμβούλιον βλ. καὶ Νόμ. 969 c. Τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἀποκαλεῖ ὁ Πλάτων «ἄγκυραν πάσης τῆς πόλεως». Νόμ. 961 c. Διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ Συμβουλίου τούτου βλ. Νόμ. 951 d - 952 a.

25. Νόμ. 962 a.

26. Ἰδιαίτατα ἀποβλέπει εἰς τὴν γνῶσιν τῆς οὐσίας τοῦ θείου. Νόμ. 966 c, 967 d, 821 a. Βλ. καὶ Τίμ. 29 d.

27. Νόμ. 835 c.

7. Πάντα ταῦτα βεβαίως δὲν ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀσκοῦντας οἰονδήποτε πολιτικὸν λειτουργήμα, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἐξουσιάζοντας αὐτῶν τῶν δημοσίων λειτουργῶν. Αὐτοὶ μόνον πρέπει νὰ θεωροῦνται ἄνδρες βασιλικοὶ ἢ πολιτικοὶ — δύο ὅροι διὰ τὸν Πλάτωνα ταυτῶσται²⁸. «Τὴν γὰρ ὄντως οὖσαν βασιλικὴν οὐκ αὐτὴν δεῖ πράττειν, ἀλλὰ ἀρχεῖν τῶν δυναμένων πράττειν, γινώσκουσαν τὴν ἀρχὴν τε καὶ ὁρμὴν τῶν μεγίστων ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐγκαιρίας τε πέρι καὶ ἀκαιρίας, τὰς δ' ἄλλας τὰ προσταχθέντα δρᾶν»²⁹.

Προσὸν ἐπομένως τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς δὲν εἶναι τὸ ἀμέσως πράττειν, καὶ τὸ κατέχειν τὰς διὰ τὸ πράττειν, πρὸς οἰονδήποτε κατεύθυνσιν, ἀπαιτουμένας τεχνικὰς γνώσεις καὶ εἰδικὰς ἐμπειρίας. Μία εἶναι ἡ τέχνη τοῦ πολιτικοῦ: τὸ ἀρχεῖν, τὸ κατανοεῖν τὴν οὐσίαν «τῶν μεγίστων», δηλαδή τῶν βασικῶν προβλημάτων, τὸ ἐγκαιρον καὶ ἀκαιρον πάσης ἐνεργείας, τὸ ἀδιαλείπτως ἐποπτεύειν τῶν πραττόντων, ἐν μιᾷ λέξει, τὸ πολιτικῶς σκέπτεσθαι καὶ ἐνεργεῖν. Ἡ εἰδικότης τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ εἶναι ἡ γενικότης.

8. Φιλόσοφοι ἢ καὶ μετὰ φρονήσεως προικισμένοι ἄνδρες, ὡς τοὺς δραματίζεται ὁ Πλάτων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οἱ πολλοί. Ἄν δὲ φιλόσοφοι πρόεπη νὰ εἶναι οἱ ἄρχοντες τῆς πολιτείας, ἀποκλείεται νὰ εἶναι ἄρχοντες οἱ πολλοί. «Φιλόσοφον . . . πλῆθος ἀδύνατον εἶναι»³⁰. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἐπομένως κατ' ἀνάγκην θὰ ἀσκῆται παρὰ τῶν ὀλίγων φιλοσόφων ἢ παρὰ τῶν ὀλίγων νομοθετῶν τῶν Νόμων, συνεπικουρουμένων ὑπὸ τῶν κατ' ἐξοχὴν φρονίμων καὶ ἀνδρείων μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Αὐτοὶ ἔχουν τὰ προσόντα ἵνα καθέξουν τὴν ἐξουσίαν, αὐτοὶ ἵνα ἀνθέξουν εἰς τοὺς πειρασμοὺς οἱ ὁποῖοι τὴν περιβάλλουν. Αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι, καὶ ἐνδεχομένως ὁ ἄριστος τούτων, ὁ εἷς. Πάντοτε αἱ συγκροτήσεις τῶν πολιτειῶν θὰ ἔχουν τὴν μορφήν πυραμίδος, ὄχι μόνον διότι οἱ πολλοὶ δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ἡγηθοῦν, ἀλλὰ καὶ διότι μεταξὺ τῶν ἀξίων πάντως ὑπάρχουν οἱ ἀξιότεροι, οἱ ὁποῖοι πρέπει καὶ μόνον νὰ ἐξουσιάζουν³¹. Ταῦτα δὲ ἰσχύουν διὰ πᾶσαν μορφήν πολιτεύματος. Εἴτε ἐπομένως οἱ ἄριστοι ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν πολλῶν εἴτε ἄλλως, ἀμετακίνητος παραμένει ἡ ἀρχή, ὅτι ἡ ἀσκήσις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἶναι ἔργον τῶν ὀλίγων.

Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν πάσης ὁρθῆς κατὰ Πλάτωνα πολιτείας ἡ μορφήν πρέπει νὰ εἶναι ἀριστοκρατικὴ³². Διότι, ὅπως ὁ ὅρος «δικαιοσύνη» ἔχει διάφορον τῆς

28. Πολιτ. 267 c, 305 c-d, 311 c.

29. Πολιτ. 305 c-d.

30. Πολ. 494 a, 499 d, Εὐθόδ. 281 a. Πολ. 428 e.

31. Νόμ. 715 c.

32. Πολ. 445 d, Νόμ. 681 c.

σήμερον καθιερωμένης σημασίαν παρὰ Πλάτωνι, οὗτω ἔχει διάφορον σημασίαν καὶ ὁ ὅρος ἀριστοκρατία. Μόνον εἰς τὸν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης ἀριστον ἀνήκει ἢ ἡγεσία. Οὐδεμία ἄλλη ἀριστεία καθιεροῖ τὸν ἡγέτην³³.

Οἱ ὀλίγοι καὶ ἀριστοὶ ἄρχοντες ἀποτελοῦν τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ ἐνὸς πρωταρχικοῦ νοήματος, τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἐπομένως συναποτελοῦν κοινότητα σκέψεως καὶ ἐνότητα δράσεως καὶ ἐπιδιωκτέων σκοπῶν. Πρέπει κατ' ἀκολουθίαν, ἀπολύτως συντονισμένοι, νὰ δροῦν ὡς εἷς ἄνθρωπος, ὡς εἷς νοῦς³⁴. Ὅπου τοιαύτη ἐνότης μεταξὺ τῶν ἀρχόντων ἐλλείπει, ἡ πολιτεία ἀποσυντίθεται. Τὴν ἐνότητα ταύτην ἐξασφαλίζει εἰς μὲν τὴν κατ' ἰδέαν πολιτείαν αὐτὴ αὕτη ἢ ἐνότης τοῦ νοῦ τῶν φιλοσόφων, εἰς δὲ τοὺς Νόμους, ἐπιπροσθέτως οἱ ἐγκαθιδρούμενοι «εὐθνοὶ», οἱ κατὰ τινα τρόπον ἐλεγκταὶ τῶν ἀρχόντων, οἱ ἐλέγχοντες τοὺς διαχειριζομένους τὰ κοινὰ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καί, ὡς εἰκός, καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς μεταξὺ αὐτῶν ὁμολογίας³⁵.

9. Ἐὰν πρῶτον γνῶρισμα τῶν ἡγετῶν τῆς πολιτείας εἶναι τὸ ὀλιγάριθμον αὐτῶν, δεύτερον γνῶρισμα εἶναι ἡ ἀνιδιοτέλεια αὐτῶν³⁶.

Ἐὰν πᾶς πολίτης ὀφείλῃ νὰ προσφέρῃ ὀλόκληρον τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν πολιτείαν, ἀνευρίσκων τὸν καλύτερον ἑαυτὸν του εἰς τὴν καθολικὴν αὐτὴν προσφορᾶν, τοῦτο ἰσχύει ἀπολύτως διὰ τὴν τάξιν ἐξ ἧς ἀναδεικνύονται, ἐν τῇ κατ' ἰδέαν πολιτείᾳ, οἱ ἄρχοντες, τὴν τάξιν τῶν φυλάκων.

Οἱ φύλακες, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς λοιποὺς πολίτας, οὐδὲν ἔχουν ἴδιον, οὔτε οἰκογένειαν, οὔτε περιουσίαν. Τρέφονται ἐκ τῆς πολιτείας καὶ κατὰ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς τεκνοποιοῦν. Ὑπάρχουν ἐκ τῆς πολιτείας καὶ διὰ τῆς πολιτείας. Τοῦτο ἰσχύει ὄχι μόνον διὰ τοὺς μεταξὺ αὐτῶν μέλλοντας ἡγέτας, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα ἀσκοῦντα δημόσιον λειτούργημα, ἀκόμη καὶ τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου, τοῦ φύλακος εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς χώρας.

Καὶ εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων ἢ πρόθεσις τοῦ φιλοσόφου νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ιδιοτέλειαν, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἡγέταις, εἶναι προφανής. Ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ συμβιβαστικοῦ πρὸς τὰ πράγματα κλίματος τῶν Νόμων ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ πλήρης κα-

33. «... ὡς ἡμεῖς τῇ σῆ πόλει ἀρχὰς οὐθ' ὅτι πλούσιός ἐστίν τις δώσομεν, οὐθ' ὅτι τῶν τοιούτων ἄλλο οὐδὲν κεκτημένος, ἰσχὸν ἢ μέγεθος ἢ τι γένος· ὅς δ' ἂν τοῖς τεθεῖσι νόμοις εὐπειθέστατός τε ἦ καὶ νικᾷ ταύτην τὴν νίκην ἐν τῇ πόλει, τούτῳ φαμὲν καὶ τὴν τῶν θεῶν ὑπαρξίαν δοτέον εἶναι τὴν μεγίστην τῷ πρώτῳ...». Νόμ. 715 b-c.

34. Νόμ. 965 b, Πολ. 463 b.

35. Νόμ. 945 b-e.

36. Πολ. 422 d, 462 b-d, 466 a, Νόμ. 740 a, 743 c.

τάργησις τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ιδιοκτησίας δημιουργεῖ τάξιν πραγμάτων ἀβάστακτον διὰ τὸν μὴ ἀπὸ πάσης ἐπιθυμίας λυτρωθέντα ἄνθρωπον, καί, ἀντὶ τῶν μέτρων τούτων, θεσπίζονται ποικίλα ἐπιεικέστερα, δι' ὧν, ἀφ' ἑνὸς ρυθμίζεται κατὰ τρόπον αὐστηρὸν ὁ ὅλος οἰκογενειακὸς βίος³⁷ καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἀναγνωρίζομένης κατ' ἀρχὴν τῆς ιδιοκτησίας διὰ πάντας τοὺς πολίτας, περιορίζεται αὕτη καὶ κατ' εἶδος καὶ κατ' ἔκτασιν³⁸, ὥστε ἡ ἰδιοτέλεια νὰ μὴ δύναται ἐπικινδύνως νὰ ἐπικαλύψῃ τὸν βαθύτερον πρὸς τὴν πολιτείαν δεσμὸν ἐκάστου πολίτου³⁹. Ἐμμένουν τουτέστι καὶ οἱ Νόμοι εἰς τὴν σκέψιν τῆς κατὰ τὸ δυνατὸν πλήρους ἐνσωματώσεως τοῦ ἀτομικοῦ βίου εἰς τὸν βίον τῆς πολιτείας⁴⁰.

10. Ὁ ἀξίος ἄρχων δὲν θέλει νὰ ἄρχῃ. Καὶ εἰς μίαν ὀρθὴν πολιτείαν θὰ ἦτο εὐτυχὴς νὰ μὴ ἄρχῃ. Μόνον εἰς ἐκείνας τὰς πόλεις ὅπου οἱ μέλλοντες νὰ ἄρξουν εἶναι ἀπρόθυμοι εἰς τοῦτο, ἀσκεῖται, κατὰ Πλάτωνα, καλῶς ἡ πολιτικὴ ἐξουσία⁴¹. Εἰς τὰς μὴ ὀρθὰς ὁμως, τὰς πραγματικὰς πολιτείας, ἀναγκάζεται τις ἐνίοτε νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ προστατεύσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ τοὺς κακὸς ἄρχοντας. Οὐδὲν δὲ χεῖρον τοῦ «ἄρχεσθαι ὑπὸ χειρόνων»⁴². Ὅταν ὁμως ἡ ἐπιδίωξις αὕτη, ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν, καθίσταται ματαία, διὰ τὸν θέλοντα τοῦλάχιστον νὰ μὴ κινδυνεύσῃ νὰ ἀδικήσῃ καὶ ὁ ἴδιος, μόνη λύσις εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς⁴³. Διὸ καὶ ἐντὸς τιοιούτης φλεγμαινούσης πολιτείας, ἵνα ἀποφύγῃ τὸν

37. Νόμ. 773 c, 774 c.

38. Νόμ. 740 a, 744 b, 849 b-e, 847 e, 742 c.

39. Νόμ. 740 a, 742 d, 743 c.

40. Τὸ πρόβλημα, ἂν αἱ κατηγορίαι τῶν πολιτῶν εἶναι δύο ἢ τρεῖς εἰς τὴν Πολιτείαν, νομίζω ὅτι λύεται διττῶς: ἂν μὲν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ κοινὴ παιδεία τῶν δύο ἀρχουσῶν τάξεων φυλάκων καὶ ἡγητόρων τῆς πολιτείας καὶ ὁ κοινὸς χαρακτηρισμὸς τῶν τελευταίων ὡς «παντελῶν» ἢ «τελείων» φυλάκων (Πολ. 414 b, 428 d), δοθέντος ὅτι βασιλικοὶ ἄνδρες εἶναι οἱ φύλακες οἱ κατορθώσαντες νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν πορείαν πρὸς τὸν λόγον, τότε αἱ κατηγορίαι τῶν πολιτῶν εἶναι δύο. Ἐὰν ὁμως ὡς κριτήριον ληφθοῦν αἱ ἀρεταί, ὧν ἐκάστη κατηγορία πρέπει νὰ εἶναι φορέυς, τότε ἀσφαλῶς ἔχομεν τρεῖς τάξεις. Νομίζω ὅτι ἡ κατ' ἀρετὰς διάκρισις εἶναι τόσον σπουδαιότερα τῆς ἄλλης, ὥστε ὀρθὴ εἶναι ἡ καὶ κρατοῦσα ἄποψις ὅτι τρεῖς εἶναι αἱ κατηγορίαι ἢ τάξεις τῶν πολιτῶν εἰς τὴν πόλιν τῆς Πολιτείας.

41. Πολ. 520 c-d, 521 b, 540 b.

42. Νόμ. 770 e.

43. Πολ. 496 d-e: «ταῦτα πάντα λογισμῶ λαβῶν, ἡσυχίαν ἔχων, καὶ τὰ αὐτοῦ πράττων, ὅσον ἐν χειμῶνι κοινοροτοῦ καὶ ζήτησις ὑπὸ πνεύματος φερομένου, ὑπὸ τειχίον ὑποστάς, ὁρῶν τοὺς ἄλλους κατακυμπελαμένους ἀνομίας, ἀγαπᾷ εἰς πᾶσι αὐτὸς καθαρὸς ἀδικίας τε καὶ ἀνοσιῶν ἔργων, τὸν τε ἐνθάδε βίον βιώσεται, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ μετὰ καλῆς ἐλπίδος ἰλεῶς τε καὶ εὐμενῆς ἀπαλλάσσεται».

ὄλεθρόν του, ὀφείλει «ιδιωτεύειν» καὶ μὴ «δημοσιεύειν»⁴⁴. Ὅτε δ' Ὀδυσσεύς, εἰς τὸν μῦθον τὸν τερματίζοντα τὴν Πολιτείαν, καλεῖται νὰ ἐπιλέξηται νέαν βιοτικὴν μορφήν διὰ τὴν μετὰ τὴν μετεμψύχωσιν μελλοντικὴν ζωὴν του, «μνήμων τῶν προτέρων πόνων», ἐπιλέγει τὸν βίον «ιδιώτου ἀπράγμονος»⁴⁵.

11. Ἡ κατηγορία τῶν ἀρχόντων δὲν ἐξαντλεῖται εἰς μόνους τοὺς πολιτικούς ἢ βασιλικούς ἄνδρας, τοὺς ἀσκοῦντας τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὡς φορεῖς τοῦ λόγου ἢ εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν ἀρετὴν τῆς φρονήσεως ἠγῆτορας προκειμένου περὶ τῶν Νόμων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀρχόντων, ἐκτὸς τῶν βασιλικῶν ἀνδρῶν, ἀνήκουν καὶ οἱ ἀσκοῦντες πολιτικὸν τι ἢ στρατιωτικὸν λειτουργημα ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ μὴ κατευθύνοντες τὰ τῆς πόλεως ὡς ἠγῆτορες αὐτῆς. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Πολιτείας οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν τάξιν τῶν φυλάκων, τῶν φορέων κατ' ἐξοχὴν τῆς ἀρετῆς τῆς ἀνδρείας.

Πρὶν ἢ φθάσουν οἱ φύλακες τὸ πεντηκοστόν, ὁπότε οἱ ἐξ αὐτῶν ἄξιοι προάγονται εἰς ἠγέτας τῆς πολιτείας, εἰς παντελεῖς ἢ «τελείους», ὅπως τοὺς ὀνομάζει ὁ Πλάτων, φύλακας⁴⁶, ἐκτείνεται τὸ μακρὸν προπαρασκευαστικὸν στάδιον, τὸ ὁποῖον διανύουν ὅσοι ἐκρίθησαν ἔχοντες τὴν ἰκανότητα τῆς ἀνόδου πρὸς τὴν ἀρετὴν τῆς σοφίας. Εἰς τὸ προστάδιον τοῦτο, χωριζόμενον εἰς βαθμίδας διαφόρου παιδείας καὶ διαφόρου δράσεως, κινοῦνται οἱ ἔχοντες ἐνεργεῖα πάσας τὰς βασικὰς ἀρετάς, πλὴν τῆς σοφίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὅμως δοκιμάζονται, ἵνα οἱ τελικῶς κατακτῶντες καὶ αὐτὴν ἀνέλθουν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἠγετῶν⁴⁷. Εἰς τὸ προστάδιον τοῦτο ἀντιθέτως σταματοῦν ὀριστικῶς οἱ μὴ ἐπιτυγχόντες εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην, ἄξιοι ὅμως, χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, ἐνεργῶς νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὑπαγορευῶσεων τῆς ἠγεσίας.

44. Ἀπολογ. 32 α.

45. Πολ. 620 c. Αἱ σκέψεις αὗται τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι σκέψεις ἀπλαῖ ἀλλὰ βιώματα, καρποὶ τῆς προσωπικῆς του ἐμπειρίας, κατὰ τὰς προσωπικὰς του ὁμολογίας. Ζ' Ἐπιστ. 325 α-c. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἰδεατὴν πολιτείαν, ἰδεώδης βίος ἀπολύτως εὐδαίμων εἶναι ὁ θεωρητικὸς βίος, ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὴν νόησιν τῶν ἰδεῶν, εἰς τὴν θέαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἡ ἄσκησις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀποτελεῖ καὶ ἐκεῖ ἀπλῶς καθῆκον, ἠθικὸν χρέος. Πολ. 519 c-d, 540 b-c. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ πρωτεῖα ἀνήκουν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν θεωρίαν, ὄχι εἰς πᾶσαν μορφήν θεωρητικοῦ βίου. Δὲν ἀνήκουν ἀσφαλῶς κατὰ Πλάτωνα εἰς τοὺς εἰς τὰς καλὰς τέχνας ἐπιδιδομένους. Ὡς πρὸς αὐτοὺς καὶ ὡς πρὸς τὸν βίον αὐτῶν ἀποφαίνεται σαφῶς ὅτι εἶναι κατώτερος τῆς πολιτικῆς πράξεως. Πολ. 599 b, Νόμοι 817 α.

46. Πολ. 540 α.

47. Πολ. 412 b-c. Αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι οἱ φύλακες οὗτοι ἔχουν καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς σωφροσύνης, τὴν θέλησιν, δηλαδή, πρὸς συμμόρφωσιν εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ νοῦ, ἀφοῦ ὅπως εἰρηστικῶς διαθέτουν τὸ πρότερον, τὴν ἀρετὴν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἐξ ἑαυτοῦ θέλησιν πρὸς ἐνταξιν εἰς τὴν προσιδιάζουσαν ἐκάστω θέσιν καὶ τὴν ἐκ τῆς θέσεως ταύτης τέλεσιν βίου ἐναρέτου.

12. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Νόμων, δὲν προέρχονται οἱ ἡγέται ἀπὸ ὠρισμένην τάξιν. Πᾶς πολίτης, ἔχων τὴν ἀρετὴν τῆς φρονήσεως, ἔχει καὶ τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ ἡγέτης⁴⁸. Ἀλλὰ ἡ φρόνησις δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ ἀνεκτὸν ὑποκατάστατον, ἐκεῖ ὅπου ἐλλεῖπει ἡ ἀρετὴ τῆς σοφίας, ὅπου ἐλλεῖπουν οἱ φιλόσοφοι-βασιλεῖς. Κεῖται μακρὰν τῆς ἰδέας ἡ ἀπλῆ φρόνησις. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον, πρὸς μείωσιν τῆς ἀποστάσεως αὐτῆς, ὁ Πλάτων, εἰς τὴν πόλιν τῶν Νόμων, καθιεροῖ ἐπιπροσθέτως τὸ πλήρες σύστημα κανόνων δικαίου, τὸ διεπόμενον ἀπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἡ κατ' ἰδέαν πολιτεία⁴⁹.

Ὅπου ἐπομένως ἡγέται, φορεῖς τοῦ νοῦ, ἐλλεῖπουν, κατ' ἀνάγκην θὰ ὑπάρξουν νόμοι, ὑπερκείμενοι τῶν ἡγετῶν. Νόμοι οἱ ὅποιοι, κατὰ δύναμιν, θὰ ἐνσωματώνουν τὰς ἀπὸ τοῦ νοῦ ἐπιταγὰς⁵⁰. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν οἱ νόμοι οὗτοι νὰ ἐξιχθοῦν μέχρι τῆς τελειότητος τοῦ νοῦ, αὐτοῦ κατ' ἑαυτόν, καὶ τοῦ φορέως του. Εἶναι, ὡς τοὺς ὀρίζει ὁ Πλάτων, ἀπλᾶ « μι μ ἡ μ α τ α » τοῦ νοῦ, αἱ καλύτεραι, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπομιμήσεις τοῦ νοῦ⁵¹.

Τὰ μιμήματα ταῦτα ἀποτελοῦν ἐξειδικεύσεις τοῦ νόμου τοῦ νοῦ « τ ἡ ν τ ο ὦ ν ο ὦ δι α ν ο μ ἦ ν ἐ π ο ν ο μ ᾶ ζ ο ν τ ε ς ν ὁ μ ο ν »⁵². Εἶναι δὲ ἀπλῶς μιμήματα, μὴ ἐξικνούμενα εἰς τὴν τελειότητα τῶν κρίσεων τοῦ νοῦ, κυρίως διότι αἱ τελευταῖαι αὗται συλλαμβάνουν, ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ των, πλήρως ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἐνῶ αἱ κρίσεις τοῦ νόμου, ἀφηρημέναι καὶ γενικαί, δὲν συλλαμβάνουν εἰμὴ μόνον ἀτελῶς τὸ συγκεκριμένον: « Ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἂν ποτε δύναιτο, τό τε ἄριστον καὶ τὸ δικαιοτάτον ἀκριβῶς πᾶσιν ἅμα περιλαβόν, τὸ βέλτιστον ἐπιπάττει. Αἱ γὰρ ἀνομοιότητες τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν πράξεων καὶ τὸ μηδέποτε μηδέν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἡσυχίαν ἄγειν τῶν ἀνθρωπίνων, οὐδὲν ἐῷσιν ἀπλοῦν ἐν οὐδενὶ περὶ ἀπάντων καὶ ἐπὶ πάντα τὸν χρόνον ἀποφαίνεσθαι, τέχνην οὐδ' ἡρτινοῦν »⁵³.

48. Ἡ παιδεία, καθολικὴ δι' ὅλους τοὺς πολίτας εἰς τὴν πόλιν τῶν Νόμων, ἀποβλέπει εἰς τοὺς αὐτοὺς ὡς ἡ παιδεία τῆς Πολιτείας σκοπούς, εἰς τὴν διὰ κατασκευῆς τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρετῶν, ἵνα καταστῇ ὁ πολίτης ἄξιος νὰ ἀσκήσῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Νόμ. 831 e, 832 a.

49. Νόμ. 875 d. Ἐλλεῖπει βασιλικῶν ἀνδρῶν «...τὸ δεῦτερον αἰρετέον, τάξιν τε καὶ νόμον».

50. Νόμ. 715 c-d, 729 d, 762 e, 874 e. Πολιτ. 300 b, 301 a, 301 d-e.

51. Πολιτ. ἐνθ' ἂν. καὶ 302 a.

52. Πολιτ. 291 c, 300 c, Νόμ. 874 e, 875 c-d, Νόμ. 714 a.

53. Πολιτ. 294 a-b. Ὁ οὗτος σκεπτόμενος φιλόσοφος εἶναι φανερόν ὅτι εἶχε πλήρη συνείδησιν τοῦ προβλήματος τῶν «κεῶν» τοῦ δικαίου. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο δίδει ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἡθ. Νικ. 1137 b 22) λύσιν. Ὅταν τουτέστι τὸ γράμμα τοῦ νόμου φαίνεται εἴτε μὴ καταλαμβάνον εἴτε καταλαμβάνον μὲν περίπτωσιν τινα, ἐνῶ τοῦτο δὲν εἶναι καὶ πράγματι βούλησις τοῦ νομοθέτου, τότε ἐπιβάλλεται εἰς τὸν δικα-

Τὰ μιμήματα ταῦτα «ὡς γεννήματα τοῦ νοῦ», ὡς ἐξειδικεύσεις, κατὰ τεκμήριον ἐκφράζουσαι, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, τὸ νόημα αὐτῆς ταύτης τῆς ἰδέας⁵⁴, ἔχουν, πολιτειακῶς, κῦρος καὶ ἰσχὺν ἀντικειμενικὴν, ὀφείλουσι δὲ εἰς ταῦτα ἀπαραλείπτως ὑποταγῆν καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι⁵⁵.

Ὅσον μακρότερον τοῦ φιλοσοφικοῦ νοῦ ἴσταται ἡ πολιτεία, τόσον οἱ νόμοι πρέπει νὰ καθίστανται ἐν αὐτῇ ἐπικρατέστεροι⁵⁶. Εἰς τὴν κατ' ἰδέαν πολιτείαν, οἱ νόμοι εἶναι ὀλίγοι καὶ δικαιούσιν οἱ φιλόσοφοι βασιλεῖς νὰ τοὺς τροποποιούσιν, διότι εἶναι ἀπολύτως ἱκανοὶ νὰ τοὺς προσαρμόζουσι εἰς τὰς ἐκάστοτε ἀναφρομένας ἀνάγκας, χωρὶς νὰ ἀδικοῦσιν⁵⁷. Μὲ τοὺς νόμους αὐτοὺς, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὑπέρκειται αὐτῶν ἡ βούλησις τῶν ἡγετῶν τῆς πολιτείας, χαρακτηριστικῶς ὁ Πλάτων σχεδὸν δὲν ἀσχολεῖται⁵⁸. Ἀντιθέτως, ἐκεῖ ὅπου, ὅπως εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων, ἀπουσιάζουσι οἱ ἄρχοντες φορεῖς τοῦ λόγου, ἐκεῖ οἱ νόμοι ἔχουν ἀπόλυτον ἰσχὺν καί, ἰστάμενοι ὑπεράνω τῶν ἀρχόντων, συμπληροῦνται μόνον κατὰ προδια-

στήν νὰ κρίνῃ ὅπως θὰ ἔκρινε καὶ ὁ νομοθέτης ἐὰν ἦτο παρὼν (Νόμ. 926 c). Πρόκειται προφανῶς περὶ κενοῦ τοῦ νόμου τὸ ὁποῖον πληροῦται ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὅλης νομοθεσίας.

54. Εἶναι μιμήματα τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ φύσει δικαίου. Βλ. Ἰππῖαν Μείζ. 284 d-e. Διὸ καὶ ὡς θεία χαρακτηρίζεται ἡ καταγωγή τῶν νόμων. Τὸ φυσικὸν δίκαιον ἄλλωστε ταυτίζεται πρὸς τὸ θεῖον δίκαιον. Νόμ. 624 a.

55. Ὡς γεννήματα τοῦ νοῦ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλονται οὕτως ὥστε ἐξ ἕξως ἀπλῶς νὰ ἐπικρατοῦν, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνωνται ἀντικείμενον γνώσεως, ὅπως πᾶν ὅπερ εἶναι λόγος ἢ μετέχει αὐτοῦ, καὶ οὕτω ἐκ πεποιθήσεως νὰ ἐφαρμόζονται παρὰ τῶν ἐχόντων τὰς πρὸς τοῦτο διανοητικὰς ἰκανότητάς (Νόμ. 718 d, 951 b-c). Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Πλάτων θέλει νὰ προτάσσονται τῶν νόμων προοίμια (N. 723 c-d), σκοπὸν ἔχοντα νὰ ἐξηγήσουσι τὴν ἔννοιαν τῶν θεσπιζομένων, τὴν ὀρθότητα καὶ σκοπιμότητά των, ὥστε οἱ πολῖται νὰ ἐφαρμόζουσι τοὺς σχετικὸς κανόνας ἐν πεποιθήσει, ὅτι πράττουσι τὸ πρέπον καὶ συμφέρον. Τότε θὰ αἰσθάνονται ὅτι οἱ νόμοι τοὺς ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν εὐδαιμονίαν μὲ τὴν ἰδίαν στοργὴν μὲ τὴν ὁποίαν τὸ πράττουσι καὶ οἱ γονεῖς των (Νόμ. 859 a).

Δὲν ἀσχολούμεθα εἰς τὴν παρούσαν μελέτην μὲ τὰς ἀντινομίας νόμου καὶ δικαιοσύνης, ὀφειλομένας εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ νόμος ἐν τῇ γενικότητί του δὲν προβλέπει ποτὲ τὴν πάντοτε συγκεκριμένην περίπτωσιν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μόνον γενικὰς τινὰς μορφάς, οὐδέποτε πλήρως προσαρμοζόμενας πρὸς τὸ συγκεκριμένον, θέμα ὅπερ θέτει πρῶτος ὁ Πλάτων εἰς τὸν Πολιτικὸν 294 a. Πάντως οἱ γενικοὶ αὐτοὶ νόμοι, πάγιοι καὶ ἄκαμπτοι κανόνες, ἐλλείπει ζῶντος λόγου, ἀποτελοῦν καὶ διὰ τὸν Πλάτωνα ἀναγκαίαν λύσιν. Πολιτ. 300 a-c, Νόμ. 875 c-d.

Νόμ. 291 c, 300 c, 875 c-d, 874 e, «... ὡς ἄρα νόμους ἀνθρώπους ἀναγκαῖον τίθεσθαι καὶ ζῆν κατὰ νόμους, ἢ μηδὲν διαφέρειν τῶν πάντη ἀγριωτάτων θηρίων».

56. Καὶ λεπτομερέστεροι. Νόμ. 876 a-c.

57. Πολ. 458 c.

58. Ὑπάρχουσι εἰς τοῦτο ἐξαιρέσεις. Βλ. 427 b, 461 e.

γεγραμμένην διαδικασίαν παρ' ὀρισμένων ὀργάνων, ἰδίᾳ τῶν νομοφυλάκων⁵⁹. Μὲ τούτους νόμους αὐτούς ἀσχολεῖται ὁ Πλάτων διὰ μακρῶν. Κατὰ μείζονα λόγον ἢ ἀρχὴ τῆς ἀτέγκτου ἰσχύος τοῦ θετικοῦ νόμου πρέπει κατὰ Πλάτωνα νὰ κρατῆ εἰς τὰς πραγματικὰς πολιτείας. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν πρέπει νὰ θεωρῆται ὅτι τὸ σήμερον λεγόμενον « κ ρ ἄ τ ο ς δ ι κ α ί ο υ » εἶναι, καὶ κατ' αὐτόν, ἡ μόνη ἐνδεδειγμένη μορφή λειτουργίας πάσης πολιτείας.

Διὰ τῶν θεσπιζομένων νόμων, ὑπὸ τῶν ἀρχικῶν νομοθετῶν, ρυθμίζονται πολλὰ μὲν, ἀλλὰ βασικά θέματα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς δραστηριότητος. Τὰ εἰδικώτερα θέματα εἶναι «οὐκ ἄξια γέροντος νομοθέτου», τοῦ καὶ ἰδρύνοντος τὴν πολιτείαν, καὶ ἐπαφίενται πρὸς ρύθμισιν εἰς τοὺς νεωτέρους, οἱ ὅποιοι θὰ ἀπαρτίσουν τὰ νομοθετικά αὐτῆς ὄργανα⁶⁰. Ὑπάρχει πάντως καὶ εἰς τοὺς Νόμους ἐν ὄριον, πέρα τοῦ ὁποίου τὰς εἰδικώτερας ρυθμίσεις ἐμπιστεύεται ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἀδέσμευτον πρωτοβουλίαν τῶν ἀρχόντων⁶¹.

13. Πλὴν τῶν ἀσκούντων τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, μετὰ ἢ ἄνευ νόμων, ὡς καὶ τῶν διὰ τὴν ἄσκησιν αὐτῆς προπαρασκευαζομένων ἐν τῇ πόλει τῆς Πολιτείας φυλάκων, πάντες οἱ λοιποὶ πολῖται ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀρχομένων.

Οἱ ἀρχόμενοι, ἀποτελοῦντες εἰς τὴν πόλιν τῆς Πολιτείας τὴν χωριστὴν τάξιν τῶν «γεωργῶν» καὶ «δημιουργῶν» καὶ πληροῦντες ἀπάσας τὰς ὕλικὰς ἀνάγκας

59. Νόμ. 772 b.

60. Νόμ. 846 b-c.

61. Τὴν ἔλλειψιν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων ὁ Πλάτων δὲν ὑποκαθιστᾷ μόνον διὰ τῶν νόμων, οἱ ὅποιοι ὑποτίθεται ὅτι ἐνσαρκώνουν, κατὰ τι μέτρον, τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς θρησκείας, ἣτις ὑποκαθιστᾷ εἰς τὸν λόγον τὸ ἱερὸν σύμβολον. Ν. 804 a, 731 a, 747 e, 712 b, 665 a, 715 e, 941 a, 799 a, 848 d, 953 e, 884 a. Ὁλόκληρος ὁ κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος τῆς πολιτείας τῶν Νόμων πληροῦται ἀπὸ θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις καὶ προσδιορίζεται ἀπὸ θείας ἐντολάς, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐπιτάσσουν τὴν αὐτὴν ἠθικὴν τάξιν τὴν ὁποίαν καὶ ὁ φιλοσοφικὸς λόγος. Προέχουσαν μεταξὺ αὐτῶν τῶν διδασκαλιῶν θέσιν καταλαμβάνουν ἡ πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐξουσίαν αὐτῆς καὶ ἡ γνῶσις τῶν διεπόντων τὴν κοσμικὴν τάξιν νόμων (Νόμ. 967 d), δηλαδή ἡ γνῶσις τῆς ἀστρονομίας, τῶν ἀστέρων θεωρουμένων ὡς ἐχόντων ἔνθεον ὑπόστασιν, ὡς καὶ τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίων μαθηματικῶν.

Πάντως καὶ οἱ θεοὶ τῶν Νόμων εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς τὰς κρατούσας ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀντιλήψεις. Θεοὶ εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων εἶναι, κατὰ χαρακτηριστικὴν τοῦ Πλάτωνος διατύπωσιν, «οἱ κατὰ νόμον ὄντες θεοὶ» (Νόμ. 904 a). Καὶ δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ ὅτι ἀποτελοῦν ἐκπορεύσεις τοῦ νοῦ (Νόμ. 631 d). Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ μείωσιν τῶν θείων ὄντων καὶ δαιμόνων. Ἀντιθέτως στερεώνει τὸ κῆρος αὐτῶν. Ἡ πρὸς αὐτούς ἐδσέβεια ἀποτελεῖ πρῶτον χρέος παντὸς καλοῦ πολίτου. Τοῦτο ἄλλωστε ἐπιβεβαιώνουν ἅπασαι αἱ εἰς τοὺς Νόμους θεσπιζόμεναι καὶ κατὰ τῆς ἀθεΐας διατάξεις. (Βλ. ἀνωτέρω I σημ. 56).

κας τῆς κοινωνικῆς ὀλότητος, γίνονται φορεῖς δύο ἀρετῶν, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἵνα συμμορφῶνται πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν ἐξουσιαζόντων ἐκφραζόμενας ἐπιταγὰς τοῦ νοῦ καὶ ἵνα πράττουν τὰ ἑαυτῶν, τὸ ἔργον τουτέστιν ἐφ' ᾧ ἐτάχθησαν, χωρὶς παρέμβασιν εἰς ἀλλότρια.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι πάντοτε εἰδικόν, διὸ καὶ συντελεῖται μὲ βᾶσιν τὸν ὀρθολογικὸν καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας, εἰς τὸν ὁποῖον κεφαλαϊώδη ἀποδίδει ὁ Πλάτων σημασίαν⁶².

Ἄρχόμενοι πρέπει νὰ εἶναι οἱ κατ' ἀξίαν ἀνήκοντες εἰς τοὺς μὴ ἱκανοὺς νὰ γίνουσι ἄρχοντες, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐξαρθῶσιν, ἐλλείψει τῆς ἀπαιτουμένης ἀνδρείας καὶ φρονήσεως, ὑπεράνω τοῦ ἐπιπέδου τῶν σωφρόνως καθοδηγουμένων ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων. Μόνον κριτήριον τῆς τοιαύτης τοποθετήσεως εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀξία⁶³. Ναὶ μὲν ὁ Πλάτων εἰκάζει ὅτι κατὰ κανόνα τὸ τέκνον τοῦ φύλακος θὰ ἀποδειχθῆ ἄξιον νὰ γίνῃ φύλαξ, συνωδὰ τῷ νόμῳ τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ πιθανολογουμένης ταυτότητος ἠθικῆς ποιότητος τοῦ γόνου πρὸς τὸν γεννητορα· εἰς ἃς ὁμως περιπτώσεις διαπιστωθῆ ὅτι δὲν ἴσχυσεν ὁ νόμος αὐτὸς καὶ γεννηθῆ ἀνάξιος ἀπὸ ἄξιον, θὰ μεταπέσῃ οὗτος εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχομένων. Ἀντιστρόφως δέ, ὅταν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχομένων ἀναδειχθῆ τις προικισμένος διὰ τῶν ἀρετῶν τοῦ ἀρχοντος, θὰ ἀνυψωθῆ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχόντων. «Ἐάν τε τῶν φυλάκων τις φαῦλος ἔκγονος γένηται, εἰς τοὺς ἄλλους αὐτὸν ἀποπέμπεσθαι, ἐάν τ' ἐκ τῶν ἄλλων σπουδαῖος, εἰς τοὺς φύλακας»⁶⁴. Αἱ μεταξὺ τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων διαπηδήσεις ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Πλάτων οὐδέποτε ὑπεστήριξεν ἀριστοκρατικὰς ἀντιλήψεις ἢ ταξικὰς διακρίσεις βάσει βιολογικῶν κριτηρίων, ἀλλὰ μόνον διακρίσεις βάσει κριτηρίων ἀξιολογικῶν.

Ἰδίως δὲν ἀποβλέπει ὁ Πλάτων εἰς ταξικὰς οἰκονομικὰς διακρίσεις. Ἐνῶ τοὺς ἀρχομένους θέλει οὐχὶ ἀπόρους, ἵνα μὴ στεροῦνται τῶν ἀναγκαίων, ἰδίως τῶν μέσων παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ εὐπόρους, ἵνα μὴ ἀναπτύσσεται παρ' αὐτοῖς, εἴτε ἡ φιλοχρηματία, εἴτε ἡ ραστώνη⁶⁵, ἀντιθέτως τοὺς ἀρχοντας θέλει στερουμένους παντελῶς οὐσίας καὶ ἰδιοκτησίας, τελείως ἐπομένως ἀπόρους, ἀποζῶντας εἰς κοι-

62. Πολ. 369 e, 374 a-b.

63. Πολ. 415 b-c, Νόμ. 696 a-b.

64. Πολ. 423 c-d. «... ἐάν τε σφέτερος τῶν φυλάκων ἔκγονος ὑπόχαλκος ἢ ὑποσίδηρος γένηται, μηδενὶ τρόπῳ κατελεήσουσι, ἀλλὰ τὴν τῆ φύσει προσήκουσαν τιμὴν ἀποδόντες ὥσουσι εἰς δημιουργοὺς ἢ εἰς γεωργούς, καὶ ἂν αὖ ἐκ τούτων τις ὑπόχρυσος ἢ ὑπάργυρος φυῆ, τιμήσαντες ἀνάξουσι τοὺς μὲν εἰς φυλακὴν, τοὺς δὲ εἰς ἐπικουρίαν. . .». Πολ. 415 a-c. Βλ. καὶ 468 a.

65. Πολ. 422 d-e, 421 d. Βλ. Νόμ. 742 e «... πλουσίους δ' αὖ σφόδρα καὶ ἀγαθοὺς ἀδύατον».

νοὺς χώρους καὶ σιτιζομένους εἰς κοινὰ συσσίτια, κατὰ τρόπον λιτὸν καὶ ἀπέριττον⁶⁶. Εἰς τὴν πλατωνικὴν πολιτείαν ἡ ἐξουσία καὶ ἡ ὕλική ἐδραγία εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι.

Οἱ εὐρισκόμενοι κατὰ ταῦτα εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχομένων γεωργοὶ καὶ δημιοργοί, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φορεῖς τῶν ἀρετῶν, αἴτινες αἴρουν τὸν ἀνθρώπον ὑπεράνω τῶν ἐπιθυμιῶν, ἀφήρονται ἐλεύθεροι εἰς τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῶν, ἐν ᾧ μέτρον τοῦτο συμβιβάζεται πρὸς τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς πολιτείας, περιορίζονται δὲ μόνον, καθ' ὃ μέτρον εἶναι δι' ἀνθρώπους αὐτῆς τῆς ψυχοσυνθέσεως ἢ ὑπερρίκησις τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν δυνατή.

Οἱ ἀρχόμενοι στεροῦνται μόνον τῶν δικαιωμάτων ἐκείνων τὰ ὅποια, ἐὰν εἶχον, θὰ ἦσαν ἀνίκανοι καλῶς νὰ ἀσκήσουν. Δὲν στεροῦνται τῆς ἐλευθερίας των. Στεροῦνται ἀπλῶς τῆς εὐκαιρίας νὰ διαπράξουν πράξεις ἀνελευθερίας, ἐὰν τυχὸν ἐπεφορτίζοντο διὰ δικαιωμάτων τὰ ὅποια θὰ διεχειρίζοντο ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ συνόλου καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων ὁ διαχωρισμὸς ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων δὲν γίνεται κατὰ τάξεις, διότι εἰς αὐτὴν οἱ ἄρχοντες δὲν στεροῦνται οἰκογενείας καὶ ἰδιοκτησίας, ὡς ἡ τάξις τῶν φυλάκων ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Ἄλλὰ τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀναγνωρίζονται ὑπὸ περιορισμοὺς αὐστηροὺς, κατατείνοντας εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐξαφάνισιν τῶν ἀτομικῶν ὕλικῶν συμφερόντων. Ἡ τοιαύτη τάσις πιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ αὐστηροῦ περιορισμοῦ τῶν ἀνισοτήτων ἐν τῇ καθιερωμένῃ διακρίσει τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν τῶν Νόμων εἰς τέσσαρας οἰκονομικὰς κατηγορίας.

Γενικῶς ἡ τάξις τῶν ἀρχομένων δὲν ἔχει, ἢ σχεδὸν δὲν ἔχει, ἀντίθετα οἰκονομικὰ συμφέροντα πρὸς τὴν τῶν ἀρχόντων, διότι οἱ ἄρχοντες ἢ δὲν ἔχουν ἴδια συμφέροντα, οὐδὲ προνόμια, πλην τῆς ἐπαχθοῦς ὑποχρεώσεως τῆς στρατιωτικῆς προασπίσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς ἄνευ οἰασδήποτε ὕλικῆς ὠφελείας ἀσκήσεως τῆς ἐξουσίας, ἢ ἔχουν ὅλως περιορισμένα συμφέροντα. Ἡ ἔλλειψις αὐτῆ ἀντιθέτων ὕλικῶν συμφερόντων, συνδεομένη πρὸς τὴν ὑπαρξίν περιορισμένης ἰδιοκτησίας, γενικῶς ἢ καὶ μόνον εἰς χεῖρας τῶν ἀρχομένων, τῶν ἀρχόντων ὄντων τελείως ἀπόρων, καταργεῖ τὰς συνήθεις ταξικὰς ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν ὀλίγων εὐπόρων καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀπόρων, μεταξὺ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, ἀντιθέσεις αἱ ὅποιαι ὀδηγοῦν εἰς διάσπασιν τῆς πολιτείας, ὥστε νὰ ἔχωμεν ἀντὶ μιᾶς, ὡς ἐλέχθη, ἐπὶ τὸ αὐτό, πόλεις πολλὰς⁶⁷.

66. Νόμ. 807 d, 809 a.

67. Πολ. 422 e.

14. Ἡ πόλις, ὁ «μέγας ἄνθρωπος» κατὰ Πλάτωνα, πρέπει νὰ ἔχη μορφήν, ἐσωτερικὴν διάρθρωσιν, τὴν ἐκάστοτε προσφορωτέραν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς.

Μορφήν εἰς τὴν πολιτείαν προσδίδει ὁ ὀρίζων τὴν προᾶξιν αὐτῆς, ταύτην δὲ ὀρίζει ὁ ἄρχων. Τὸ ἐρώτημα ἐπομένως, ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ μορφή τῆς πολιτείας, ταυτίζεται μὲ τὸ ἐρώτημα, ποῖος πρέπει νὰ ἄρχῃ αὐτῆς, ποῖον τὸ «κύριον» τῆς πολιτείας, κατὰ τὴν ἀριστοτελικὴν ἔκφρασιν⁶⁸.

Ἄλλὰ ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄρχων εἰς τὴν κατ' ἰδέαν πολιτείαν ἐλέχθη ἤδη· ἐλέχθη οὕτω ἐμμέσως καὶ ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ μορφή τῆς κατ' ἰδέαν πολιτείας. Εἶναι ἡ ἰδιότυπος ἐκείνη μορφή, τὴν ὁποίαν καθορίζει ὁ Πλάτων εἰς τὸν διάλογον τῆς Πολιτείας ἢ καί, κατὰ συγκατάβασιν, εἰς τοὺς Νόμους⁶⁹.

Εὐθὺς ὅμως ὡς ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὰ κατ' ἰδέαν αὐτὰ σχήματα, ἀνακύπτει ἀμείλικτον τὸ πρόβλημα τῆς μορφῆς τῆς πολιτείας, ἢ ἄλλως, τῆς συστάσεως τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἐξουσίας⁷⁰, ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς καλυτέρας μεθόδου ἐπιλογῆς τῶν μελλόντων νὰ ἀπαρτίσουν ταύτην. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καὶ πέρα ἀνακύπτουν καὶ αἱ διαφοραί.

Εἶναι ἱκανοί, οἱ πολλοί, οἱ μὴ ἄξιοι, νὰ ἐκλέξουν τοὺς ὀλίγους ἀξιούς;⁷¹ Καὶ ἂν οἱ πολλοὶ δὲν εἶναι ἱκανοί, τότε ποῖος δρόμος ἀπομένει διὰ τὴν ἐξεύρεσίν των;

Τὸ ἐρώτημα γίνεται ἔτι σκληρότερον, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι οἱ πολλοὶ ἐκλέγοντες εἶναι καὶ ἀνώτατοι ἐλεγκταὶ τῶν ἀρχόντων, οἱ πρὸς οὓς τελικῶς καλοῦνται οἱ ἄρχοντες νὰ λογοδοτήσουν. Πῶς ὅμως ὁ πνευματικὸς ἢ καὶ ἠθικῶς κατώτερος θὰ ἐλέγξῃ τὸν ἀνεγνωρισμένως ἀνώτερον; Πῶς κατ' οὐσίαν «εὐθνοιοι» θὰ ἀναγορεύονται οἱ κατ' ἀξίαν κατώτεροι; Τὴν τοιαύτην ἀνεστραμμένην τάξιν τῶν πραγμάτων θεωρεῖ ὁ Πλάτων ἀντίθετον πρὸς τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς πρωταρχίας τοῦ λόγου⁷².

68. Ἀριστοτέλους Πολιτικά 1281 a 12.

69. Εἰς τὰς ὀρθὰς αὐτὰς πολιτείας ἐξουσιάζει ὁ νοῦς καὶ θὰ ἔπρεπε δι' αὐτὸ νὰ ὀνομασθοῦν νοκραταί, ἂν δὲ θέλωμεν νὰ περιβάλωμεν διὰ μυθικοῦ μανδύου τὸν νοῦν, θὰ ἐλέγομεν ὅτι τὰς ἐξουσιάζει θεὸς τις καὶ τὸ ἀνόμζον εἰς τὴν πολιτείαν ὄνομα θὰ ἦτο ὄχι δημοκρατία ἢ ὀλιγαρχία, ἀλλὰ θεοκρατία ἢ θεαρχία (Νόμ. 713 a). Διότι οὔτε οἱ πολλοὶ οὔτε οἱ ὀλίγοι πρέπει νὰ ἄρχουν, ἀλλὰ ὁ λόγος. Ὁ λόγος πρέπει νὰ εἶναι μέτρον καὶ κριτὴς τῶν πραγμάτων, δηλαδὴ ὁ θεός. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Πρωταγόρα διακηρύσσει ὁ Πλάτων ὅτι ἀφ' θεοῦ ἡμῶν πάντων χρημάτων μέτρον ἂν εἶη (Νόμ. 716 c).

70. Οὐδὲ ὑπάρχει ἐξωτερικὸν γνώρισμα, δι' οὗ νὰ εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἀξιούς ἡγέτας, ὅπως αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὸ βασιλείον τῶν μελισσῶν, ὅπου ἡ βασίλισσα διακρίνεται ἐξωτερικῶς ἀπὸ τὸ λοιπὸν σμήνος (Πολιτ. 301 d-e).

71. Πολ. 489 b, Νόμ. 690 b.

72. Νόμ. 945 c-d.

Ὁ Πλάτων κατ' ἀρχὴν ἀποδίδει πολὺ μεγαλύτερον βάρος εἰς τὸν σκοπὸν παρὰ εἰς τὰ μέσα. Οὐδὲν μέσον, δυνάμενον νὰ ὀδηγήσῃ εὐθέως εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀξίων ἀρχόντων, ἀποκρούει. Ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς δὲν καθαγιάζει τὸν ἀνάξιον ἄρχοντα, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἀνάδειξις τοῦ ἀξίου καθαγιάζει τὰ μέσα τῆς ἐκλογῆς του. Δὲν ἔχει τόσην σημασίαν, ἐὰν ὁ ἄρχων ἄρχῃ τῇ συναινέσει τῶν πολλῶν ἢ ἄνευ αὐτῆς, ὅπως δὲν ἔχει σημασίαν, ἐὰν ὁ ἰατρὸς θεραπεύῃ τὸν ἀσθενῆ τῇ συναινέσει αὐτοῦ ἢ βιάζων αὐτόν. Τὸ κύριον δὲν εἶναι ἡ διάκρισις μεταξὺ τῆς τυραννικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τῆς εἰς τὴν θέλησιν τῆς κοινότητος στηριζομένης ἡγεσίας⁷³. Τὸ κύριον εἶναι ἡ ποιότης τῆς ἡγεσίας, ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ποιότης τῶν ἀρχόντων, ὅχι ὁ τρόπος τῆς ἀνδείξεως αὐτῶν⁷⁴.

Ὁ Πλάτων, πιστεύων ὅτι καὶ ἡ διὰ βίας ἐπιβολὴ τῆς ὀρθῆς πολιτείας εἶναι θεμιτὴ, πιστεύει, συνεπῆς πρὸς ἑαυτόν, καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, δι' ἧς ἤθελεν ἀνατραπῆ κακὸν πολιτικὸν καθεστῶς, ἵνα ἐγκαθιδρυθῇ ἡ κατ' αὐτόν ὀρθὴ πολιτεία⁷⁵.

Ἡ παντὶ τρόπῳ ἀνάδειξις τῶν ἀξίων ἀρχόντων προέχει ἀκόμη καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων καὶ τῆς προσωπικῆς των εὐδαιμονίας. Διότι ἄνευ ἀξίων ἀρχόντων οὔτε ἀτομικὴ ἐλευθερία, οὔτε εὐδαιμονία μιᾶς κοινότητος ἀνθρώπων νοεῖται. Ἰδεώδης θὰ ἦτο ἡ λύσις, ἂν ἰσχυρὸς τις φιλόσοφος ἀνὴρ, ὅστις, ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας ἤθελε καταστῆ ἄρχων, συνεκρότει τὴν ὁμάδα τῶν πρώτων ἀξίων ἀρχόντων, οἵτινες κατόπιν θὰ ἐξέλεγον τοὺς διαδόχους αὐτῶν⁷⁶. Ὅπου ὁ Πλάτων παραμένει εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀπολύτων λύσεων, οὕτω περίπου ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀνάδειξιν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας.

73. Ὁ Πλάτων διακρίνει τὸν τύραννον ἀπὸ τὸν βασιλέα. Πολιτ. 276 d-e.

74. «Ἀναγκαῖον δὴ καὶ πολιτειῶν, ὡς ἔοικε, ταύτην ὀρθὴν διαφερόντως εἶναι καὶ μόνην πολιτείαν, ἐν ἣ τινες ἂν εὐρίσκοι τοὺς ἄρχοντας ἀληθῶς ἐπιστήμονας καὶ οὐ δοκοῦντας μόνον, ἐὰν τε κατὰ νόμους ἐὰν τε ἄνευ νόμων ἄρχουσι καὶ ἐκόντων ἢ ἀκόντων καὶ πενόμενοι ἢ πλουτοῦντες, τούτων ὑπολογιστέον οὐδὲν οὐδαμῶς εἶναι κατ' οὐδεμίαν ὀρθότητα». Πολιτ. 293 c. — «... καὶ πάντα ποιῶσι τοῖς ἐμφροσιν ἄρχουσιν οὐκ ἔστιν ἀμάρτημα, μέχριπερ ἂν ἐν μέγα φυλάττωσι, τὸ μετὰ νοῦ καὶ τέχνης δικαιοτάτον ἀεὶ διανέμοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει σφίσειν τε αὐτοὺς οἰοί τε ὄσιν καὶ ἀμείνους ἐκ χειρῶν ἀποτελεῖν κατὰ τὸ δυνατόν». Πολιτ. 297 a-b.

75. Βλ., Νόμ. 770 e, Η' Ἐπιστολὴ 356 a -c.

76. Ὁ Πλάτων βλέπει ὡς πιθανὴν ἐκδοχὴν τὴν ἐμφάνισιν νέου τινὸς τυράννου δεχομένου τὰς συμβουλὰς τοῦ φιλοσόφου. Βλέπει τὸν ἑαυτόν του συμβουλευόντα τὸν Δίωνα. Εἰς αὐτὴν τὴν ὀλιγώτερον σπανίαν συγκυρίαν ἐστῆριξε τὰς ἐλπίδας περὶ πραγματοποιήσεως μιᾶς πολιτείας ὡς ἡ τῶν Νόμων. Ἀσχέτως ὅμως τοῦ περιστατικῆς τούτου, τὸ ὁποῖον σχετίζεται μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς πολιτείας, ὁ Πλάτων, θελήσας εἰς τοὺς Νόμους νὰ οἰκοδομήσῃ πολιτείαν ἐγγυτέραν πρὸς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, τὸ πρῶτον ὅπερ πρὸς τοῦτο παρεμέρισεν εἶναι οἱ φορεῖς τοῦ νοῦ, οἱ φιλόσοφοι, ἀντ' αὐτῶν τοποθετήσας ἄνδρας ἡσσονος ἐπαφῆς πρὸς τὴν ἰδέαν, μὴ μεμνημένους εἰς τὴν διαλεκτικὴν.

Ἄρα ὅμως ἡ πρώτη αὐτῆ πηγὴ ἐξουσίας δὲν ὑπάρχει, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ ἀνοθεὶν συγκρότησις τῆς ομάδος τῶν ἀξίων, ἐκεῖ, ὅπως εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Νόμων, δέχεται ὡς ἀνάγκην ὁ Πλάτων τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀξίων ἀπὸ τοῦ μὴ ἀξιόσους, ἀπὸ τὸ σὺνολοῦ τῶν μὴ ἀξίων. Δέχεται ἀκόμη καὶ τὴν ἐν μέρει διὰ κλήρου⁷⁷ ἐκλογὴν τῶν, δηλαδὴ καὶ τὴν ἀκροτάτην δημοκρατικὴν λύσιν, πάντα ταῦτα ὅμως ὑπὸ ὀρισμένους οὐσιώδεις ὅρους. Οἱ ὅροι οὗτοι ἀφοροῦν εἰς τὴν παιδείαν τῶν πολλῶν, τὴν καθ' ὀρισμένους κανόνας τοποθέτησιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς πολιτείας, καί, κατὰ κανόνα, τὴν καθιέρωσιν τελικῶς τῆς ἐμμέσου ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων διὰ τῆς διενεργείας τριῶν ἐπαλλήλων ἐπιλογῶν.

15. Ἐν τῇ οὕτως ὀρθῶς κυβερνωμένη πολιτεία ἕκαστον ἄτομον θὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν δι' ἣν εἶναι ἄξιον, ἵνα πράττῃ τὰ ἑαυτοῦ.

Ὁ Πλάτων δὲν ἀγνοεῖ τὸ ἄτομον, πολλῶ μᾶλλον δὲν θέλει νὰ τὸ ὑποδουλώσῃ εἰς τὸν πολιτειακὸν μηχανισμόν. Τὸ τοποθετεῖ ἐντὸς τοῦ πολιτειακοῦ συστήματος ἀκριβῶς κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἀναπτύσσεται πλήρως. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ Πλάτων ἀρεῖται εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀτόμου, ἢ χωροῦσα πέρα τῶν ὀρίων τῆς ὀρθῆς πολιτείας. Μόνον εἰς τὰς «φλεγμαινούσας» πολιτείας, ἀδυνατοῦν νὰ ἀναπτυχθῇ πλήρως καὶ νὰ πράξῃ τὰ ἑαυτοῦ κατὰ δικαιοσύνην, ἰδρῦει τὸ ἄτομον, πέρα τῆς πολιτείας, τὸν ἴδιον αὐτοῦ προσωπικὸν κόσμον. Πάντως ἡ ὑπόστασις τοῦ ἔξω ταύτης, συνιστᾷ νοσηρὰν διὰ τὸν Πλάτωνα κατάστασιν, μοιραίαν συνέπειαν τῆς νοσηρότητος τῆς ὅλης πολιτείας.

Τὸ ἄτομον δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, καὶ ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸ ἄτομον καὶ αὐτὸ ἀνήκει εἰς τὸ σύνολον. Τὸ ἄτομον διὰ τὸν Πλάτωνα δὲν εἶναι κἂν τὸ αὐτοτελές, εἶναι κρικός γένους ἐκτεινομένου εἰς τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἀλλὰ καὶ τὸ γένος τοῦτο δλόκληρον δὲν εἶναι τὸ αὐτοτελές, ἀλλὰ ὑπάρχει ὡς μέρος τῆς πόλεως: «Ἐργῶν» οὖν νομοθέτης ὢν, οὐθ' ὑμᾶς ὑμῶν αὐτῶν εἶναι τίθημι, οὔτε τὴν οὐσίαν ταύτην, ξύμπαντος δὲ τοῦ γένους ὑμῶν, τοῦ τε ἔμ-προσθεν καὶ τοῦ ἔπειτα ἔσομένου, καὶ ἔτι μᾶλλον, τῆς πόλεως εἶναι τό τε γένος πᾶν καὶ τὴν οὐσίαν»⁷⁸.

Ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἔνταξις τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν πολιτείαν ἔχει ὡς προϋπόθεσιν ὅτι ἡ πολιτεία περικλείει ὅλας τὰς ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ ὅτι οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει,

77. Νόμ. 756 e, 759 b, 768 b. Τὸ χαρακτηριστικώτερον γνώρισμα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ διὰ κλήρου ἐκλογὴ τῶν ἀρχόντων, ἐνῶ ἡ ἐκλογὴ διὰ ψήφου, ἐρχομένη εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἰσότητα τῶν ἀτόμων, ἀποτελεῖ ἤδη ἀναγνώρισιν τῆς ἀξιολογικῆς αὐτῶν διαφορᾶς. Νόμ. 757 e.

78. Νόμ. 923 a-b, 804 d. Πολ. 462 d-e.

οὐδὲ δύναται νὰ ἀναζητηῖται ἔξω ταύτης. Ὑπὸ τὸν ὄρον αὐτὸν ὁ περιορισμὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος τιθέμενος δὲν ἀποτελεῖ περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, διότι πᾶσα πέρα τῆς πολιτείας τοιαύτη κίνησις θὰ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀντίθετος πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ νοῦ, ὅστις ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὸν ἄρτιον κόσμον τῆς πολιτείας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἦτο ἀντίθετος καὶ πρὸς τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν. Ἐν τῷ πλαισίῳ ἐπομένως τῆς κατ' ἰδέαν πολιτείας, οὐδεὶς τῆς ἐλευθερίας περιορισμὸς δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ οὐδεμία ἀντινομία μεταξὺ ἀτόμου καὶ πολιτείας.

Εὐθὺς ὁμοῦς ὡς ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸν εὐδαίμονα κόσμον, τὸν κατ' ἰδέαν πεπλασμένον, ἀναφύονται αἱ ἀντινομίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων τραγικὰ προβλήματα. Διὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἀντινομιῶν προσφερόμεν τότε εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν μόνην ἀρχὴν ἣτις δύναται νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε δεδομένων, προσφωρότεραν λύσιν, τὴν συνδυάζουσαν τὴν μεγίστην δυνατὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν κατὰ δικαιοσύνην πορείαν τοῦ συνόλου.

Αἱ πραγματικαὶ πολιτεῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ τανύουν ὀλονὲν περισσότερον τὰς πτέρυγας των διὰ νὰ περιλάβουν εἰς τοὺς σκοπούς των ὅλας τὰς ἀξίας τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ τὰς βιάζωνται, τὸ δὲ ἄτομον ἐξ ἄλλου θὰ ἔπρεπε, ἀγωνιζόμενον νὰ προσεγγίσῃ τὸ ἀγαθόν, νὰ ἀνοίγῃ καὶ αὐτὸ τὰς πτέρυγας τῆς ψυχῆς του, ὥστε νὰ ταυτίξῃ τὸν σκοπὸν τῆς ὑποκειμενικότητός του πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀντικειμενικότητος, τὸν σκοπὸν τῆς προσωπικῆς του ὑπάρξεως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅστις πρέπει νὰ εἶναι καὶ σκοπὸς πάσης πολιτείας⁷⁹.

79. Τόσον πλήρως ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀπορρόφηση τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν ὀλότητα, ὥστε νὰ οὐμιζέται καὶ ἡ οἰκονομία, ἡ ἐν τῷ οἴκῳ ζωὴ τοῦ ἰδιώτου, ἀπὸ κανόνας τῆς πολιτείας, «ὅτι χωρὶς τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐν ταῖς πόλεσιν ὀρθῆς γιγνομένης μάτην ἂν τὰ κοινὰ τις οἴοιτο ἔξεν τινα βεβαιότητα θέσεως νόμων» (Νόμ. 790 b).

Αὐτὴ ἡ ἐπιταγὴ τῆς ἀπορροφῆσεως τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ σύνολον τῆς πολιτείας εἶναι καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ὁ Πλάτων θέλει, καταργῶν πᾶν φηρόκεντρον ἰδιωτικὸν συμφέρον, νὰ καταλύσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν, πλήρως μὲν εἰς τὰς ἀρχούσας τάξεις, κατὰ τὸ δυνατόν δὲ καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχομένων. (Πολ. 462 c, 464 a).

Τὴν συνήθη εἰς τὴν σύγχρονον θεωρίαν διαστολὴν μεταξὺ τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς ὀλότητος καὶ τῶν ἐνδεχομένων προτείων ἢ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης, ἔχει ὁ Πλάτων ὑπερκεράσει. Τὸ ἄτομον μόνον ἐν τῇ ὀλότητι καὶ διὰ τῆς ὀλότητος φθάνει εἰς τὴν ὀλοκλήρωσίν του καὶ ἐπομένως, ἐντὸς ὀρθῆς πολιτείας, ἡ ἀντίθεσις τῶν δύο αὐτῶν εἶναι ἀδιανόητος. Τὸ σύνολον ἐξ ἄλλου μόνον διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως ἐνὸς ἐκάστου ἀτόμου, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν ὀρθὴν πολιτείαν, φθάνει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν πληρεστέραν ἀνάπτυξίν του. Μόνον ἐπομένως εἰς τὰ μὴ ὀρθὰς πολιτείας εἶναι δυνατὴ ἡ ἀντίθεσις ἀτόμου καὶ ὀλότητος, ὁπότε ἀναλόγως τῶν διαρκῶς μεταβαλλομένων συνθηκῶν παρίσταται ἀνάγκη νὰ προστατευθῇ εἴτε ἡ ὀλότης ἀπὸ τὰ ἄτομα εἴτε τὸ ἄτομον ἀπὸ τὴν ὀλότητα.

16. Ὁ Πλάτων, ὡς πρῶτον ὄρον καὶ κύριον διὰ τὴν εὐδοκίμησιν μιᾶς πολιτείας, θέτει τὴν ἀρετὴν τῶν πολιτῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Ἄλλὰ δὲν ἀγνοεῖ ὅτι τοῦτο καὶ μόνον δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἀπαιτοῦνται πρόσφοροι γεωγραφικαὶ καὶ κλιματολογικαὶ συνθήκαι, ἢ συνδρομὴ καθαρῶς ὑλικῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐπηρεάζουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἀρετῶν⁸⁰.

Εἰδικῶς ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὁ Πλάτων ἐθεώρει ὅτι δὲν ἐμειονέκτον μὲν ἐξ ἐπόψεως γεωγραφικῆς θέσεως καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν, ἐξῆρε μάλιστα τὴν εὐκρατον μεσότητα τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ δὴ τοῦ ἀπτικοῦ κλίματος⁸¹, ἀλλὰ ὅτι τὸ ὀλιγάριθμον αὐτῶν καὶ ἡ στενότης τοῦ χώρου τοὺς ἠμπόδιζεν, ἐπὶ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν στοιχείων κυρίως στηριζόμενοι, νὰ οἰκοδομήσουν ἰσχυρὰν πολιτείαν. Τὴν διαφύλαξιν τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνεξαρτησίας καὶ τὴν προκοπὴν τῶν ὄφειλαν νὰ ἐμπιστευθοῦν κατὰ κύριον λόγον εἰς τοὺς καὶ ὑπὸ τοῦ εὐκράτου κλίματος εὐνοουμένους ἠθικοὺς καὶ πνευματικοὺς παράγοντας, τὴν ἐργατικότητα, τὴν εὐφροσύνην καὶ γενικῶς τὴν ἀρετὴν, διότι κατ' αὐτοὺς τοὺς παράγοντας καὶ μόνον οἱ Ἕλληνες ὑπερεῖχον τῶν βαρβάρων⁸².

Βέβαιον εἶναι ὅτι τὰς ὑλικὰς αὐτὰς συνθήκας τὰς θέλει ἐξυπηρετικὰς τῶν καθαρῶς ἠθικῶν σκοπῶν τῆς πολιτείας. Οὕτω γεωγραφικὰς θέσεις παρεχούσας τὴν δυνατότητα ταχέως καὶ ἀπεριορίστου πλουτισμοῦ δὲν θεωρεῖ προσφόρους διὰ πολιτείαν σκοπίμως περιορίζουσιν τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας, τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν πολιτῶν τῆς.

17. Ἡ πολιτικὴ σκέψις τοῦ Πλάτωνος δὲν ἐξαντλεῖται ὅμως εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν δύο κατ' ἰδέαν πολιτειῶν χωρεῖ περαιτέρω καὶ διατυπώνει θεμελιώδεις σκέψεις περὶ τῆς ὀρθοτέρας συντάξεως τῶν πραγματικῶν πολιτειῶν.

Δύο εἶναι αἱ μορφαὶ αἱ ἀποτελοῦσαι κατὰ Πλάτωνα τὴν βᾶσιν τῆς διακρίσεως τῶν πραγματικῶν πολιτειῶν, ἢ μοναρχικὴ καὶ ἢ δημοκρατικὴ⁸³. Ἐκ τῆς προσμίξεως τῶν δύο αὐτῶν μορφῶν σχηματίζονται τὰ διάφορα εἶδη ἱστορικῶν πολιτευμάτων. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιτυχοῦς προσμίξεως σχηματίζονται τὰ καλύτερα μεταξὺ αὐτῶν. Τῆς προσμίξεως «μοναρχικῆς καὶ δημοκρατικῆς πολιτείας, ἧς ἀεὶ δεῖ μ ε σ ε ὑ ε ι ν τὴν πολιτείαν»⁸⁴.

80. Νόμ. 747 d.

81. Κριτίας 110 d-111 e, Ἐπινομίς 987 d, ἐνθα προφανῶς ἐκφράζονται πλατωνικαὶ σκέψεις.

82. Ἄλκιβ. 123 c-d. Βλ. καὶ Τίμ. 24 c.

83. «Εἰσὶν πολιτειῶν οἷον μητέρες δύο τινές, ἐξ ὧν τὰς ἄλλας γεγονέναι λέγων ἂν τις ὀρθῶς λέγοι, καὶ τὴν μὲν προσαγορεύειν μοναρχίαν ὀρθόν, τὴν δ' αὖ δημοκρατίαν». Νόμ. 693 d.

84. «Ἡ μὲν αἴρεσις οὕτω γιγνομένη μέσον ἂν ἔχοι μοναρχικῆς καὶ δημοκρατικῆς πολιτείας, ἧς ἀεὶ δεῖ μεσεύειν τὴν πολιτείαν» Νόμ. 756 e -757 a. Βλ. καὶ 701 e. Εἶναι γνωστὸν ὅτι

Όταν λείψη ή εξουσία τοῦ νοῦ ἢ καὶ τῆς φρονήσεως, εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ συγκρατοῦνται αἱ ἐγγενεῖς εἰς πᾶσαν πολιτικὴν κοινωσίαν ροπαί, ἢ τάσις τῶν μὲν ἐξουσιαζόντων νὰ ἐπεκτείνουσι πέρα τοῦ μέτρου τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, τῶν δὲ ἐξουσιαζομένων τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Οὕτω κινδυνεύει ἡ πολιτεία εἴτε νὰ ὑποκύψῃ εἰς τυραννικὸν καθεστῶς, εἴτε νὰ περιπέσῃ εἰς τὴν ἀναρχίαν. Μόνον ἡ μεμετρημένη σύνθεσις ἐξουσίας καὶ ἐλευθερίας σώζει⁸⁵. Διὰ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καθιερώσεως κανόνων, ἐκ τῶν ὁποίων, οἱ μὲν ἱκανοποιοῦν τὸ αἶτημα τῆς τάξεως, οἱ δὲ τὸ αἶτημα τῆς ἐλευθερίας, ἐξουδετερώνονται αἱ ὑπερβολαὶ τῶν δύο ἀντιθέτων ροπῶν καὶ φθάνομεν, διὰ τοῦ συγκρασμοῦ τῶν ἀντιθέτων, εἰς τὸν συμβιβασμόν. Φθάνομεν εἰς τὰς εἰς πάντα ἀρχαῖον Ἕλληνα προσφιλεῖς « μετρίας » λύσεις. Ἀμέσως μάλιστα πραγματοποιούμενα θὰ ἀπήλλασσον τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τῶν τότε μαστιζόντων αὐτὰς δεινῶν⁸⁶.

Ἐπανελημμένως ὁ Πλάτων τονίζει ὅτι θὰ παύσουσι αἱ στάσεις καὶ διενέξεις νὰ ταλαιπωροῦν τὰς πόλεις, ἂν τέρμα τῶν διενέξεων αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ νίκη τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης φατρίας, ἀσχέτως τοῦ δικαίου ἐκάστης, ἀλλὰ ἡ ὀριστικὴ κατάργησις νικητῶν καὶ ἠττημένων, καί, διαγραφομένου τοῦ παρελθόντος, ἡ καθιέρωσις καθεστῶτος δικαίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι ἰσοτίμως νὰ ὑποταχθῶσι⁸⁷.

Όταν ἐγκαταλείψωμεν τὰς μετρίας αὐτὰς λύσεις, περιπίπτομεν εἰς τὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μὴ ἰσορροπημένας μίξεις, ὅπου ὑπερμέτρως ἐπικρατεῖ ἢ τὸ μοναρχικὸν ἢ τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον, ὅπου δηλαδὴ ἢ ἔχομεν ὑπέρμετρον ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν, ἐνδεχομένως ἀναρχίαν, ἢ ὑπέρμετρον τάξιν καὶ πειθαρχίαν, καὶ ἐνδεχομένως ἀθάρατον τυραννίδα, καὶ ὅπου μοιραίως δὲν παύουν αἱ ἀντεκδικήσεις, αἱ ἀνατροπαὶ καὶ αἱ στάσεις.

Ὁ Πλάτων τὰ ρηθέντα ἱστορικὰ πολιτεύματα ταξινομεῖ ὡς ἀκολούθως: Τέμνει ταῦτα κατὰ δύο κατευθύνσεις, μίαν ἀξιολογικὴν καὶ ἄλλην τυπικὴν ἀριθμητικὴν.

Ἀξιολογικῶς θετικὰ εἶναι τὰ πολιτεύματα εἰς ἃ οἱ ἐξουσιάζοντες ἀποβλέπουσι εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ συνόλου, δηλαδὴ καὶ τῶν μὴ μετεχόντων τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας· ἀξιολογικῶς ἀρνητικὰ εἶναι ἐκεῖνα εἰς ἃ οἱ ἐξουσιάζοντες ἀποβλέπουσι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν εὐδαιμονίαν.

καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀλλὰ καὶ ὁ Ζήνων ὁ στωϊκὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Κικέρων, ἐμπνεόμενος καὶ ἀπὸ τὸ πολίτευμα τῆς Ρώμης, ὑπῆρξαν πάντες θιασῶται τῶν μεικτῶν πολιτευμάτων.

85. Η' Ἐπιστ. 354 c, Νόμ. 691 e -692 a.

86. Νόμ. 690 c.

87. Ζ' Ἐπιστ. 337 a-b.

Ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς - τυπικῆς σκοπιᾶς διαιρεῖ ὁ Πλάτων τὰς πολιτείας, κατὰ τὸν ἦδη, εἰς τὴν ἐποχὴν του, καθιερωμένον τρόπον, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φορέων τῆς κυρίας πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐνός, ὀλίγων ἢ πολλῶν⁸⁸.

Ἐποῦ κρατοῦν οἱ πολλοί, ἔχομεν *δημοκρατίαν*, ἢ ὅποια εἶναι ὀρθὴ πολιτεία, ὅταν οἱ πολλοὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ συνόλου, χωρὶς ἐξαίρεσιν τῶν ὀλίγων μὴ κρατούντων, τῶν ἐκάστοτε μειωψηφούντων, καὶ κακῆ *ὀλιγαρχίας*, ὅταν ἀντιθέτως ἀποβλέπη εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μόνον τῶν πολλῶν κρατούντων, κατ' ἀποκλεισμόν τῶν ὀλίγων, δηλαδὴ τῆς μειωψηφίας. Ἐποῦ κρατεῖ ὁ εἷς, ἔχομεν *μοναρχίαν* μὲν, ὅταν ὁ εἷς ἀποβλέπη εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ συνόλου, καὶ *τυραννίδα*, ὅταν ἐξουσιάζῃ πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἐποῦ τέλος κρατοῦν οἱ ὀλίγοι, τότε ἔχομεν τὴν ἀκόλουθον κλιμάκωσιν. Ὅταν οἱ κρατοῦντες ἀποβλέπουν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ συνόλου καὶ διακατέχωνται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας, ἴστανται δὲ οὕτω μακρὰν πάσης ἰδιοτελοῦς σκέψεως, ὅταν, ἐν ἄλλοις λόγοις, κρατοῦντες εἶναι οἱ φύλακες τῆς κατ' ἰδέαν πολιτείας, τότε ἔχομεν τὸ πολίτευμα τὸ τὰ μάλα πλησιάζον πρὸς τὴν κατ' ἰδέαν πολιτείαν, τὸ καλούμενον «*τιμοκρατία*»⁸⁹. Ὅταν οἱ ὀλίγοι κρατοῦντες δὲν διακατέχωνται ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας, οὔτε καὶ εἶναι φορεῖς τοῦ λόγου, ὅπως οἱ βασιλικοὶ ἄνδρες, ἀποβλέπουν ὅμως παρὰ ταῦτα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ συνόλου, ἔχομεν μίαν ἀξιολογικῶς ἀνωτέρας ποιότητος *ἄριστοκρατίαν*. Ἀντιθέτως, ἐὰν οἱ ὀλίγοι κρατοῦντες ἀποβλέπουν εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον, τότε ἔχομεν μίαν κακῆς ποιότητος, μίαν παρεκβατικὴν *ὀλιγαρχίαν*⁹⁰. Ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὅτι ἡ *μοναρχία* «*ζευχθεῖσα μὲν ἐν γράμμασιν ἀγαθοῖς*» ἀποτελεῖ τὴν ἀρίστην τῶν πολιτειακῶν μορφῶν, ἀλλ' ὅταν διέπεται ἀπὸ τὴν ἀθαιρεσίαν τοῦ μονάρχου εἶναι ἡ χειρῖστη ἢ δημοκρατία ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ, λόγῳ τῆς διασπορᾶς τῆς ἐξουσίας εἰς πολλὰς χεῖρας, οὔτε ἀγαθόν, οὔτε κακὸν μέγα δύναται, μεταξὺ μὲν τῶν διεπομένων ἀπὸ νόμους, δηλαδὴ τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν εἶναι ἡ χειρῖστη, συγκρινομένη ὅμως πρὸς τὰ πολιτεύματα τῆς ἀθαιρεσίας, ἡ καλλίστη. Ὁ Πλάτων τὴν χαρακτηρίζει ὡς «*ἠδεῖαν πολιτείαν καὶ ἀναρχον καὶ ποικίλην, ἰσότητά τινα ὁμοίως τε ἴσοις καὶ ἀνίσοις διανεμόουσιν*»⁹¹. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν, αὕτη, οὔσα εἰς τὸ μέσον μεταξὺ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας, δὲν εἶναι ποτὲ οὔτε ἡ καλλίστη οὔτε ἡ χειρῖστη, ἀλλὰ πάντοτε μετρία⁹².

88. Πολ. 544 c - 545 a. Νόμ. 681 c, 712 c - 714 b. Εἰς αὐτὴν τὴν ποσοτικὴν διάκρισιν ἀναφέρονται οἱ πλείστοι τῶν ἀρχαίων. Βλ. Ἡρόδοτον III 80-82, Ξενοφῶντος Ἄπομν. IV 6, 12. Ἰσοκράτους Παναθην. 52.

89. Πολ. 547 b-d.

90. Πολ. 550 c.

91. Πολ. 558 c. Βλ. 557 a-e, 560 a - 561 e.

92. Πολιτ. 303 a.

18. Ἡ πόλις τῆς Πολιτείας, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, « ἡ πολιτεία ἦν μυθολογοῦμεν λόγῳ »⁹³, δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. « Κεῖται ἐν λόγοις », « ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι αὐτὴν εἶναι »⁹⁴. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι λογικῶς ἀδύνατος. Λογικῶς, εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ χρόνου, δὲν ἀποκλείεται νὰ συντρέξουν ψυχολογικοὶ καὶ ὕλικοι ὄροι τόσον ἰδανικῶς ἐννοϊκοί, ὥστε ἡ κατ' ἰδέαν πολιτεία, ἢ τι παραπλήσιον αὐτῆς, νὰ καταστῇ πραγματικότης⁹⁵. Ἡ λογικὴ ὅμως αὕτη δυνατότης, μέχρι τοῦ σημείου ὅπου ἐκτείνεται τὸ βεληνεκὲς τῆς ἱστορικῆς μας ὁράσεως, δὲν διαφαίνεται διότι « ἀνθρωπεῖα φύσις οὐδεμία ἱκανὴ τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσα αὐτοκράτωρ πάντα, μὴ οὐχ ὕβρεώς τε καὶ ἀδικίας μεστοῦσθαι »⁹⁶. Θὰ ὑφίσταται ἐπομένως πάντοτε χάσμα μεταξὺ κατ' ἰδέαν πολιτείας καὶ πραγματικότητος, ἀφοῦ ἐκ φύσεως ἄλλωστε ὅ,τι διὰ πράξεων ἐκτελοῦμεν ἐφάπτεται ὀλιγώτερον τῆς ἀληθείας ἀπὸ ὅ,τι διὰ λόγων διατυποῦμεν⁹⁷. Τὸ ἀνεφικτὸν ὅμως τῆς ἰδανικῆς αὐτῆς πολιτείας δὲν μειώνει τὴν ἀξίαν της, ἀντιθέτως τὴν ἀυξάνει. Ἐὰν ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ τὸν πολιτικὸν ἀστὲρα, τότε δὲν θὰ ἔμενεν ὁ ἀστήρ αὐτὸς πάντοτε εἰς ὅλα τὰ πλάτη τῶν ὠκεανῶν ὁ ἀμετακίνητος ὁδηγὸς ὅλων τῶν πομπούρων.

Ἦ Πλάτων δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς πολιτείας του ἢ καὶ τῆς πολιτείας τῶν Νόμων. Πρόθεσις του ἦτο νὰ διαγράψῃ τοὺς σκοποὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔσασαι πρέπει νὰ πορεύεται ὁ πολιτικός, καὶ τὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας πρὸς τοῦτο ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ. Πρόθεσις του ἦτο νὰ τοποθετήσῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸ π α ρ ά δ ε ι γ μ α τῆς ὀρθῆς πολιτείας⁹⁸.

Τὸ παράδειγμα ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι σύνθεσις τῆς φαντασίας, εἶδος νεφελοκοκκυγίας, τρέπουσα τὴν σκέψιν πρὸς ὑπεριστορικοὺς ὁραματισμοὺς. Τὸ παράδειγμα δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ ὑπερέπεραν, ἀλλ' εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Διατυποῦν τὸ ἀνεφικτὸν, ἀποβλέπει εἰς τὸ ἐν τῇ πραγματικότητι ἐφικτόν. Ἦ Πλάτων ἔχει πλήρη συνειδήσιν τοῦ χρέους τοῦ πολιτικοῦ νὰ ἀφιερῶται εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐφικτοῦ καὶ μόνον καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἐπιδιώξιν τῶν ἀνεφικτῶν⁹⁹.

93. Πολ. 501 e.

94. Πολ. 592 a. Βλ. καὶ Πολ. 473 a, Νόμ. 739 d.

95. «Ὁδὸ γὰρ ἀδύνατος γενέσθαι, οὐδ' ἡμεῖς ἀδύνατα λέγομεν· χαλεπὰ δὲ καὶ παρ' ἡμῶν ὁμολογεῖται». 499 d. Ὁμοίως Πολ. 502 c, 540 d.

96. Νόμ. 713 c. Βλ. καὶ Νόμ. 875 b, Θεαίτ. 176 a.

97. «Ἐὰν οἶόν τέ τι πραχθῆναι, ὡς λέγεται, ἢ φύσιν ἔχει προᾶξιν λέξεως ἤτιον ἀληθείας ἐφάπτεσθαι. . .» Πολ. 473 a.

98. Πολ. 472 c, 500 e, 592 b.

99. «Τούτων δὲ τὰ μὲν δυνατὰ ἔστιν γίνεσθαι, τὰ δ' οὐ δυνατὰ· τὰ μένονδ' δυνατὰ βούλοισι' ἂν ὁ διακοσμῶν, τὰ δὲ μὴ δυνατὰ οὐτ' ἂν βούλοισιτο ματαίως βουλήσεις, οὐτ' ἂν ἐπιχειροῖ». Νόμ. 742 e.

Ἐπὶ ἀλλὰ ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ὀρθοῦ μεταξὺ τῶν ἐφικτῶν ἔχει ἀκριβῶς ἀνάγκην ἐνὸς μέτρου συγκρίσεως, μιᾶς καθοδηγητικῆς ἀρχῆς, ἐνὸς παραδείγματος ἰδανικῆς πολιτείας· εἰς τοῦτο δὲ ἔγκειται ἡ ἀκατάλυτος αὐτῆς ἀξία.

19. Ἡ πολιτεία τῶν «Νόμων» κεῖται μεταξὺ τοῦ παραδείγματος τούτου τῆς Πολιτείας καὶ τῆς πραγματικότητος. Ἀφίσταται ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς Πολιτείας, διότι ἡ ταῦτισις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν ὁλότητα δὲν εἶναι ἐντελής, καθ' ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰδικώτερον εἰς τοὺς ἄρχοντας, διότι ἡ ταῦτισις αὐτῶν πρὸς τὸν λόγον δὲν εἶναι ἐπίσης ἐντελής¹⁰⁰.

Ἀσχέτως ὁμοῦ πρὸς τὴν διαφορὰν αὐτὴν, αἱ πολιτεῖαι τοῦ διαλόγου τῆς Πολιτείας καὶ τῶν Νόμων ἴστανται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς καὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν αὐτὴν σύλληψιν περὶ πολιτείας. Τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ προβεβηκὸς τὴν ἡλικίαν φιλόσοφος προσεγειώθη ἢ ὅτι ἐγκατέλειπε τὰς ἀρχικὰς του ἀπόψεις, ἐπηρεασθεὶς μάλιστα ἐκ τῆς μελέτης τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἰσχυρότων θετικῶν δικαίων, δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ Πλάτων εἰς μὲν τὸν πρῶτον διάλογον καθορίζει πῶς δεῖ νὰ διαμορφῶται ἡ πολιτεία, ἐὰν ὑπάρχον ἄρχοντες ἀξιοὶ νὰ φέρουν ὄλον τὸ βάρος τοῦ Λόγου, εἰς δὲ τὸν δεύτερον πῶς δεῖ νὰ διαμορφῶται, ὅταν τοιοῦτοι δὲν ἐμφανίζονται. Οὐδεμία διαφορὰ ἐπιδιώξωσιν ὑπάρχει, οὐδεμία μεταξὺ αὐτῶν ἀντίφασις.

Ἦδη μεταξὺ τῆς ἰδέας, αὐτῆς καθ' ἑαυτήν, καὶ τοῦ παραδείγματος τῆς κατ' ἰδέαν πολιτείας ὑπάρχει ἀπόστασις μεγάλη. Καὶ μόνον τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν κατ' ἰδέαν πολιτείαν ὀλίγοι εἶναι οἱ φορεῖς τοῦ λόγου, καὶ λαμβάνεται ὡς δεδομένον, ὅτι οἱ πολλοὶ οὐδέποτε δύνανται νὰ φθάσουν νὰ ταυτίσουν τὴν σκέψιν των πρὸς τὸν λόγον, ἀρκεῖ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀπόστασιν αὐτήν. Ἐχει ἐπομένως καὶ ἡ κατ' ἰδέαν πολιτεία ὑπ' ὅψιν τὴν σχετικότητα τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἀπέχει κατὰ πολὺ μιᾶς ἀπολύτου συλλήψεως. Κεῖται κατ' ἀκολουθίαν καὶ αὐτὴ εἰς τι σημεῖον τῆς ἀπέριου κλίμακος, ἣτις συνδέει τὰ πράγματα πρὸς τὰς ἰδέας καὶ δὴ εἰς τὸ σημεῖον ὅπου, κατὰ τὸν προσφορότερον τρόπον, δύναται ὡς παράδειγμα νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων. Οἱ Νόμοι εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς κλίμακος, χαμηλότερον ὁμοῦ, πλησιέστερον πρὸς τὰ πράγματα καὶ ἐπομένως καί, ἔν τισι τοῦλάχιστον, μὲ στενοτέραν ἀκτῖνα ἐφαρμογῆς¹⁰¹.

100. Νόμ. 807 b-c.

101. Τὰ χρονικῶς περιορισμένα, τὰ σχετικῆς ἐπομένως ἀξίας σημεῖα τῶν πλατωνικῶν πολιτειῶν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰλημμένα ἀπὸ τὰς νομοθεσίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς ἐποχῆς του. Ἀρκετὰ ὁμοῦ εἶναι καὶ προσωπικαί του ἐπινοήσεις. Ὁ Πλάτων εἶχε πλήρη συνείδησιν ὅτι ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴν ἰδέαν, διὰ τῆς διατυπώσεως συγκεκριμένων λύσεων, ἔπρεπε νὰ ἐντοπίσῃ τὸ παράδειγμά του· διὸ καὶ ἐνσυνειδήτως κατασκευάζει ἑλληνίδα πόλιν. Πολ. 470 e.

Ὁ Πλάτων φαίνεται ὅτι ἐπροτίθετο καὶ εἰς τρίτην τινὰ βαθμίδα τῆς ἀπειρου ταύτης κλίμακος νὰ σταθῇ καὶ προφανῶς τοῦτο εἶχε ἐν νῶ ὅτε ἔγραφε «ἢ μὲν δὴ τοιαύτη πόλις — (ἐννοεῖ τὴν κατ' ἰδέαν πολιτείαν) — εἴτε που θεοὶ ἢ παῖδες θεῶν αὐτὴν οἰκοῦσι πλείους ἑνός, οὕτω διαζῶντες εὐφραυνόμενοι κατοικοῦσι· διὸ δὴ παρὰδειγμά γε πολιτείας οὐκ ἄλλη χρὴ σκοπεῖν, ἀλλ' ἐχομένους ταύτης τὴν ὅτι μά- λιστα τοιαύτην ζητεῖν κατὰ δύναμιν. Ἦν δὲ νῦν ἡμεῖς ἐπιχειροῦμεν — (δηλαδὴ ἢ πολιτεία τῶν Νόμων) — εἴη τε ἂν γενομένη πως ἀθανασίας ἐγγύτατα καὶ τιμίαι δ ε υ τ ε ρ ω ς τ ρ ῖ τ η ν δὲ μετὰ ταῦτα, ἐὰν θεὸς ἐθέλῃ, διαπερανούμεθα»¹⁰².

Πέρα ὅμως τῆς διαφορᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τὴν ἰδέαν αἱ δύο πολιτεῖαι τοῦ Πλάτωνος ἐκπορεύονται ἀπὸ τὴν αὐτὴν περὶ ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως θεωρίαν. Κατ' οὐδὲν οἱ Νόμοι παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴν πολιτείαν τοῦ παραδείγματος.

Ἀμφότεραι αἱ πολιτεῖαι θέλουν νὰ διαφυλάξουν, ἀγωνιζόμεναι, τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπόστασιν. Ἀμφότεραι εἶναι πολιτεῖαι εἰρήνης πρὸς τὰ ἔξω, δικαιοσύνης πρὸς τὰ ἔσω¹⁰³.

Ἀμφότεραι θέλουν τὴν τοποθέτησιν ἐκάστου ἀτόμου ἐκεῖ ὅπου θὰ ἀναπτύξῃ ὅλας τὰς ἀρετὰς καὶ ἰκανότητάς αὐτοῦ· καὶ τοῦτο ὀνομάζει ἀμετακινήτως ὁ Πλάτων δικαιοσύνην, οὐχὶ δὲ τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ βάσει κριτηρίων εἴτε οικονομικῆς ἰσχύος εἴτε κληρονομικότητος, εἴτε καὶ βάσει τῆς ἀρχῆς μιᾶς ἀνυπάρχοντος ἐν τοῖς πρά- γμασιν ἰσότητος. Ἀμφότεραι θέλουν τῆς πολιτείας νὰ ἡγοῦνται οἱ φορεῖς τοῦ Λό- γου, ἢ οἱ πρὸς αὐτοὺς ἐγγύτεροι, οἱ ἔχοντες φρόνησιν, οἱ ἐπιστήμονες. Ἡ δια- φορὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιλογῆς των δὲν μεταβάλλει τὴν οὐσίαν. Ἡ ἐν τούτῳ τῷ πνεύματι ἀξιοκρατία ἢ ἀριστοκρατία εἶναι κοινὸν γνώρισμα καὶ τῶν δύο πολι- τειῶν.

Ἀμφότεραι αἱ πολιτεῖαι στηρίζονται ἐπὶ μιᾶς μονολιθικῶς ὀργανωμένης παι- δείας ἐχούσης ὡς σκοπὸν τὴν διάπλασιν πολιτῶν ἰκανῶν νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς ὅ,τι ζητεῖ ἢ πολιτεία. Ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος καὶ εἰς τὰς δύο πολιτείας ἐξαντλεῖται εἰς τὴν μορφὴν τοῦ πολίτου, ἀφοῦ ἐν αὐτῇ τῇ μορφῇ εὐρίσκουν τὴν πλήρωσιν αὐτῶν ὅλοι αἱ ἀρεταὶ αὐτοῦ καὶ ὅλοι αἱ ἀξίαι.

20. Ἡ περὶ πολιτείας θεωρία τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι σημαντικὴ ἀπλῶς ὡς ἱστορικὸν γεγονός· δὲν ἀποτελεῖ μόνον σταθμὸν τῆς ἱστορίας τοῦ πνεύματος· εἶναι, κατὰ τὰ κύρια αὐτῆς σημεῖα, ἀνεξάντλητος, σχεδὸν ὑπεριστορικὴ, πηγὴ γνώσεως διὰ τὴν ἐπίλυσιν βασικῶν πολιτειακῶν προβλημάτων, τῆς παρουσίας καὶ πάσης, τολμῶ νὰ εἶπω, ἐποχῆς. Ὅσοι δὲν παραμερίζουν τὰ χρόνον καὶ χώρον περιορισμένα

102. Νόμ. 739 e.

103. Νόμ. 701 d, Νόμ. 828 e, 829 a.

ἐν τῇ πλατωνικῇ σκέψει καὶ δὲν συγκεντροῦνται εἰς τὰ ἄχρονα καὶ τὰ καθολικά, ὅσοι δὲν ἔχουν τὴν διὰ τοιαύτας μελέτας δύναμιν ἀφαιρέσεως, ὁμιλοῦν εἴτε περὶ οὐτοπιῶν, εἴτε περὶ παρωχημένων ἀντιλήψεων, ξένων πρὸς τὰ νέα προβλήματα τὰ ἀνακώφανα εἰς τὴν σύγχρονον ζωὴν. Ἀντιθέτως οἱ κατὰ τὴν ὀρθὴν μέθοδον μελετῶντες τὰ πλατωνικά κείμενα, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ τὰ κατέχονται ἀπὸ τὸ αἶσθημα, ὅτι ὁ Πλάτων εἶναι ἐπίκαιρος, περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πολλοὶ τῶν συγχρόνων καὶ ὅτι, παρ' ὅλον ὅτι βιβλιοθῆκαι ὀλόκληροι ἐγράφησαν διὰ τὰς πολιτικὰς του θεωρίας, ἅπειρα εἶναι ἀκόμη τὰ νέα τὰ ὅποια ἔχουν ἀπὸ αὐτὰς τὰ διδαχθῶν.

Πρέπει κάποτε τὰ ἀντιληφθῶμεν ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἰλιγγιῶντες ἀπὸ τὴν ἐπιταχνομένην δίνην τῶν γεγονότων, ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις δὲν συμπαράσφρει τὰ πάντα εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτῆς, καὶ ὅτι, ὑπεράνω τῆς ἀενάου ροῆς, ἴστανται οἱ ἀμετακίνητοι νόμοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἰδία αὐτῆ ροὴ ἐκτυλίσσεται, καὶ ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι οἱ νόμοι, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει ἐν αὐτῇ τὰ ἐκτυλίσσεται ἢ πρᾶξις τῶν ἀνθρώπων.

Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἠδτυχήσαμεν τὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν ἀρχαιογνωσίαν, ἐγκύπτουμεν εἰς τὸν Πλάτωνα, διὰ τὰ διδαχθῶμεν ὅχι τὸ παρελθόν, ἀλλὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον.

Ὁ Πλάτων ἔχει τὴν δύναμιν τὰ λυτρώνη ἀπὸ τὰ ἐκμαγεῖα μερικῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐκπεσοῦσαι εἰς τὴν ἀγοράν, γίνονται, καθημερινῶς ἐπαναλαμβανόμεναι, ἀντικείμενον ἐμπορίου καὶ ἀφορμαὶ κενῶν πολιτικῶν ἐρίδων καὶ στάσεων. Ἐχει τὴν δύναμιν ὁ Πλάτων, ἐπανάγων ἡμᾶς εἰς τὴν πηγὴν τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν καὶ ἀποδίδων εἰς αὐτὰς τὴν πρῶτην καθαρότητά των, τὰ τὰς ἀνανεώνη.

Ὑπεράνω τοῦ σημερινῆ χάους νοημάτων καὶ πραγμάτων, τὸν ἀτενίζομεν ὡς ἀπαρασάλετον σημεῖον προσανατολισμοῦ, παράδειγμα ἐνὸς κόσμου καθαρῆ καὶ κοσμίου, ἐν μέσφ τῆς σημερινῆς ἀκοσμίας.

Κόριοι συνάδελφοι,

Ἐδόθη εἰς μερικὰ σπάνια πνεύματα τὰ δημιουργήσουν νοητὰ σχήματα καὶ μορφάς, εἰς τὰς ὁποίας ὑπετάγη, κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας μακροὺς αἰῶνας, ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εὔρον αἱ νεώτεροι αὐτῶν γενεαὶ οὔτε τὴν δύναμιν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν λόγον τὰ ἐκφύγον ἀπὸ τὰς μορφάς αὐτάς. Ἐντὸς αὐτῶν ἀνεπτύσσοντο καὶ συμφώνως πρὸς αὐτάς ἐξειλίσσετο ἡ σκέψις αὐτῶν. Χωρὶς τὰ τὸ θέλωμεν, καὶ χωρὶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ τὸ γνωρίζωμεν, αἱ μορφαὶ τῆς πλατωνικῆς σκέψεως ζοῦν ἐν ἡμῶν καὶ περὶ ἡμᾶς.

Ἐξ αὐτῆς ἐκπορεύονται τὰ νάματα τοῦ οὐμανισμοῦ, τὰ κατακλύσαντα τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον μέχρις ἡμῶν, τὰ ἀποτελέσαντα τὸν πυρῆνα τοῦ Δυτικοῦ Πολιτι-

σμοῦ· ἐξ αὐτῆς κυρίως καὶ ἡ θύραθεν σοφία, ἢ χαλυβδώσασα τὸ δόγμα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Ἐπιπλάτων, καὶ παρ' αὐτῷ ὁ μέγας μαθητὴς του, ὁ Ἀριστοτέλης, εἶναι ἴσως οἱ κραταιότεροι δυνάσται, οἱ ἀνέκπτωτοι βασιλεῖς τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ 23 αἰῶνας ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου, κοπιῶσα καὶ ἀσθμαίνουσα, ἰχχνεύει ὀπισθεν αὐτῶν, μὴ δυναμένη, εἴτε τὰς ἀσπάζεται, εἴτε τὰς ἀρνεῖται, γὰ ἀγνοήσῃ τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἐκεῖνοι ἐνομοθέτησαν.

Ἐπὶ πολλοὺς ἀκόμη αἰῶνας οἱ κορυφαῖοι αὐτοὶ ταγοὶ θὰ οἰακίζουν τὰς γενεὰς τῶν ἀνθρώπων. Ὅχι μόνον τῶν συγχρόνων ἐπιστημῶν τὰ πορίσματα τοὺς δικαίωνων καὶ τοὺς ἐνισχύουν, ἀλλὰ καὶ τῶν σημερινῶν λαῶν αἱ ἀνήκεστοι δολιχοδρομῖαι. Ὑπεράνω τῶν «παρεκβατικῶν» πολιτειῶν, τῶν «στασιωτικῶν», ἐντὸς τῶν ὁποίων συνθλιβόμεθα, ἀκριβῶς σήμερον, ἴσταται ὁ Πλάτων, δι' ὅσους δὲν ἀμβλυποῦν, ὡς ὁ ἀπαράτρεπτος καὶ ὀρθοδίκαιος κριτὴς, ὁ κηρύσσων ἐκεῖνα ἄνευ τῶν ὁποίων «οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα ταῖς πόλεσι, δοκῶ δὲ οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει».

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1966

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἐπισημασθέντος καὶ τοῦ κ. **Σπ. Μαρινᾶτος**, παρουσιάζων τὸ ὑπὸ τὸν δηλούμενον κατωτέρω τίτλον βιβλίον τοῦ κ. Β. Καραγεώργη, εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω πρὸ τῆς ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βάσσοῦ Καραγεώργη, *Nouveaux Documents pour l'étude du Bronze Récent à Chypre, 1965*.

Ὡς ἤδη ὁ τίτλος καθιστᾷ φανερόν, τὸ βιβλίον ἐκλέγει σημεῖα κατάλληλα, ὅπως καταστήσῃ σαφεστέραν τὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ χαλκοῦ, ἤτοι τοῦ β' ἡμίσεος τῆς β' χιλιετηρίδος π.Χ. ἐν Κύπρῳ. Πρόκειται περὶ περιόδου κρισίμου διὰ τὴν ἱστορίαν ὀλοκλήρου τῆς Μεσογείου γενικῶς. Ὡς ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κυριαρχοῦν αἱ Μυκηναϊκαὶ σπουδαὶ οὐ μόνον λόγῳ σπουδαίων ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Μυκηναϊκῆς γραφῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐτοποθέτησε καὶ τὴν Κυπριακὴν ἀρχαιολογίαν εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῆς ἐρεῦνης.

Ὁ συγγραφεὺς κατὰ πρῶτον ἐκλέγει τὴν ἀνασκαφὴν ὀρισμένων τάφων, οἵτινες, ὡς παρουσιάζοντες ἐνιαῖα εὐρήματα, εἶναι σπουδαῖοι πρὸς ἀπηκριβομένην γνῶσιν τῆς πορείας τοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτως εἰς τινὰς περιπτώσεις ἢ τελευταία περίοδος τοῦ χαλκοῦ παρουσιάζει ἀκόμη τάφους μὲ ἀμιγῆς ἐντόπιον περιεχόμενον, χρονολογίας Ὑστεροκυπριακῆς I (ἤτοι τοῦ 16ου αἰῶνος). Ἀποτόμως ὁμοίως, κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Ὑστεροκυπριακῆς II ἐποχῆς, ἤτοι εὐθὺς μετὰ τὸ 1500 π.Χ., παρουσιάζεται τὸ Μυκηναϊκὸν στοιχεῖον. Εἶναι τόσον ζωηρόν, ὥστε εἰς τινὰς περιπτώσεις τὸ ἥμισυ τῶν ἀγγείων τῶν τάφων εἶναι Μυκηναϊκά.

Παρά τὰς περὶ εἰσαγωγῆς πάντων τῶν Κυπρομνηναϊκῶν ἀγγείων ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἄλλου τινὸς κέντρον γνώμας, ὁ συγγραφεὺς ὀρθῶς ὑποστηρίζει τὴν ἐντοπιᾶν παραγωγῆν. Μνηναϊκοὶ τεχνῖται, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ Νότια καὶ τὰ Ἀνατολικά παράλια τῆς νήσου, κατασκευάζουν ἐπὶ τόπου τὰ ἀγγεῖα των. Τελείως ἀποδεδειγμένον δὲν εἶναι βεβαίως τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εἶναι ἄκρως πιθανόν.

Εἰς ἄλλο κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν εἰδικὰ σχήματα προσιδιάζοντα εἰς μόνην τὴν Κύπρον. Ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχουν μεταξὺ αὐτῶν οἱ Κυπρομνηναϊκοὶ κρατῆρες, ζωγραφούμενοι κυριώτατα εἰς τὸν λεγόμενον Ζωγραφικὸν ρυθμὸν, ὅστις φαίνεται ὡς νὰ προσιδιάζη εἰς τὴν Κύπρον. Ἰδιαιτέρας τέλος πραγματείας τυγχάνουν ἀγγεῖα τινὰ προσιδιάζοντα κυρίως εἰς Κύπρον καὶ φέροντα παραστάσεις ἀγροῖκου χαρακτῆρος. Ὁ ρυθμὸς οὗτος ὀνομάζεται διὰ τοῦτο ἀκατέργαστος ρυθμὸς (*Style rude, wild style*).

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Καραγεώργη ἀποτελεῖ ἀξιοσημείωτον συμβολὴν οὐ μόνον εἰς τὰ Κυπριακά, ἀλλὰ καὶ τὰ Μνηναϊκά γενικώτερον προβλήματα τῆς Ὑστεροχαικῆς ἐποχῆς. Ἡ ὑποτιθεμένη ἐγκατάστασις τῶν τεχνιτῶν, οἵτινες θεωροῦνται Μνηναϊκῆς καὶ οὐχὶ Μινωϊκῆς προελεύσεως, ἴσως μέλλει ταχέως νὰ ἐξηγηθῇ πληρέστερον διὰ συσσωματώσεως αὐτῆς εἰς τὸ γενικὸν πρόβλημα τῆς «Διασπορᾶς». Κατὰ τὴν νεωτάτην δηλαδὴ ἐρμηνείαν, περὶ τὸ 1470 συμβαίνει καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις τῆς Κρήτης, ὀφειλομένη εἰς τὴν θεομηνίαν τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἠφαιστείου τῆς Θήρας. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ Μνηναϊκὴ Ἑλλάς ἀποκτᾷ τέχνην, πολυανθρωπίαν καὶ δύναμιν, ὀφειλομένην προφανῶς εἰς τοὺς Κρητὰς πρόσφυγας. Ἡ ἀποικιακὴ κίνησις τῶν Μνηναίων ἀρχίζει εὐθὺς ἀμέσως.

Οἱ περὶ τὸ 1400 ἐγκατασταθέντες εἰς Κύπρον Μνηναῖοι προέρχονται ἴσως ἐκ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου, ὡς ἐνδείξεις τινὲς καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς γλωσσολογίας ὑποδεικνύουν.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.—Θηραϊκὴ τέφρα ἐν Κρήτῃ, ὑπὸ Σπυρ. Μαρινάτου*.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἀνακοίνωσιν δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῶσιν ὅσα ἐλέχθησαν ἐνώπιον τοῦ Β' Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου τῶν Χανίων (13 Ἀπριλ. 1966), ἀλλὰ νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ εἰδικὸν θέμα τῆς τέφρας (κισήρεως) τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας. Ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς ὡς πρὸς τὸ ὅλον θέμα λεκτέα εἶναι μόνον τὰ ἐξῆς :

Ὅτε κατὰ τὸ 1939 ἀνέπτυξα διὰ πρώτην φοράν τὸ θέμα τῆς καταστροφῆς τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν τσουνάμι (ἡφαιστειακῶν κυμάτων) τῆς γιγαντιαίας ἐκρήξεως τῆς Θήρας περίξ τοῦ 1500 π.Χ., ἡ ἀνακοίνωσις εὐλογον ἦτο νὰ γίνῃ δεκτὴ μετὰ δυσπιστίας¹. Οἱ φιλολογικοὶ καὶ ἀρχαιολογικοὶ κύκλοι φυσικὸν εἶναι νὰ ἀποδίδουν ὀλιγωτέραν σημασίαν εἰς τὴν σταθερότητα τῶν φυσικῶν φαινομένων. Ἐν τούτοις ὁ Philippson εἶχε γράψει πρὸ πολλοῦ, ὅτι τὰ συμβάντα ἐν Krakatau κατὰ τὸ 1883 πρέπει νὰ εἶχον προηγηθῇ αὐτούσια κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἀδελφῆς κατηγορίας ἡφαιστείου τῆς Θήρας.

Εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν μελέτην τοῦ 1939 εἶχον τονισθῇ τρία σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπιτραπήτω νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐναυῖθα: Πρῶτον, ὅτι ἔπρεπε νὰ προσδοκῶμεν τὴν ἀνακάλυψιν ἐνὸς τετάρτου ἀνακτόρου εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην, μετὰξὺ Παλαικάστρου καὶ Ζάκρου. Τὸ ἀνάκτορον ἀπεκαλύφθη πράγματι πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἡ ἀνακάλυψις του προσεκόμισε νέας ἀποδείξεις εἰς τὴν περὶ τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας θεωρίαν. Δεύτερον, ἐφειλκύνετο ἡ προσοχὴ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης πιθανὸν νὰ περιεῖχεν ἡφαιστειακὴν τέφραν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς Θήρας. Τρίτον, ὑπεστηρίζετο, ὅτι οἱ Κρήτες πρέπει ἐπὶ τι διάστημα νὰ ἐγκατέλειψαν τὴν νῆσον των μετὰ τὴν ἔκρηξιν. Τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα σημεῖα ἐκυρώθησαν ὡσαύτως ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐργασιῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἐνῶ συγχρόνως ἐδόθη εἰς ἐμὲ ἡ κλείς, ὅπως ἀρθῇ ἡ μόνη δυσκολία εἰς τὴν θεωρίαν μου. Αὕτη δὲ ἦτο τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι τὰ ὑπὸ τὴν κίστην τῆς νήσου Θήρας ταφέντα κεραμεικὰ προϊόντα ἦσαν κατὰ τι ἀρχαιότερου ρυθμοῦ ἀπὸ τὰ εἰς τὰ ἀνάλογα ἐρείπια τῆς νήσου Κρήτης ἀνευρεθέντα.

Δύο ἄρτια ὠκεανογραφικὰ ἀποστολαὶ ἐξήτασαν ἕκτοτε τὸν πυθμὸν τῆς Μεσογείου. Εἶκοσι καὶ εἶς πυρῆνες ὕλιοῦ ἀνεσύρθησαν ἐκ τοῦ βυθοῦ καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι περιεῖχον ἡφαιστειακὴν τέφραν τῆς Θήρας προερχομένην ἐκ δύο χωριστῶν ἐκρήξεων. Ἡ μία συνέβη εἰς γεωλογικοὺς χρόνους (περὶ τὸ 25.000 π.Χ.) καὶ ἡ ἄλλη

* SPYR. MARINATOS, *Volcanic Tephra from Thera in Crete.*

1. Περιοδικὸν *Antiquity* 13, 425-439.

ἦτο ἡ «Μινωική» ἔκρηξις τῆς Θήρας. Δύο Ἀμερικανοὶ ἐπιστήμονες τοῦ Γεωλογικοῦ Ἐργαστηρίου Lamont τοῦ Πανεπιστημίου Columbia, οἱ κ. κ. D. Ninkovich καὶ B. Heezen, ἐπεξεργάσθησαν τὸ σύνολον τοῦ ὕλικου καὶ τῆς βιβλιογραφίας, δημοσιεύσαντες ἀξιόλογον μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον Santorini Tephra².

Οἱ δύο λόγιοι πραγματεύονται, ἐν ἐκτάσει μάλιστα, καὶ τὸ ἀρχαιολογικὸν μέρος τοῦ προβλήματος. Καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἔκρηξις πρέπει νὰ συνέβη περὶ τὸ 1450 π.Χ., ἥτοι τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν καὶ ὁ ἀνασκαφεὺς τοῦ Ζάκρου κ. N. Πλάτων τοποθετεῖ τὴν καταστροφὴν τοῦ αὐτόθι ἀνακτόρου ἢ καὶ ὀλίγον βραδύτερον. Ὡς ἀπόλυτος ἡ χρονολογία αὕτη δύναται νὰ κυμαίνεται μεταξὺ 20 καὶ 30 ἐτῶν πρὸς τὰ ὀπίσω (1470 περίπου π.Χ.), ὡς σχετικὴ δὲ πρέπει νὰ εἶναι 40 ἔτη περίπου νεώτερα ρυθμικῶς ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτάφησαν τὰ Θηραϊκὰ ἀγγεῖα ὑπὸ τὰ 30 μ. ὕψους στρώματα τῆς κισήρεως.

Ἦδη ὁ Reck εἶχε παρατηρήσει, ὅτι τὰ στρώματα ταῦτα δὲν ἦσαν ὁμοιογενῆ, ἀλλ' ἀπετελέσθησαν ἐκ τριῶν διαδοχικῶν στρώσεων, ὧν ἡ κατωτάτη μικροῦ πάχους (3 μ. περίπου) καὶ ἡ ἀνωτάτη μεγίστου πάχους, μέχρι καὶ 30 μέτρων. Ἐκθέτει ὅμως ὁ Reck τὰς παρατηρήσεις του κατὰ τρόπον τόσον λεπτομερῶς καὶ αὐστηρῶς ἐπαγγελματικόν, ὥστε ἦτο δύσκολον εἰς τὸν μὴ γεωλόγον νὰ παρακολουθήσῃ τοῦτον. Ἦδη, διὰ λεπτομεροῦς ἀνταλλαγῆς γνωμῶν πρὸς τοὺς δύο Ἀμερικανούς λογίους, ἐπετεύχθησαν τὰ ἀκόλουθα πορίσματα:

Πρῶτον, τὰ τρία στρώματα τέφρας ἐπὶ τῆς νήσου Θήρας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπετεύχθησαν διὰ διαδοχικῶν ἐκρήξεων. Δεύτερον καὶ κυριώτερον, οἱ ἀνωτέρω λόγιοι θεωροῦν βεβαίαν τὴν ἐκδοχὴν, ὅτι μεταξὺ πρώτου καὶ τῶν ἐπομένων δύο στρωμάτων ἐμεσολάβησε διάστημα χρόνου, ὡς δεικνύουν τὰ ἔχνη διαβρώσεως. Πόσον μακρὸν ὑπῆρξε τὸ διάστημα τοῦτο, ἀπέφυγον διὰ λόγους ἐπιστημονικῆς περισκεψέως νὰ καθορίσουν («several years or decades», ἐπιστολὴ ἀπὸ 7-7-65). Ἐνταῦθα τὸν λόγον ἔχουν οἱ ἀρχαιολόγοι. Ὁ ρυθμὸς δηλ. τῶν ἀγγείων τῆς Θήρας εἶναι Ὑστερομινωικὸς 1 α (ἦτοι 1550—1500 π.Χ. κατὰ τὰς ἰσχυούσας χρονολογίας), ὁ δὲ τῶν τῆς καταστραφείσης Κρήτης Ὑστερομινωικὸς 1 β (ἦτοι 1500—1450 π.Χ.) Κατὰ προσέγγισιν πάντοτε, θὰ κινηθῶμεν ἐντὸς τῶν δύο τούτων πλαισίων, ἀποδίδοντες τὴν χρονικὴν διαφορὰν μεταξὺ πρώτης καὶ τελικῆς ἐκρήξεως τῆς Θήρας διὰ τοῦ ὀρίου μιᾶς γενεᾶς ἢ τι πλέον (30—40 ἔτη). Ἡ στρογγύλη χρονολογία 1450 π.Χ. δύναται νὰ παραμείνῃ ὡς χρονικὴ βᾶσις τῆς καταστροφῆς.

Συναφῆς πρὸς τὸ μέγα ἐκεῖνο γεωλογικὸν γεγονός εἶναι καὶ ἡ ζωηρὰ ἀνάμνησις, ἣτις διετηρήθη εἰς τὰ βᾶθη τῆς, παραδόσεως τῶν Μεσογειακῶν λαῶν. Αὐτὴν ταύτην

2. *Santorini Tephra*, Colston Papers vol. XVII, (Butterworths Scientific Publications, London 1965) σελ. 413-453.

τὴν καταστροφὴν τῆς Θήρας δὲν ἐνεθυμοῦντο οἱ Ἀρχαῖοι, ἐξαιρουμένοι ἴσως τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ νῆσος ἀπεκαλεῖτο ἄλλοτε Στρογγύλη. Τοῦτο ἐρμηνεύεται νῦν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐκρήξεως. Ἡ νῆσος δηλαδὴ ἦτο ἤδη ἔρημος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν λόγῳ τῆς πρώτης ἐκχύσεως τέφρας καὶ ἡ ἀνατίναξις συνέβη ὑπὸ βαθύ σκότος, ὥστε οὐδεὶς ἀντελήφθη ταύτην. Ὅμοίως καὶ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ Κρακατάου ἀναπαριστῶσιν ἀπλῶς οἱ ἐπιστήμονες, διότι οὐδεὶς τὴν εἶδεν ἐν μέσῳ τοῦ βαθυτάτου σκότους, ἀν καὶ συνέβη μεταξύ 10ης καὶ 11ης πρωινῆς.

Τοῦναντίον τὰ ἡφαιστειακὰ κύματα εἶδον καὶ ἐδοκίμασαν τὴν φρίκην των μυριάδες ψυχῶν καὶ εἰς πολλὰ μέρη. Εἰς τὴν μνήμην τῆς Ἑλληνικῆς παραδόσεως παρέμεινεν ὡς θαλάσσιον κύμα σταλὲν ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἢ ἡρμηνεύθη ὡς ρῆξις τοῦ Βοσπόρου καὶ κάθοδος τῶν ὑδάτων τοῦ Εὐξείνου. Ἦδη ὁ Ὀμηρος γνωρίζει τὸ πρᾶγμα, συνδέων τοῦτο πρὸς τὴν ἐρωτικὴν περιπέτειαν Ποσειδῶνος καὶ Τυροῦς (Ὀδ. λ 244). Εἰς τὴν Λυκίαν περιγράφεται ἡ δεινότης τοῦ θεάματος τοῦ κύματος, καθὼς εἰσῆρχετο βαθέως ἐντὸς τῆς ξηρᾶς. Ἐνταῦθα ἡ ἀνάμνησις τοῦ φαινομένου συνδέθη πρὸς τὸν Βελλεροφῶντα. Ὅμοίως ἐνεθυμοῦντο τὸ κύμα εἰς τὴν Ρόδον, τὴν Αἴμνον καὶ τὴν Σαμοθράκην. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Ποσειδῶν ἐπέκλυσε τὸ Θριάσιον πεδίον. Εἰς τὸ Ἄργος ἐδεικνύετο ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς καὶ τὸ σημεῖον, μέχρι τοῦ ὁποῖου εἰσεχώρησε τὸ κύμα. Ἐχομεν καὶ λογοτεχνικὴν περιγραφὴν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου, ὅστις ἐνύφανε τὴν παράδοσιν εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ἴππολύτου³.

Ἰπάρχουν καὶ τινες γνώμαι, κατὰ τὰς ὁποίας ὠρισμέναι ἀναμνήσεις τῆς Ἀνατολῆς συνδέονται πρὸς τὴν ἐκρηξιν τῆς Θήρας. Αἱ Πληγαὶ τῆς Αἰγύπτου ἡρμηνεύθησαν ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας⁴. Μετὰ τινος πιθανότητος δύναται ἴσως ἡ Πληγὴ τῶν ἐλκῶν καὶ φλυκτιδῶν ἢ προσελθοῦσα ἐξ αἰθάλης καὶ κονιορτοῦ νὰ ἐρμηνευθῇ ἐκ τῆς ζεούσης τέφρας τοῦ ἡφαιστείου⁵.

Τὸ σκότος καὶ γνόφος, τὰ ὁποῖα διήρκεσαν τρεῖς ἡμέρας, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐρμηνευθοῦν ἄριστα ἐκ τοῦ ἀναλόγου ἡφαιστειακοῦ φαινομένου, τὸ ὁποῖον παρετηρήθη καὶ εἰς Κρακατάου καὶ εἰς τὸν Βεζούβιον καὶ εἰς ἄλλα ἡφαιστεια. Κατὰ τὰ συμπεράσματα τῶν Ninkovich - Heezen ἡ τέφρα δὲν ἔφθασε μέχρις Αἰγύπτου, ἐξικνου-

3. Εὐρ. Ἰππόλ. 1201 ἐξ.: Χθόνιος ἡχὼ ἀκούεται ἐξαίφνης ἀπὸ τὸν Σαρωνικόν, βρόμος βαρὺς καὶ φρικώδης. . . Ἀπὸ τὰς θαλασσοπλήκτους ἀκτὰς ἐμφανίζεται ἱερὸν κύμα. Ὑψοῦται μέχρις οὐρανοῦ καὶ χάνομεν τὰς ἀκτὰς ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας. . . Φουσκῶνει διαρκῶς καὶ περισσότερον, κοιλιάζει περίξ ἀφρὸν πολὺν καὶ μεθ' αὐτῶν φύσημα εἰσορμᾶ πρὸς τὰς ἀκτὰς. . . Τὸ θεάμα εἶναι τοιοῦτου μεγέθους, ὥστε νὰ μὴ πιστεύη κανεὶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. . .

4. Α. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Die ägypt. Plagen und der Auszug Israels*, Das Altertum 10, 1964, σ. 131 ἐξ.

5. Ἐξοδος 9, 8.

μένη μόνον μέχρις απόστασεως 700 χλμ. πρὸς Ν. τοῦ ἠφαιστείου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποκλείει τὴν αἰώρησιν λεπτῆς σποδοῦ ὑπεράνω καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀρκετῆς μὲν ὅπως συσκοτίσῃ τὸν ἥλιον, ἧς ὅμως τὰ ἔχνη δὲν διετηρήθησαν ἐντὸς τῆς θαλάσσης⁶.

Λίαν πιθανὸν εἶναι, ὅτι καὶ μία ἄλλη ἀνάμνησις ἐντὸς τῆς Ἀγίας Γραφῆς δύναται νὰ ἀναχθῆ εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς Θήρας, δηλαδὴ ἡ καταστροφή τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων. Κατὰ τὰς Γραφὰς «Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον, καὶ πῦρ παρά Κυρίου ἐξ οὐρανοῦ καὶ κατέστρεψε τὰς πόλεις ταύτας καὶ πᾶσαν τὴν περιχώρον καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τὰ ἀνατέλλοντα ἐκ τῆς γῆς»⁷. Εἶναι αἱ ἡμέραι, τὰς ὁποίας ἐξῆσε τότε ἡ Κρήτη καὶ δὴ τὸ Ἀνατολικὸν αὐτῆς τμήμα, ἐνθα εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ζάκρου ὁ ἀνασκαφεὺς εὑρε τεμάχια ἠφαιστειακοῦ ὕλικου διατηροῦντος ἀκόμη τὰ ἔχνη τοῦ θείου⁸.

Περίεργος εἶναι ἡ ἔλλειψις ἱστορικῶν εἰδήσεων ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν πηγῶν. Ὁ Μανέθων ἀναφέρει μόνον, ὅτι ἐβασίλευεν ὁ Μισφραγμούθωσις, ὅτε ἐγένετο ὁ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμός. Ὁ Breasted πιστεύει, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοεῖται Τοῦθμωσις ὁ Γ', τοῦ ὁποίου ἐν τῶν ὀνομάτων ἦτο Μὲν - Χεπερ - Ρέ. Ἡ χρονολογία τῆς βασιλείας του (1501—1447) συμβιβάζεται ἄριστα πρὸς τὴν ἔκρηξιν τῆς Θήρας. Πάντως ὁ ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμός περιγράφεται ὡς ἐπομβρία καὶ ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ εὐρείας διαδόσεως μύθου τοῦ Οὐτ - Ναπίστιμ ἢ Εἰσούθρου ἢ Νῶε. Δὲν θὰ ἦτο ὅμως ἀδύνατος παρά Μανέθωνι ἡ σύγχυσις πρὸς κατακλυσμὸν ὑπὸ τοῦ θαλασσίου κύματος ἐπενεχθέντα.

Τὰ συμπεράσματά μου περὶ προσωρινῆς ἐρημώσεως τῆς νήσου κυροῦνται νῦν ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις τῶν δύο Ἀμερικανῶν λογίων. Ἡ τέφρα κατέπεσεν εἰς σημαντικὸν πάχος μέχρις ἀποστάσεως 700 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ ἠφαιστείου, κυρίως πρὸς Ν. καὶ Ν. Α. Κατὰ συνέπειαν στρώμα ζεούσης τέφρας, πάχους μεταξύ 10 καὶ 20 ἑκατοστῶν, ἐκάλυψε κυρίως τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Κρήτην, κατακαῦσαν τὴν φυτεῖαν καὶ καταστρέψαν τὴν γεωργικὴν συγκομιδὴν («τὰ ἀνατέλλοντα ἐκ τῆς γῆς»). Ἐπομένως οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθῶσιν.

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα τῆς «Κρητικῆς διασπορᾶς» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῆ, ὅτι πρέπει νὰ ἤσκησαν σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς πλείους πολιτισμοὺς τῆς Μεσογείου, εἰδικώτατα τὸν Μυκηναϊκόν. Οὕτως ἡ ἔκρηξις τῆς Θήρας ὑπῆρξε σημαντικὸς παράγων εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ. Ταῦτα ὅμως θὰ ἀναπτυχθῶσι βραδύτερον. Ἐνταῦθα ἐν μόνον ζήτημα θὰ ἀναπτυχθῆ, τὸ τῆς ἠφαιστειακῆς τέφρας.

6. Ἐξοδος 10, 21.

7. Γένεσις 19, 24 ἐξ.

8. Ἔργον 1964 σ. 136.

Ἡ λέξις *τέφρα* χρησιμοποιεῖται ἐδῶ, διότι ἔχει ἀποβῆ ἐιδικὸς διεθνῆς ἐπιστημονικὸς ὄρος. Ἡμεῖς ὀμιλοῦμεν περὶ κισήρεως καὶ τοῦ ὕλικού ἐκείνου, τὸ ὁποῖον κοινῶς ὀνομάζεται «σαντορινιὸ χῶμα». Ἡ κισήρις, ἦτοι στερεὰ τεμάχια κεκαυμένου ἀνδρείτου, τὰ ὁποῖα ἐπιπλέουν, μεταφέρονται εἰς μακροτάτας ἀποστάσεις διὰ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Διὰ τῆς τριβῆς ἀποκτοῦν τὸ λεῖον καὶ ἐστρογγυλεμένον σχῆμα τῶν χαλίκων. Τοιαύτης ὕψῆς κισήριν εὔρον τὸ 1934 εἰς τὸν Ἄμισόν, ἐντὸς τῶν ἐρειπίων Μινωικοῦ οἰκοδομήματος, ἐκεῖθεν δὲ ἤρχισεν ἡ παροῦσα ἔρευνα. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῶν Κυκλάδων, καὶ δὴ ὑψηλότερον καὶ μεσογειότερον εἶχον εὑρεθῆ ἴχνη κισήρεως, ἥτις ὠσαύτως ἐσχετίσθη πρὸς τὴν «Μινωικὴν» ἔκρηξιν τῆς Θήρας.

Κατὰ τὴν ὀμιλίαν μου ἐνώπιον τοῦ μνημονευθέντος Κρητολογικοῦ Συνεδρίου παρίστατο καὶ ὁ κ. Κωνστ. Χαβρὲς, δικηγόρος ἐκ Χανίων. Μοὶ ἀνεκοίνωσεν ἀκολούθως, ὅτι εἰς τὸ Ἀκρωτήρι τῶν Χανίων, εἰς τὴν Β. Δ. τούτου πλευρὰν καὶ περὶ τὰ 800 μ. μεσογειός, εὑρέθη κισήρις εἰς βάθος 1.50 μ. ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος κατὰ τὴν ἀνόρουξιν φρέατος. Τὸ στρῶμα τῆς κισήρεως εἶχε πάχος 50 ἑκατοστῶν περίπου.

Τὴν ἐπομένην ἐπεσκέφθημεν ὁμοῦ τὴν ἐν λόγῳ θέσιν, ἥτις λέγεται Σταυρός. Πάντα τὰ δοθέντα στοιχεῖα ἦσαν ἀκριβῆ, πλην τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς σημερινῆς παραλίας, ἥτις δὲν ὑπερβαίνει τὰ 200—250 μέτρα. Τὸ ἀνοιχθὲν φρέαρ εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῆς ἀγροικίας Γεωργίου Σπετσωτάκη. Ἐντὸς τῶν ἐξαχθέντων χωμάτων ἠρεῦνθησα προχείρως καὶ συνέλεξα ὀλίγα τεμάχια κισήρεως. Δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα μεταφέρονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, διότι δὲν φέρουσι λείψανα τριβῆς. Ἄν ἀπετέθησαν ἐκεῖ δι' ἐκτινάξεως ἢ μεταφέρθησαν διὰ τῆς θαλάσσης μὲν, ἀλλὰ κατὰ μεγάλους ὄγκους, ὧν τὸ ἐσωτερικὸν παρέμεινεν ἀλώβητον, δὲν εἶμαι ὁ ἀρμόδιος νὰ κρίνω. Πάντως εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἀνευρίσκεται ἐν Κρήτῃ στρῶμα τέφρας, προφανῶς ἐκ τῆς Θήρας. Πιθανῶς καὶ ἐκεῖ (ἐνθα δέον νὰ γίνῃ συμπληρωματικὴ ἔρευνα ὑπὸ ἐιδικῶν) καὶ ἴσως καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς νήσου εἶναι ἀποτεθειμένα εἰσέτι ἐκτεταμένα στρώματα τῆς τέφρας, ἥτις ἠρήμωσε προσωρινῶς τὴν Κρήτην κατὰ τὸν 15ον π. Χ. αἰῶνα. Τὰ ὑπ' ἐμοῦ ὁμοῦ μετὰ τοῦ κ. Χαβρὲ περισυλλεγέντα δείγματα παρεδόθησαν εἰς τὸ Ἐργαστήριον Γεωλογίας καὶ Παλαιοντολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

SUMMARY

In 1939 was developed the hypothesis, that the tremendous explosion of the Thera - volcano (+ 1500 B.C.) destroyed the Minoan civilisation. Study and analysis of 21 cores of deep - sea sediments recently made by Ninovich and Heezen of the Lamont Geol. Observatory, Columbia Universi-

ty, in a fine paper, brought new evidence on the matter. At the same time the excavation of the newly found palace of Zakro, in Eastern Crete, by Prof. N. Platon, showed that the great catastrophe happened around 1450 B.C. Pieces of volcanic tephra mixed with sulphur covered the ruins of the palace. A layer of burning tephra covered the Eastern part of Crete, destroying crops and plantation and obliging the inhabitants to abandon the island for some time. The western part of the island, according to the two American scholars, suffered minor damages. Meanwhile, in Akrotiri, not far from Chania, a layer (0,50 cm. thick) of tephra was found. It lies about 200 m. inland from the modern shore and is buried 1.50 m. deep under the modern earth surface. It was found by a peasant while he was opening a well. Pieces of this material were collected. Macroscopically they seem to be typical pumice - stone of Thera. It remains to check its origin by chemical methods.

*

Μετά τὴν ὡς ἄνω ἀνακοίνωσιν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Μ. Κ. Μητσόπουλος προέβη εἰς τὰ ἑξῆς σχόλια :

Δείγματα κισήρεως ἐκ τῶν παραδοθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σ. Μαρινάτου εἰς τὸ Ἔργαστήριον Γεωλογίας καὶ Παλαιοντολογίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐκ τῶν συλλογῶν τοῦ Μουσείου Ὄρυκτολογίας καὶ Πετρολογίας ἀφ' ἑτέρου διηρηνήθησαν εἰς τὰ ὑπ' ἑμὲ Ἔργαστήρια τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῇ βάσει συγκρίσεων μεθόδων ἐρεῦνης.

Συγκριτικὴ παρατήρησις, κατ' ἀρχὴν μακροσκοπικὴ, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὑπὸ τὸ πολωτικὸν μικροσκόπιον καὶ δι' ἀκτίνων X, ἀποδεικνύει μᾶλλον ὁμοιότητας παρὰ διαφορὰς τῶν κισήρεων τῆς ΒΔ Κρήτης πρὸς τὰ δείγματα κισήρεως προελεύσεως Σαντορήνης, ἐξ ἐκείνων τῶν δειγμάτων, ἅτινα εἶναι κατατεθειμένα εἰς τὸ Ὄρυκτολογικὸν καὶ Πετρολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Μακροσκοπικὴ παρατήρησις. — Τὰ δείγματα κισήρεως Κρήτης ταυτίζονται πρακτικῶς πρὸς τὰ δείγματα τῆς Σαντορήνης τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸ Ὄρυκτολογικὸν καὶ Πετρολογικὸν Μουσεῖον. Ἔχουν τὸ αὐτὸ χρῶμα καὶ ἐμφανίζουν τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἱστολογικὰ χαρακτηριστικά.

Μικροσκοπικὴ παρατήρησις. — Ὑπὸ τὸ πολωτικὸν μικροσκόπιον ἐμφανίζονται λεπταὶ τομαὶ κισήρεως κρητικῆς καὶ θηραϊκῆς μὲ τὸν αὐτὸν ἵστον (βιτρο-

φυρικός — υελώδης). Ἡ κυρία μάζα εἶναι ἄμορφος καὶ ἐντὸς αὐτῆς διακρίνονται παρενεσπαρμένοι ὀλίγοι κρύσταλλοι βασικῶν ἀστρίων (πλαγιοκλάστων) καὶ πυροξένων. Τάσις πρὸς ἀφύελωσιν ἐκδηλοῦται μὲ σωρείαν μικρολίθων ἐντὸς τῆς ἀμόρφου μάζης εἰς ἀμφοτέρω τὰ δείγματα.

Ἀκτινογραφικὴ ἔρευνα. — Τόσον τὰ δείγματα τῆς Κρήτης ὅσον καὶ τὰ δείγματα τῆς Σαντορήνης ἐμφανίζουν πρακτικῶς ὅμοια ἀκτινογραφικὰ διαγράμματα, τῶν ὁποίων ἡ μελέτη ἀποδεικνύει :

α) Τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἰς ἄμορφα συστατικά (τοῦτο καταδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀναθόλωσιν τοῦ διαγράμματος).

β) Τὰ αὐτὰ ἔμμορφα (κρυσταλλικά) συστατικά.

γ) Τὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἀμόρφου ὑλικοῦ πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν.

Σ υ μ π έ ρ α σ μ α

Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐν λόγῳ πετρωμάτων, ἱστολογικὰ δεδομένα, ὀρυκτολογικὴ σύστασις καὶ ἀναλογία εἰς ἄμορφα συστατικά πείθουν ὅτι τὸ ὑλικὸν τῆς Κρήτης *εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι προελεύσεως Σαντορήνης*. Πάντως ὁ μικρὸς ἀριθμὸς δειγμάτων δὲν ἐπιτρέπει πρὸς τὸ παρὸν εὐρυτέραν συστηματικὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 26^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1966

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΕΓΚΡΙΣΙΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ἐγένετο ἡ ἔγκρισις ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τοῦ ἀπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἔτους 1965.

ΑΠΟΣΦΡΑΓΙΣΙΣ ΚΛΕΙΣΤΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ ἀποσφράγισις τοῦ ὑπὸ **Ἄνδρ. Προκόπη** κατατεθέντος ἐν τῷ Ἀρχεῖφ τῆς Ἀκαδημίας (ὑπ' Ἀρ. Πρωτ. 46538) ἐσφραγισμένου φακέλου.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖφ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ τοῦ **Βασιλ. Τσίγκα** (Α.Π. 53394).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 2^{ΑΣ} ΙΟΥΝΙΟΥ 1966

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΓΕΩΛΟΓΙΑ.— **Starke infrapleistozäne aufwärtsepirogene Bewegungen am Südrand des Geraneiagebirges, von Joh. Trikkalinos ***.

In 7 km Entfernung vom Isthmus von Korinth liegt direkt am Südrand des Geraneiagebirges der Kurort Lutraki am Meer (s. Fig. 1).

Am Nordrand der Ebene von Isthmus-Lutraki erhebt sich der morphologisch imposante Gebirgsklotz des Geraneiagebirges, dessen höchster Gipfel 1082 m hoch ist.

Nach Philippson (s. 9, S. 35) bildet das Geraneiagebirge ein fast O-W streichendes steiles Gewölbe, wo oben Kreidekalksteine und im Kern Hornsteine und Serpentine liegen. Am Südhang dieses Gebirges stösst man bis zu einer Höhe von 350 m auf eine Brekzie, die sich aus sintrig verkitteten eckigen bis faustgrossen Bruchstücken von Kalk und Hornstein zusammensetzt. An der NO-Strecke schiebt ein kleiner Wasserriss einen Schuttkegel ins Meer vor (s. 9, S. 35). Nach Mitzopoulos (s. 6, S. 286-291) sind von Pevkaki (bei Lutraki) bis zum Kap H. Nikolaos auf eine Länge von 12 km marine fossilführende Schichten tyrrhenischen Alters festgestellt worden. Diese Schichten bestehen aus Mergeln, Sanden und sind durch einen kalkigen Sand-

* ΙΩ. ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΥ, 'Ισχυραί ένδοπλειστοκαινικαί άνοδικαί κινήσεις εις τήν νοτίαν πλευράν τών Γερανείων όρέων.

stein (s. 6, S. 287) bei einer Mächtigkeit von 1,50-2,0 m bedeckt. Beide Schichtenkomplexe sind konkordant abgelagert. Die fossilreichen Mergel erstrecken sich längs der Küste von Agrilia bis zum Kap H. Nikolaos. Die tyrrhenischen Schichten von Lutraki bis zum Kap H. Nikolaos steigen bis zu 25-28 m. — In der Zusammenfassung dieser Untersuchung wird erwähnt (s. 6, S. 291),

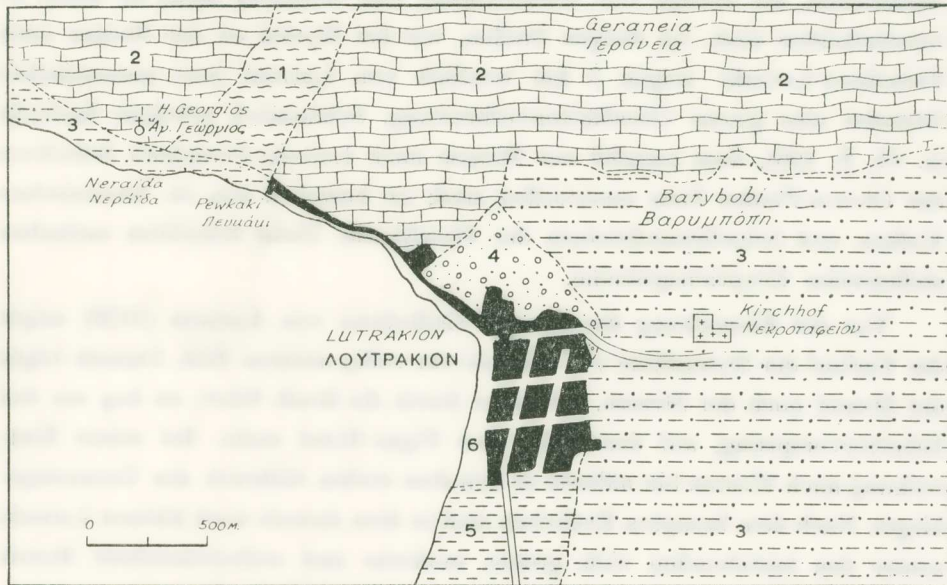

Fig. 4: Topographisch-geologische Karte von Lutraki.

- 1) Mesozoische Schiefer
- 2) Kreidekalkgestein
- 3) Tyrrhenische Schichten
- 4) Schuttkegelschichten
- 5) Jungalluviale Schichten
- 6) Verschüttetes Gebiet

dass die Sande und Konglomerate dieses Gebietes der Strombusstufe angehören.

Freyberg (s. 4, S. 186), der das Gebiet des Isthmus von Korinth untersucht hat, meint, dass die verbreiteten Hangkonglomerate und der Hangschutt jünger seien als das Tyrrhen.

Bei Mistardis (s. 5, S. 20-22) lesen wir, dass die von Mitzopoulos festgestellten kalkigen Sandsteine der Halbinsel Perachora und Pevkaki —

westlich von Lutraki — im Vergleich zu den tiefer liegenden fossilführenden Schichten des Tyrren jünger seien. Ferner kann nach Mistardis (s. 5, S. 20) das Alter dieser Schichten nicht genau festgestellt werden.

Nach Mitzopoulos und Paraskevopoulos (s. 7, S. 103) sind in den Hornsteinschiefern des westlichen Gebietes von Geraneia dunkelgraue Gesteine anzutreffen, die infolge von Verwitterung von Schiefen nicht so leicht zu unterscheiden sind. An einigen Stellen, wie bei Mputsi an der Strasse nach Perachora-Lutraki zeigen 3 km westlich von Lutraki jene mesozoischen Gesteine eine grosse Oberflächenverbreitung. Schliesslich erwähnt Spiliadis (s. 11, S. 196), dass parallel zur Strasse nach Lutraki-Perachora Schichten der Olonos-Pindos Zone anzutreffen sind; sie bestehen aus ob. kretazischen Kalken und Schiefersandsteinen der Flyschserie. Diese Schichten enthalten stellenweise Eruptionsgesteine.

Vor der Einwirkung des grossen Erdbebens von Korinth (1928) zeigte der Verlauf der Strandlinie von Lutraki ein völlig anderes Bild. Damals folgte der Strand noch der Strasse, die heute durch die Stadt führt; sie bog um den Schottervorsprung, auf dem heute das Pigae-Hotel steht. Bei seiner Erstreckung nach Westen hin näherte er sich dem steilen Abbruch des Geraneiagebirges. Nach dem besagten Erdbeben sind in dem damals noch kleinen Lutraki ausser den bestehenden viele grosse, moderne und erdbebensichere Hotels errichtet worden. Zu jener Zeit ist die lange Strandlinie, die heute zwischen «Kasino» und «Mpalodimou» liegt, verschüttet worden. So ist hier das Parkgebiet sowie die schmale Strandstrecke infolge der Verschüttung westlich von Karelion entstanden (s. Fig. 2).

STRATIGRAPHIE. Das Geraneiarandgebiet von Lutraki kann, mit der Basis Schottererhebung-Schuttkegel von Pigae, nach zwei Abschnitten unterschieden werden, d.h. nach dem westlich vom Schuttkegel liegenden und nach dem, der östwärts davon liegt.

Stratigraphisches Profil des Westabschnittes.

Westlicher Abschnitt: Diese Strecke beginnt am Westrand des Schuttkegels und erstreckt sich gegen Westen. Sie ist gekennzeichnet durch den steilen Abbruch des Geraneiagebirges, der damals vor der künstlichen Verschüttung fast bis zum Meer reichte. Die Schichten dieses Gebietes sind der Reihe nach, d.h. von den älteren zu den jüngeren, folgende:

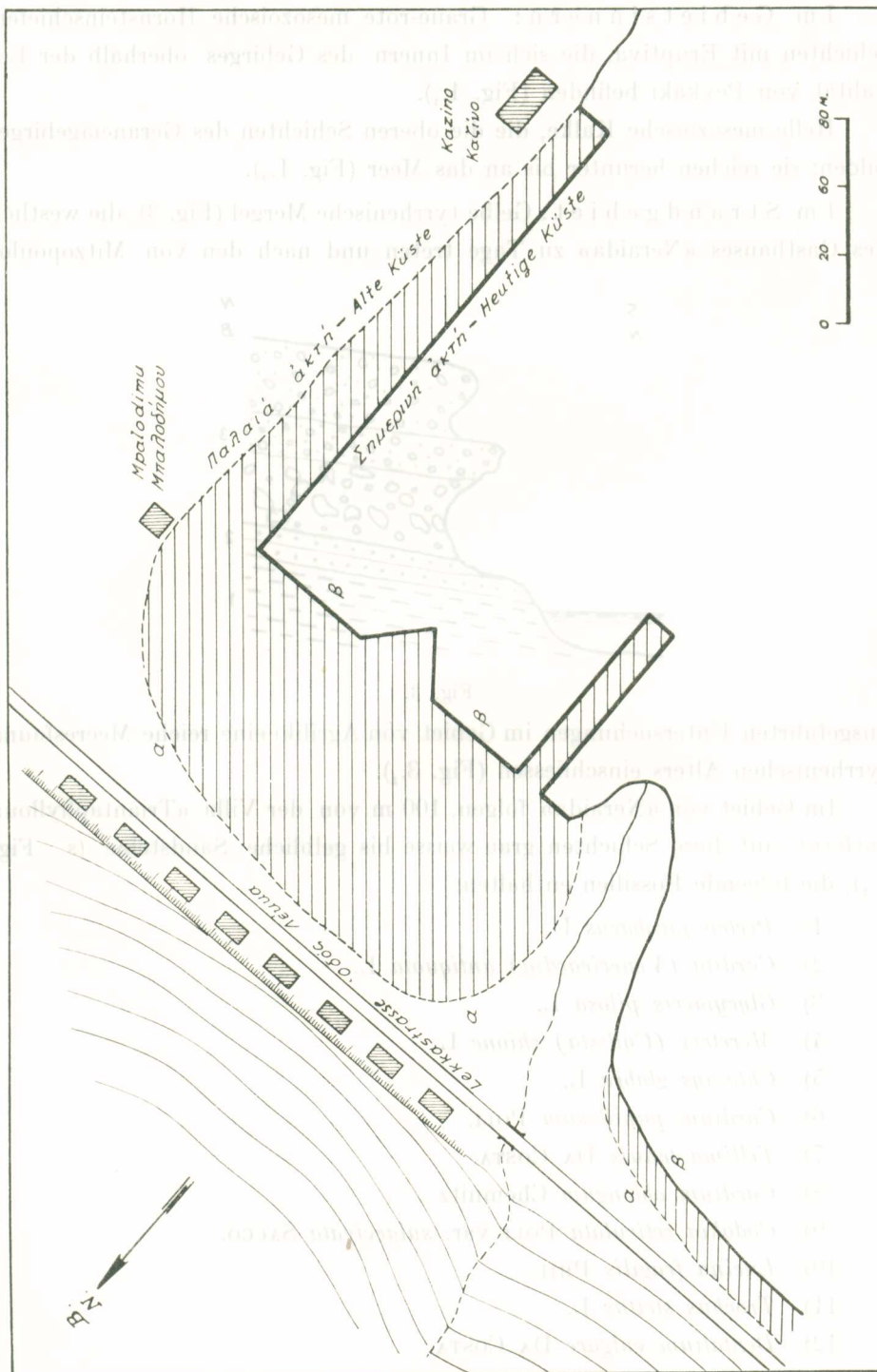

Fig. 2. — Verschüttetes Strandgebiet; α) alte Strandlinie; β) neue Strandlinie.

Im Gebietsinnern: Graue-rote mesozoische Hornsteinschiefer-schichten mit Eruptiva, die sich im Innern des Gebirges oberhalb der Lokalität von Pevkaki befinden (Fig. 1.₁).

Helle mesozoische Kalke, die die oberen Schichten des Geraneiegebirges bilden; sie reichen herunter bis an das Meer (Fig. 1.₂).

Im Strandgebiet: Gelbe tyrrhenische Mergel (Fig. 3), die westlich des Gasthauses «Neraida» zu Tage treten und nach den von Mitzopoulos

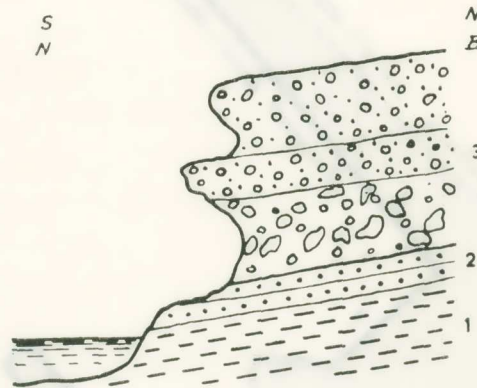

Fig. 3.

ausgeführten Untersuchungen im Gebiet von Agriliki eine reiche Meeresfauna tyrrhenischen Alters einschliessen (Fig. 3.₁).

Im Gebiet von «Neraida» folgen, 100 m von der Villa «Triantaphyllou» entfernt, auf diese Schichten grau-weiße bis gelbliche Sandsteine (s. Fig. 3.₂), die folgende Fossilien enthalten:

- 1) *Pecten jacobaeus* L.
- 2) *Cardita (Venericardia) antiquata* L.
- 3) *Glycymeris pilosa* L.
- 4) *Meretrix (Callista) chione* L.
- 5) *Chlamys glabra* L.
- 6) *Cardium papillosum* POLI.
- 7) *Tellima tenuis* DA COSTA.
- 8) *Cardium oblongum* Chemnitz.
- 9) *Codokia reticulata* POLI var. *sulaevigata* SACCO.
- 10) *Lucina fragilis* PHIL.
- 11) *Trochus stritus* L.
- 12) *Dentalium vulgare* DA COSTA.

Diese Fauna, von Mitzopoulos bestimmt, ist mit der von ihm im Gebiet von Agriliki und beim Isthmus von Korinth aufgefundenen identisch. In beiden Fällen handelt es sich nämlich um Schichten tyrrhenischen Alters.

Auf diese Schichten folgt eine 6,0 m dicke Konglomeratschicht, die sich aus Kalksteingeröllen heller Farbe zusammensetzt. In diesen Konglomeraten sind häufig Kalksteinblöcke eingebettet, die Löcher von *Lithodomus* enthalten. Solche *Lithodomus*löcher befinden sich im Neraida-Gebiet bis zu einer Höhe von 3,0 m. Die Konglomerate steigen zum Landesinnern hin allmählich an und reichen mit einer Höhe von 30,0 m ü.n.N. bis zur Strasse Lutraki-Perachora (s. Fig. 3₈).

In den höheren Lagen des Geraneiarandgebietes begegnet man Gehängeschutt, der sich aus kleineren Kalksteingeröllen zusammensetzt.

Ca. 300 m hinter Neraida trifft man in westlicher Richtung auch noch an die von Mitzopoulos-Paraskevopoulos erwähnten Eruptivgesteine.

Stratigraphisches Profil des Ostabschnittes.

Dieser Abschnitt beginnt östwärts jenes Tales, das vom Kloster Hosios Patapios herunterkommt; er erstreckt sich nach Osten hin bis in das Gebiet von Waribobi. Die Schichten jenes Gebietes liegen viel höher als die des Gebietes von Neraida.

Hier handelt es sich der Reihe nach, d.h. von den jüngeren zu den älteren, um folgende Schichten (s. Fig. 4):

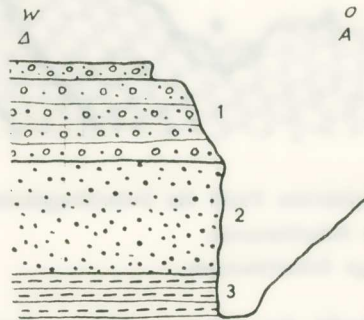

Fig. 4. — Stratigraphisches Profil des Ostabschnittes.

1) Eine 6,0 m Konglomeratschicht (Fig. 4₁); sie setzt sich aus kleinen Kalkgeröllen und feinerem kalkigem Material zusammen. Zwischen diesen Schichten kommen stellenweise Kalksteinblöcke und dunkle Serpenterölle vor. In den vom Geraneiagebirge herunterkommenden Schluchten befinden

sich an den Abhängen grosse Aushöhlungen. Lithodomuslöcher sind hier jedoch nicht vorhanden.

2) Eine 6,0 m grau-gelbliche, sich aus Bänken von 0,15 bis 0,20 m Dicke zusammensetzende Sandsteinschicht mit Fossilien (Fig. 4.₂), wobei es sich gemäss der Bestimmung von Mitzopoulos um *Dreissena* (*Dreissensia* auct.) handelt, die vom Neokom bis auf den heutigen Tag existiert. Dieses Fossil befindet sich auch in den Schichten des Isthmus von Korinth.

3) Weiss-gelbliche Mergel, die in Schichten von 0,10 bis 0,20 m Mächtigkeit vorhanden sind (Fig. 4.₃). Alle diese Schichten, die sich an das mesozoische Gebirge anlehnen, sind in den tiefen Schluchten dieses Gebietes zu sehen.

Diskordanz

Helle Kalksteine, die die Grundstruktur dieses Gebietes ergeben.

Schuttkegelschnitt: Der Schuttkegel liegt zwischen den bereits beschriebenen östlichen und westlichen Gebieten und setzt sich aus

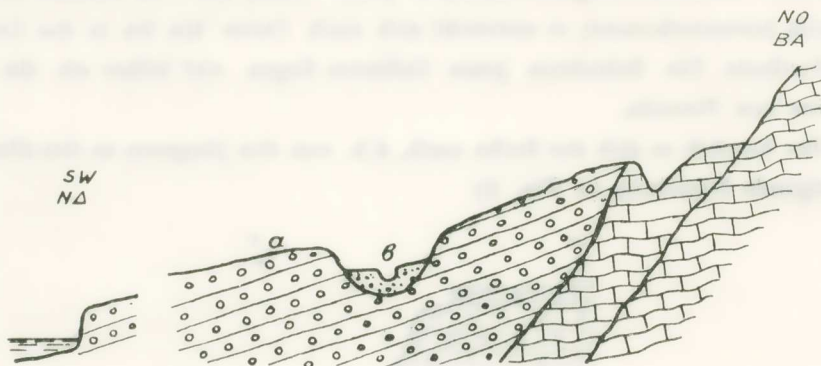

Fig. 5. — Stratigraphisches Profil der Schuttkegelschichten von Lutraki.

- α) Alte Schuttmassen
- β) Junge Schuttmassen.

grossen, durch die Schlucht des Klosters Hosios Patapios heruntergerollten Kalksteingeröllen zusammen, die sodann den Schuttkegel beim Pigae-Hotel gebildet haben. Diese Konglomeratschichten sind in (α) ältere und (β) in jüngere Ablagerungen zu unterscheiden und zeigen längs der Strasse Lutraki-Perachora sowie in der Stadt selbst einen senkrechten Abbruch (s. Fig. 5).

Wenn man nun die nachmesozoische Schichtenzusammensetzung des

Ost- und Westabschnittes miteinander vergleicht, so kommt man zu folgenden Feststellungen:

1) die tyrrhenischen Schichten - Sandsteine - Mergel und ältere Konglomerate sind in verschiedenen Höhenlagen anzutreffen: die von Waribobi liegen um 250 m höher als die von Neraida.

2) In beiden Gebieten sind dieselben Schichten, d.h. Konglomerate - Sandsteine und Mergel, vorhanden (s. Fig. 3 u. 4, Lichtbild I).

3) Das Alter der erwähnten Schichten von Neraida-Waribobi ist aufgrund der von mir gefundenen und von Mitzopoulos bestimmten Fossilien als tyrrhenisch nachgewiesen. Es liegt auf der Hand, dass zwischen den Mergeln - Sandsteinen und den konkordant darauf liegenden Kalksteinkonglomeraten, die in beiden Gebieten vorkommen, keinerlei Altersunterschied vorhanden ist. Beide Schichten gehören dem Tyrren an — allerdings mit dem Unterschied, dass die Mergel und Sandsteine tiefer liegen.

4) Eine Ausnahme bilden jedoch jene Schichten des Schuttkegels, die sich aus festländischem Material zusammensetzen. Bei diesen holozänen Schichten sind nun zwei verschiedene Ablagerungsperioden zu unterscheiden, d.h. eine ältere und eine jüngere.

TEKTONIK. Wie schon erwähnt, liegt das Gebiet von Lutraki auf der Nordseite des grossen Abbruches, der den Peloponnes vom nördlich liegenden Festland, d.h. vom Sterea Hellas, trennt. Durch die beinahe Ost-West verlaufenden grossen Dislokationen entstand gegen Ende des Miozän der tektonische Graben von Korinth. In diesem säkular stark absinkendem Raum haben sich die pliozänen und die jüngeren Schichten abgelagert. Diese Ablagerungen treffen wir auch im Gebiet des Isthmus von Korinth an. Auf der Nordseite des Grabens von Korinth kommen bei Lutraki am Rande des steil ansteigenden Geraneigebirges sowie bei Neraida und Waribobi nur die tyrrhenischen Schichten zum Vorschein. Wichtig ist es nun zu wissen, wie die Lagerungsverhältnisse zwischen den Konglomeraten und den tiefer liegenden Sandsteinen - Mergeln aussehen, und ob zwischen diesen Schichten eine Ablagerungsunterbrechung besteht. Wie in den Tälern von Neraida und Waribobi festzustellen ist (s. Fig. 3 u. 4), sind beide Schichten konkordant abgelagert. Die grosse Dislokation, die den Nordrand des Kanals von Korinth geschaffen hat, streicht im Stadtgebiet von Lutraki N 80° W, fällt nach SW 80° ein und hat somit die mesozoischen Schichten unter den Meeresspiegel gebracht. Im Randgebiet

sind hier jene Schichten durch mehrere parallel verlaufende Verwerfungen disloziert. Das allgemeine Bild des Südhanges von Geraneaia zeigt, dass, morphologisch gesehen, innerhalb dieses Gebirgsklotzes noch eine grosse Störung vorhanden ist, die zur erwähnten grossen Randstörung parallel verläuft und einen Teil dieses Gebirges auf ein tieferes Niveau gebracht hat (Lichtbild II).

Abgesehen von diesen grossen Dislokationen stellt man noch andere kleinere Verwerfungen fest, die die mesozoischen Schichten zum Meer hin disloziert haben. So begegnet man an der Westseite des Hosios Patapios-Torrentes, der ja den Schuttkegel von Lutraki verursacht hat, einer Verwerfung, die NW 50° SO streicht und mit 70° nach SW einfällt. An dieser Stelle ist eine schöne Rutschfläche und eine tektonische Brekzie von 2,0 m zu sehen (s. Fig. 5 u. Lichtbild IIα).

Dolinenbildung.

In der Nähe dieser Verwerfung befindet sich eine Doline, mit einer Breite von 40,0 m und einer Tiefe von 15,0 m (s. Fig. 5). Auf dem Fusswege von Lutraki zum Kloster Hosios Patapios ist an demselben Bergabhang noch eine

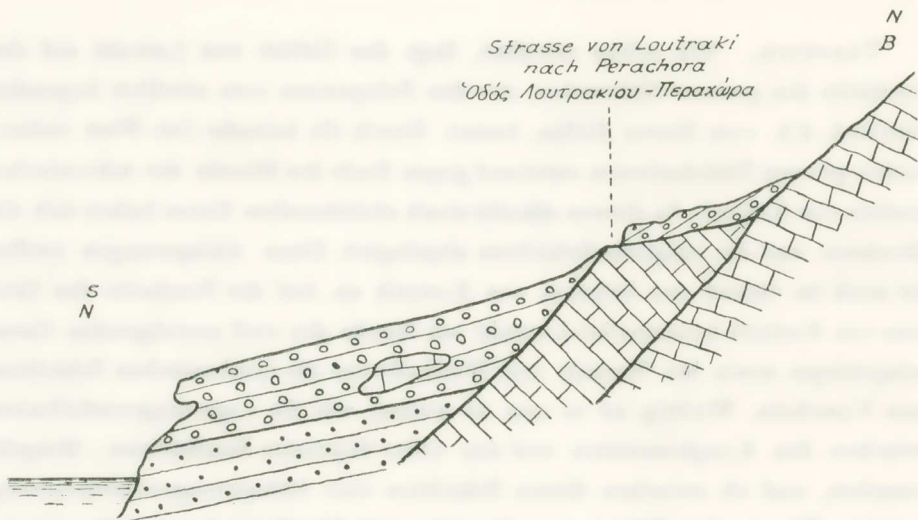

Fig. 6. — Tektonisches Profil der tyrrhenischen Schichten bei Neraida — Epirogene Erhebung der Schichten.

andere Störung vorhanden (Lichtbild IIb). Die weitere spezielle tektonische Untersuchung des Gebietes Neraida-Waribobi ergibt folgendes Bild:

Im Gebiet von Neraida steigen die nach S einfallenden Schichten in nördlicher Richtung zum Gebirgsinnern hin an und erreichen bei einer Höhe von 30 m die Strasse Lutraki-Perachora (s. Fig. 6).

Von hier an ist der Hang nur mit Gehängeschutt bedeckt; er hat hier ein stärkeres Einfallen nach S. Abgesehen von diesen aufwärts gerichteten

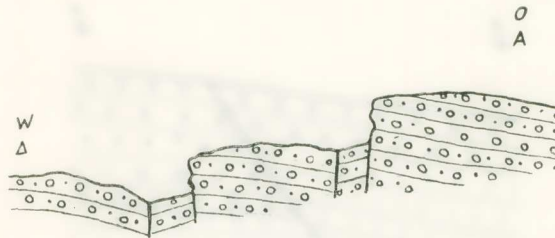

Fig. 7. — Orogenetisch gestörte tyrrhenische Schichten im Gebiet von Neraida. epirogenen Bewegungen, die die tyrrhenischen Schichten leicht gehoben haben, stellen wir fest, dass sie, wie bei «Neraida» zu sehen ist, durch viele $N 55^{\circ} W$ streichende Störungen vielfach verworfen sind (s. Fig. 7).

DAS GEBIET VON WARIBOBI

Von der Ostseite des Schuttkegels aus erreichen diese tyrrhenischen, hier stark entwickelten Ablagerungen nach Osten hin in Richtung Megara am

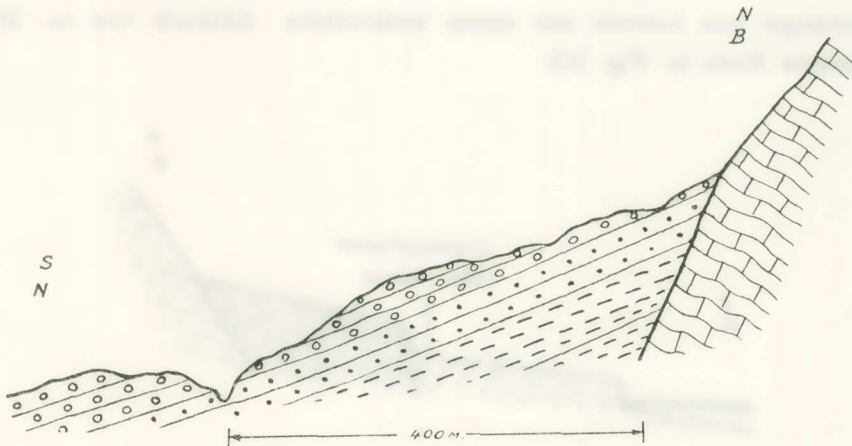

Fig. 8. — Epirogenetisch gehobene tyrrhenische Schichten des Ostabschnittes. Rande des Geraneiagebirges eine Höhe von 300 m (s. Fig. 8 u. Lichtbild I).

Hier ist das Einfallen der Schichten nach S stärker als im Gebiet von Neraida. Desgleichen sind im Gebiet von Waribobi diese Schichten durch eine NW 30° SO streichende und nach NO 65° einfallende Verwerfung um 1,50 m disloziert, wie dies auch im Tale von Nekrotaphion (Friedhof), das sich zum Gebirgsinnern hin erstreckt, der Fall ist (s. Fig. 9).

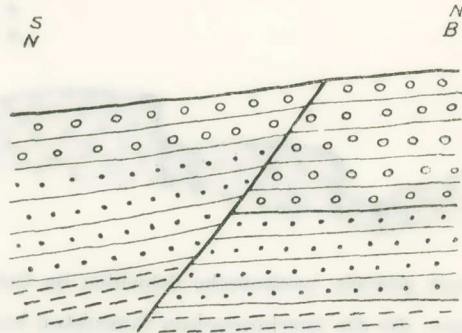

Fig. 9. — Orogenetisch gestörte tyrrhenische Schichten des Gebietes von Waribobi.

Im Gebiete von Waribobi in der Nähe des Tales von Hosios Patapios begegnet man in den tyrrhenischen Schichten eine trichterförmige Dolinenbildung.

GEBIET DES SCHUTTKEGELS

Zwischen den Gebieten von Neraida und Waribobi befindet sich der Schuttkegel von Lutraki mit einem senkrechten Abbruch von ca. 20 m an seinem Ende (s. Fig. 10).

Fig. 10. — Tektonisches Profil des Schuttkegels von Lutraki.

Der Abstand des steilen Abbruchs des Schuttkegels von dem ehemaligen

Strand betrug vor der Verschüttung des Strandes 10 bis 12 m. Wenn man den ca. 20,0 m hohen senkrechten Abbruch dieses Schuttkegels und seinen geringen Abstand vom ehemaligen Meeresstrand in Betracht zieht, so kommt man zur Annahme, dass dieser senkrechte Abbruch durch eine fast O-W streichende Verwerfung entstanden sein muss. Fast am Westende dieses Schuttkegels stösst man im Schuttmaterial parallel zur Leka-Strasse auf die Bildung eines Erosionstals, dessen Breite 50 m und Tiefe 15 m beträgt (s. Fig. 5).

Längs dieses breiten Tales sowie im Talinnern stellt man eine Terrassenbildung fest, die 10 m breit und 5 m tief ist.

Zusammenfassend ergeben sich aus den oben dargelegten Untersuchungen folgende tektonische Resultate:

1) Aufgrund der fast O-W streichenden nachmiozänen grossen Dislokationen entstand der grosse tektonische Graben des Kanals von Korinth, der den Peloponnes und das Sterea Hellas voneinander trennt.

2) In diesem intensiv abwärts bewegten Sedimentationsraum sind die mächtigen Pliozän-Schichten abgelagert.

3) Nach Einwirkung der walachischen Orogenese, die die pliozänen Schichten vielfach verworfen und hernach epirogenetisch in verschiedene Höhen gebracht hat, haben sich auf diesen Schichten marine tyrrhenische Ablagerungen abgelagert, die das Gebiet des Isthmus von Korinth sowie den Südrand des Geraneiegebirges bedecken.

4) Infolge von intensiv aufwärtsgerichteten epirogenen Bewegungen des Geraneiegebirges sind im Gebiet von Lutraki die besagten Schichten mitgeschleppt und hochgehoben worden. Zu beachten ist, dass diese Schichten im Gebiet von Waribobi um 250 m stärker gehoben sind als die des Gebietes von Neraida, wo sie nur eine Höhe von 40 m erreicht haben (s. Fig. 8, 11 u. Lichtbild I).

5) Wie die Profile von Neraida und Waribobi zeigen, sind auch die tyrrhenischen Schichten durch nachtyrrhenische orogene Bewegungen disloziert worden.

6) Vom Hosios Patapios reicht eine Schlucht bis zum Meer herunter, die eventuell mit einer N-S streichenden Störung zusammenfällt. Durch diese Schlucht ist vom Innern des Südhangs des Geraneiegebirges das Schutt-

material abtransportiert worden und hat somit den Schuttkegel von Lutraki gebildet.

7) Die kleine, diese Schichten durchschneidende Schlucht zeigt, dass infolge der Einwirkung von aufwärtsgerichteten epirogenen Bewegungen das herunterströmende Regenwasser nach der Kegelbildung seine eignen Ab-

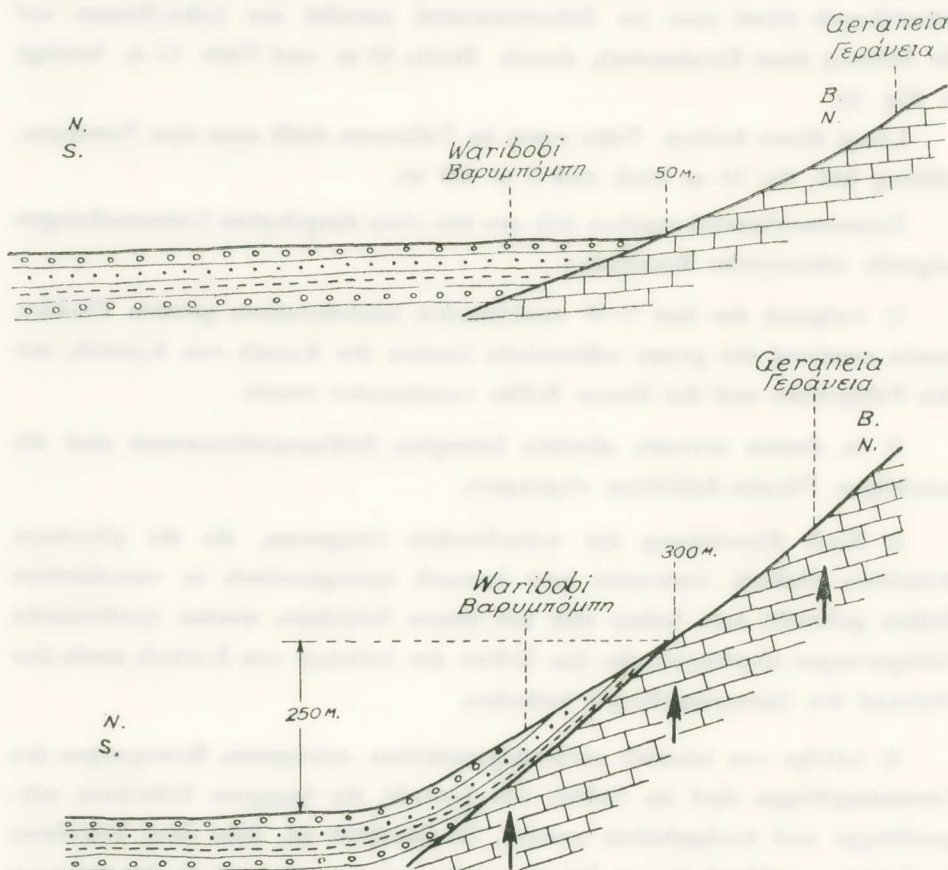

Fig. 11. — Epirogenetisch gehobene tyrrhenische Schichten von Waribobi,
a) vor der Hebung
b) nach der Hebung.

gerungen erodiert und in diesen Schuttmassen ein Torrent gebildet hat (s Fig. 5).

8) Die im Bett dieses Torrents liegende Terrasse zeigt, dass die Aufwärtsbewegungen an dieser Stelle nicht kontinuierlich gewesen sind; es hatte sich eine tektonische Ruhepause eingeschaltet, die hier die Ablagerung jüngeren Schuttmaterials ermöglicht hat. Nach der Ablagerung dieser jüngeren Schutt-

massen und nach der Anfüllung eines Teils dieses Tales wirkten hier erneut aufwärtsgerichtete epirogene Bewegungen ein, die jene jüngeren Schuttmassen durchschnitten und somit das heutige Bett dieses Torrents gebildet haben.

9) Der jähe Abbruch des Schuttkegels und sein geringer Abstand vom Meer berechtigt zur Annahme einer Einwirkung tektonischer Bewegungen, die die Schuttmassen des Kegels nach ihrer Ablagerung verworfen haben. Die Kombination der Lage des Abbruchs mit dem leichten Einfallen des Schuttkegels zeigt, dass das Ende des Schuttkegels vor der Verschüttung von ca 80 m im Meer hatte liegen müssen. Gegen die Annahme wonach der senkrechte Abbruch des Kegels eventuell durch Abtransportierung von Schuttmassen infolge des besagten Erdbebens entstanden sein sollte, spricht die Tatsache der Länge der städtischen Bäder die nur 15 m vom Abbruch entfernt liegen und im Jahre 1899 vom damaligen Bürgermeister G. Lekas errichtet worden sind.

DIE HEILQUELLEN VON LUTRAKI

Diese Heilquellen waren bereits im Altertum bekannt; damals fehlte es jedoch an speziellen Badeeinrichtungen (Asklepeion). In Xenophon's Hellenika lesen wir jedoch, dass während des Krieges von Korinth (395-387 v. Chr.) Agesilaos II, König von Lakedaimon, auf seinem Feldzug gegen Peraia (Perachora) und Schinos bei Therma, wie man dazumal die Heilquellen von Lutraki benannt, übernachtet hatte. Andere Schriftsteller des Altertums meinen hinwiederum, dass am Fusse des kromyonischen Gebirges, wo sich damals das Heiligtum des Pythion Apoll befand, auch die besagten Heilquellen von Lutraki gelegen haben.

Die Wiedereröffnung dieser Heilquellen für entsprechende Kuren ist auf das Jahr 1860 zurückzuführen. Man errichtete zunächst 10 Kabinen. Wie gesagt, bedeckte vor 1928 das Meer das gesamte heutige Parkgelände; es reichte fast bis zum Rand des steilen Abbruchs des Schuttkegels, während auf der Westseite desselben zwischen Meer und Heilquellen eine schmale Strasse lag, die Lutraki mit dem Dorfe Perachora verband.

Entgegen der Hypothese von Philippson (s. 9, S. 35), wonach das Wasser dieser Quellen geschmack- und geruchlos sei, hat es dennoch einen ganz eigenen Geschmack und Geruch.

Die Lage der Heilquellen fällt mit der des grossen Abbruchs der Südseite

des Geraneiegebirges zusammen, und sie liegen, wie bereits erwähnt, nahe am Meer. Heute sind sechs solcher Quellen in Betrieb. Abgesehen von diesen Quellen, stösst man 750 m ostwärts davon mittels flacher Brunnen auf Warmwasservorkommen. Die Wassertemperatur der Heilquellen liegt zwischen 31,5 und 32° C. Nach Philippson (s. 9, S. 67) lag damals die Temperatur (gemessen am 4. 2. 1888) bei 33° C. Nach Fiedler und Schmidt (zitiert bei Philippson) betrug die Temperatur im Jahre 1881 31,4° C. Allem Anschein nach sind diese Differenzen auf Messfehler zurückzuführen.

Ausserdem begegnen wir im Gebiet von Lutraki auch magnesiumhaltigem Mineralwasser, das zu den erwähnten Chlor-Natrium-Warmwasserquellen in keinerlei Beziehung steht. Dies Wasser wird, so nach Voreadis (s. 1, S. 17), aus einem 46 m tiefen Brunnen hochgepumpt, der ca. 1000 m ostwärts von der Stadtmitte liegt. Der Brunnen hat eine Wässersäule von 2,80 m und besteht aus holozänen Serpenteröllen und aus grobkörnigen Schichten.

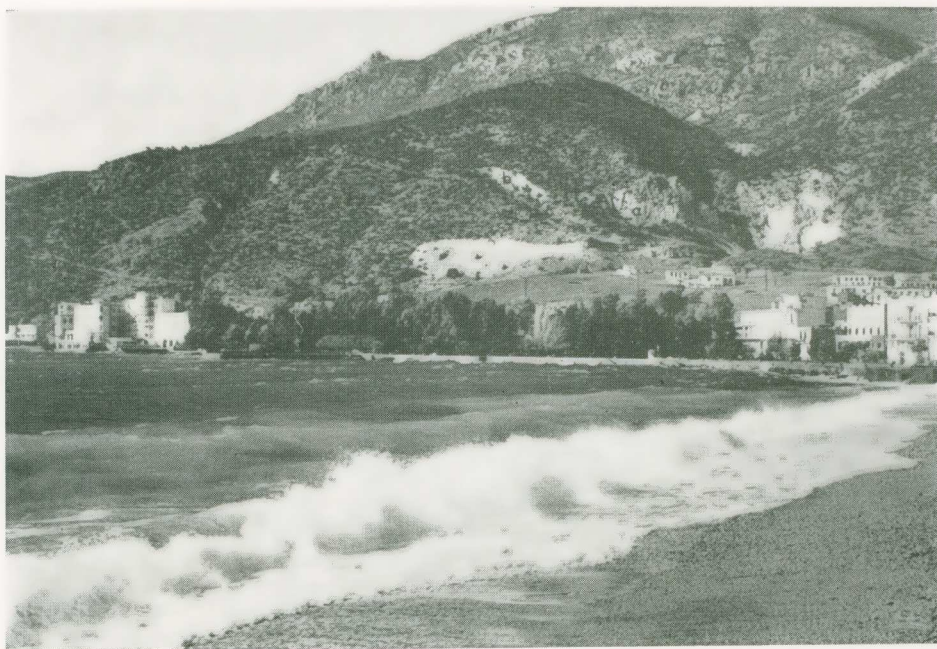
L I T E R A T U R

1. ΒΟΡΕΑΛΟΥ Γ. : Τὰ μεταλλικά ὕδατα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ γεωλογικῆς σκοπιᾶς. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς μελέτης «Γενικὰ Ἄρχα Ὑδροθεραπείας καὶ ἰατρικῆς Κλιματολογίας» τοῦ Καθηγητοῦ Ε.Α. Φωκᾶ Ἀθῆναι 1957.
2. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ε. : Τὸ Λουτράκιον καὶ τὰ ὕδατά του. Ἀθῆναι 1927. Σελ. 1 - 32.
3. FREYBERG B. v. : Der Isthmus von Korinth als Kippschollen, — Kreuzug. N. Jahrb. für Min. etc. Jahrg. 1949, Abt. B. S. 333-336. Stuttgart 1949.
4. FREYBERG B. v. : Der Bau des Isthmus von Korinth. Mit einem Anhang über die Grundwasser Verhältnisse. Annales Géol. des Pays Helléniques. Ie Série. Tom. IV. p. 157 - 188. Athènes 1952.
5. ΜΙΣΤΑΡΔΗ Γ. : Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τῶν τεταρτογενῶν ἐπιφανειακῶν ἀβεσσιτικῶν ψαμμιτῶν ἀνατολικῆς Κορινθίας καὶ νοτιοανατολικῆς Ἀττικῆς. Δελτίον Ἑλληνικῆς Γεωλογικῆς Ἑταιρείας, τόμ. II (1954) τεύχ. 1, Ἀθῆναι 1955. Σελ. 17 - 40.
6. ΜΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Μ.Κ. : Quaternaire marin (Tyrrhénien) dans la presqu'île de Péraçhora. Praktika de l'Acad. d'Athènes. 8 (1933), p. 286-292. Athènes 1933.
7. ΜΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Μ.Κ. et ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ Γ. : Sur la présence des roches volcaniques d'âge secondaire dans la presqu'île de Péraçhora. Praktika de l'Acad. d'Athènes, 25 (1950), p. 102-108. Athènes 1951.
8. ΠΑΝΟΥΣΗ Σ. : Τὰ ὕδατα τοῦ Λουτρακίου. Ἀθῆναι 1929.

JOH. TRIKKALINOS.— STARKE INFRAPLEISTOZÄNE AUFWÄRTSEPIROGENE BEWEGUNGEN
AM SÜDRAND DES GERANEIAGEBIRGES.

Lichtbild I: Gehobene tyrrhenische Schichten des Ostabschnittes.

Lichtbild II: Tektonisch-morphologisches Bild des Südhangs von Geraneia.

9. PHILIPPSON A. : Der Isthmus von Korinth. Zeitschr. der Gesel. für Erdkunde zu Berlin. Bd. 25. Berlin 1890. S. 1-98.
10. RENZ C. : Die Tektonik der griechischen Gebirge. Abhandlungen der Acad. von Athen. Bd. 8, Athen, 1940.
11. ΣΠΗΛΙΑΔΗ Θ. : Περί άνευρέσεως στοιχείων τῆς ζώνης ὼλονοῦ - Πίνδου εἰς τὴν Χερσόνησον Περαιχώραν. Ἡ γεωλογικὴ ἐνότης τῆς περιοχῆς Ἀττικῆς—Μεγαρίδος— Γερανείων. Γεωλογικὴ Ἑταιρεία, τόμ. VI, τεῦχ. 1, 1964, σελ. 196 - 214.
(Spiliadis Th. — Bull. of the Geol. Soc. of Greece, t. VI (1964), p. 196-214).

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ι Σ

Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Λουτρακίου καὶ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἑραίου ἐπιστοποιήθη ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Μητσοπούλου ἡ ὑπαρξίς πλειστοκαινικῶν θαλασσίων στρωμάτων Τυρρηνίου ἡλικίας, τὰ ὅποια εὐρίσκονται ὀλίγον ἄνωθεν τῆς θαλάσσης. Διὰ τῆς παρουσίας μελέτης βεβαιοῦνται τὰ ἐξῆς:

1. Τὰ ἀναφερθέντα Τυρρηνία στρώματα παρουσιάζονται ἐπίσης ἄνωθεν τῆς πόλεως τοῦ Λουτρακίου καὶ ἐπεκτείνονται πρὸς ἀνατολάς, ἀκολουθοῦντα τὴν παρυφὴν τῶν Γερανείων πρὸς τὰ Μέγαρα (βλ. Εἰκ. 1).

2. Τῇ ἐπιδράσει μεταπλειστοκαινικῶν ἀνοδικῶν ἠπειρογενετικῶν κινήσεων τοῦ ὄρεινοῦ ὄγκου τῶν Γερανείων ὁρέων τὰ Τυρρηνία στρώματα ἀνυψώθησαν μέχρι τοῦ ὕψους τῶν 300 μ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης (βλ. Εἰκ. 8, 11).

3. Αἱ ἀνοδικαὶ κινήσεις, αἱ ὅποια ἀνύψωσαν τὸν ὄρεινόν ὄγκον τῶν Γερανείων καὶ παρέσυραν τὰ Τυρρηνία στρώματα μέχρι τοῦ ὕψους τῶν 300 μ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, δὲν ἦσαν συνεχεῖς, ἀλλὰ διεκόπτοντο ὑπὸ περιόδων τεκτονικῆς ἡρεμίας (βλ. Εἰκ. 5).

4. Ἡ ἀπότομος πλευρὰ τῆς βορείας παρυφῆς τῆς πόλεως, ὕψους περίπου 20 μ., ἥτις βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν κεντρικὴν ὁδὸν τοῦ Λουτρακίου, ὀφείλεται εἰς κάθετον ρῆγμα, τὸ ὅποion ἐπενήργησε κατὰ τὴν ὀλοκαινικὴν ἐποχὴν (βλ. Εἰκ. 10).

Αἱ ἔνδεκα τομαί, αἱ ὅποια παρακολουθοῦν τὴν μελέτην ταύτην, ἀποδεικνύουν τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ.—**The Relations Between the Relative Sunspot Numbers and the Time of Rise**, by *P. G. Alexiou and C. P. Poulakos**.

Ἐνεκρινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἰω. Ξανθάκη.

The study of the variation of solar activity with the help of the relative sunspot numbers led many investigators to the formulation of different relations between the maximum R_m of the mean monthly values of the relative sunspot numbers corresponding to a given sunspot cycle and the corresponding time of rise T , i.e. the time interval between the epoch of minimum and the epoch of maximum of this cycle.

Thus, Waldmeier (1935) found following relations

$$(1) \quad \log R_m^* = 2.48 - 0.10T^* \quad \text{for the odd cycles and}$$

$$(2) \quad \log R_m^* = 2.69 - 0.17T^* \quad \text{for the even cycles,}$$

where R_m^* represents the maximum of the smoothed mean monthly values of the relative sunspot numbers and T^* is the corresponding time of rise expressed in years.

These two relations have been replaced later (Rubashev, 1964) by the unique relation

$$(3) \quad \log R_m = 2.58 - 0.14T^* .$$

Xanthakis carried out a detailed study of the variation of solar activity using besides the smoothed also the observed values of the relative sunspot numbers (Waldmeier, 1961) and found, among others, also the following relations (Xanthakis, 1962, 1966)

$$(4) \quad R_m = C + 2b(T - T_0)^2 + aY + 4b \sin \left(N - \frac{a}{2} \right) \frac{2\pi}{8}$$

$$(5) \quad R_m^* = C^* + 2(b' + 1)(T^* - T'_0)^2 + (b' + 1)Y \quad ,$$

where

$$b = T_0 = 6.3 \quad , \quad a = 9.0 \quad , \quad C = a^2 = 81.0$$

$$b' = T'_0 = 5.76 \quad , \quad C^* = 61.7 \quad .$$

In these relations the quantities R_m and T correspond to the observed val-

* Π. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ και Κ. Π. ΠΟΥΛΑΚΟΥ, Περί τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἀριθμῶν Wolf καὶ τοῦ χρόνου ἀνόδου.

ues of the relative sunspot numbers, while the quantities R_m^* and T^* refer to the smoothed ones. The term Y is given by the expression

$$(6) \quad Y = \frac{n}{10 - n} \exp \{n - 9\} \quad ,$$

where n assumes for each decade of cycles the values

$$n = 0, 1, 2, \dots, 9$$

the value $n = 0$ corresponding to the sunspot cycles $N = -10, 0, 10, 20, 30$ etc.

Xanthakis has shown that relation (5) represents the observational data corresponding to the cycles $N = 7$ (1823-1833) to $N = 19$ (1955-1964) with a much higher accuracy than relation (3). Thus, the accuracy given by relation (3) computed with the help of the formula

$$\left(1 - \frac{\sigma}{R_m} \right) 100 \%$$

is equal to 77.8%, while the corresponding value for relation (5) is equal to 94.7%. Therefore, relations (1) and (2) should be replaced by relation (5), while for the observed values relation (4) should be used.

King - Hele (1966) proposed recently a new relation referred also to the smoothed values

$$(7) \quad (R_m^* - 16) T^{*2} - 10^{-5} (R_m^* - 100)^4 \simeq 1401 \quad .$$

In the present paper a comparison will be made between the relation (5) given by Xanthakis and the above relation (7) given by King - Hele.

We first compare relations (5) and (7) from the morphological point of view. Relation (7) is a polynomial of the fourth degree in R_m^* and, therefore, is much more complex than relation (5) that is a linear function of the unknown quantity R_m^* . Furthermore, relation (7) contains four arbitrary parameters, while relation (5) contains only two. Hence, relation (5) is superior from the morphological point of view than relation (7).

We now proceed to the comparison of the accuracy obtained through the two relations. In order to avoid extensive computations, we suppose that the values of R_m^* are known and equal to the observed values of this quantity, and we compute with the help of relations (5) and (7) the corresponding values of T^* . A comparison of the values of T^* thus found with the observed values of the time of rise will allow us an insight into

the accuracy achieved with the help of relations (5) and (7). The results of these computations are summarized in Table I.

The first and second columns of this table give the current number of the sunspot cycle considered and the corresponding value of R_m^* . The third and fourth columns give the values of T^* computed with the help of relations (5) and (7) respectively, while the fifth column gives the values of the same quantity given by the observations (Waldmeier, 1961). Finally in the sixth and seventh columns the differences o-c between the observed values of the time of rise $(T^*)^{obs}$ and the values of $(T^*)^c$ computed with the help of relations (5) and (7) are given.

TABLE I

Cycle No.	$(R_m^*)^{obs}$	$(T^*)^c$ rel. (5) in years	$(T^*)^c$ rel. (7) in years	$(T^*)^{obs}$ in years	o-c rel. (5)	o-c rel. (7)
7	70.8	6.5	5.1	6.6	+0.1	+1.5
8	146.9	3.4	3.3	3.3	-0.1	0.0
9	131.6	4.9	3.5	4.6	-0.3	+1.1
10	97.9	4.1	4.1	4.1	0.0	0.0
11	140.5	3.4	3.4	3.4	0.0	0.0
12	74.6	4.8	4.9	5.0	+0.2	+0.1
13	86.7	4.4	4.5	4.5	+0.1	0.0
14	62.8	5.5	5.5	5.3	-0.2	-0.2
15	105.4	4.0	4.0	4.0	0.0	0.0
16	78.1	4.7	4.8	4.8	+0.1	0.0
17	119.8	3.7	3.7	3.6	-0.1	-0.1
18	151.8	3.3	3.3	3.3	0.0	0.0
19	200.1	3.4	3.6	3.6	+0.2	0.0

From Table I we see that if we consider only the cycles $N=10$ to 19 studied by King-Hele, then relation (7) gives lightly more accurate results than relation (5). This situation is, however, reversed if we take into account the cycles $N=7$ to 9 too, for which the observational data are equally well known as the ones corresponding to cycles $N=10$ to 19 considered by King-Hele. For cycles $N=7$ and 9, indeed, the values of the time of rise computed with the help of relation (7) are about 30% smaller than the observed ones, while the values of the same quantity computed with the help of relation (5) do not differ more than 10% from the observed ones. These results are better seen, if we compute the standard deviations of the differences o-c corresponding to relations (5) and (7) that are found respectively equal to

$$\begin{aligned} & \pm 0.12 \quad \text{and} \quad \pm 0.07 \quad \text{for the cycles } N=10 \text{ to } 19 \text{ and} \\ & \pm 0.14 \quad \text{and} \quad \pm 0.49 \quad \text{for the cycles } N=7 \text{ to } 19. \end{aligned}$$

We thus, conclude that relation (5) is much superior than relation (7) from the point of view of accuracy too. This is also shown by Fig. 1a and 1b

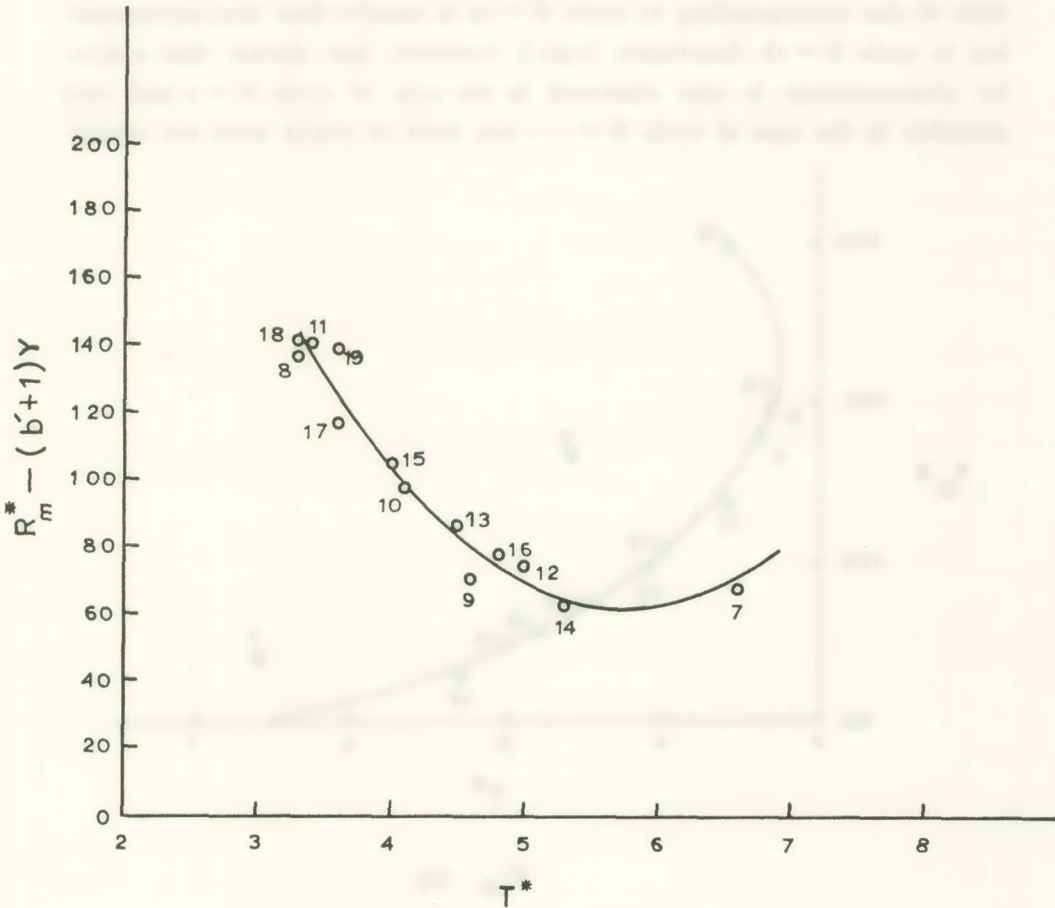

Fig. 1a

in which the small circles give the observed values of R_m^* for the cycles marked, while the continuous lines represent respectively the parabolas

$$(8) \quad R_m^* - (b' + 1) Y = C^* + 2(b' + 1)(T^* - T'_0)^2$$

and

$$(9) \quad (R_m^* - 16) T^{*2} - 10^{-5} (R_m^* - 100)^4 \simeq 1401$$

The fourth degree term in relation (7) has been very probably introduced by King - Hele in order to get satisfactory results for cycle N=19, that shows an abnormally high value of R_m^* as compared to the corre-

sponding value of the time of rise. This cycle, indeed, shows a higher value of R_m^* than cycle $N=18$, in spite of the fact that the value of the time of rise corresponding to cycle $N=19$ is smaller than that corresponding to cycle $N=18$. Xanthakis (1961), however, has shown that a similar phenomenon is also observed in the case of cycle $N=9$ and very probably in the case of cycle $N=-1$ too, both of which were not consid-

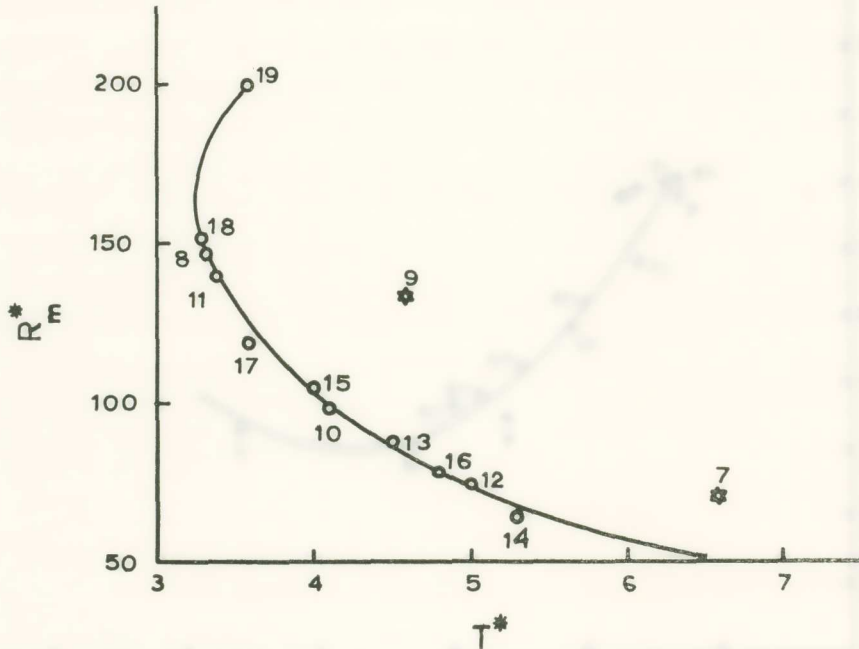

Fig. 1b

ered by King - Hele. And, as concerns the cycles preceding cycle $N=7$ the corresponding observational data are not very accurately known and, therefore, one would be rather justified to not take them into account. This is, however, not the case for cycles $N=7$ to 9 for which the observational data are equally well known as the ones corresponding to the later cycles and, therefore, these cycles should be always considered, when studying the variation of the relative sunspot numbers.

REFERENCES

- KING - HELE D. G., 1966, *Nature*, **209**, 285.
- RUBASHEV B. M., 1964, *N.A.S.A.*, TT F - 244, 13.
- WALDMEIER M., 1935, *Astron. Mitteilungen Zürich*, No. 133.
- WALDMEIER M., 1961, «The Sunspot - Activity in the Years 1610 - 1960», Zürich.
- XANTHAKIS J., 1961, *C. R.*, **253**, 1311.
- XANTHAKIS J., 1962, *Ann. Astroph.*, **25**, 342.
- XANTHAKIS J., 1966, «The Different Indices of Solar Activity and the Time of Rise».
In: J. XANTHAKIS (Editor): «Solar Physics». Proceedings of
an International Summer Course held under the auspices of the
NATO Science Committee at Lagonissi near Athens, Greece,
September 12 - 26, 1965. John Wiley and Sons Ltd. (in press).

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἐπιχειρεῖται μία λεπτομερὴς σύγκρισις τῆς σχέσεως (5) τῆς παρεχούσης τὰς μεγίστας λειανθείσας μέσας μηνιαίας τιμὰς R_m^* τῶν ἀριθμῶν Wolf τὰς ἀντιστοιχούσας εἰς τοὺς διαδοχικοὺς κύκλους τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος συναρτήσῃ τοῦ ἀντιστοίχου χρόνου ἀνόδου T^* τῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ Ξανθάκη μετὰ τῆς ἀντιστοίχου σχέσεως (7) τῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ King - Hele.

Διαπιστοῦται ὅτι ἡ σχέση τῶν Ξανθάκη ὑπερέχει τῆς σχέσεως τοῦ King - Hele τόσον ἀπὸ μορφολογικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκριβείας, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τοὺς κύκλους $N=10 - 19$, τοὺς ὁποίους ἐξετάζει ὁ King - Hele, ἀλλὰ καὶ τοὺς προγενεστέρους κύκλους $N=7-9$, διὰ τοὺς ὁποίους διαθέτομεν ἐπίσης ἀκριβεῖς τιμὰς τῶν ἀριθμῶν Wolf.